

МАТЕРІАЛИ
регіонального науково-практичного семінару

АКТУАЛЬНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ
У ВОЄННИЙ І ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОДИ
(до 95-річчя заснування Криворізького педагогічного)

27 березня 2025 р.

КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Матеріали регіонального науково-практичного семінару

**АКТУАЛЬНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ У
ВОЄННИЙ І ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОДИ**

(до 95-річчя заснування Криворізького педагогічного)

27 березня 2025 р.

Кривий Ріг

2025

Рекомендовано до друку
Науково-методичною радою КДПУ
(протокол № 9 від 1.05.2025 р.).

Головний редактор:

Лаврентьєва О. О., доктор педагогічних наук, професор КДПУ.

Редакційна колегія:

Волкова Н. В., доктор педагогічних наук, професор, ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»;
Гаманюк В. А., доктор педагогічних наук, професор, Криворізький державний педагогічний університет; *Мішеніна Т. М.*, доктор педагогічних наук, професор, Криворізький державний педагогічний університет; *Іванова В. В.*, кандидат педагогічних наук, доцент, Криворізький державний педагогічний університет; *Макаренко І. Є.*, кандидат педагогічних наук, доцент, Криворізький державний педагогічний університет.

М 34

Матеріали регіонального науково-практичного семінару «Актуальні вектори розвитку освітньої галузі України у воєнний і післявоєнний періоди (до 95-річчя заснування Криворізького педагогічного)» (25 березня 2025 р., м. Кривий Ріг). Кривий Ріг: КДПУ, 2025. 113 с.

У збірнику матеріалів регіонального науково-практичного семінару висвітлюються теоретичні та прикладні аспекти розвитку освітньої галузі України у воєнний і післявоєнний періоди. Розглядаються питання функціонування національної системи освіти у контексті діджиталізації та інтеграції в міжнародний освітній простір, особливості управління освітнім процесом під час війни, актуальні проблеми розробки та впровадження інноваційних педагогічних технологій у сучасному освітньому просторі, питання професійно-особистісної трансформації освітянина в умовах війни, психосоціальної підтримки в освітній сфері у воєнний та післявоєнний періоди.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

З М І С Т

РОЗДІЛ 1

НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ В МІЖНАРОДНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР В УМОВАХ ВІЙНИ

Горбатюк Р. М., Волкова Н. В.

Українська освіта в умовах війни: трансформація та виживання.....6

Корнієнко С. С.

Використання AR/VR технологій для освітніх цілей у відтворенні історичних подій в умовах війни.....8

Кульбач Л. М.

Становлення громадянських цінностей в історико-культурному розвитку людства.....11

Осташук А. А.

Освіта протягом життя як чинник людського розвитку.....13

Слюсар А. І.

Роль технологій розширеної реальності та штучного інтелекту у розвитку англomовної професійно-комунікативної компетентності фахівців із бізнес-адміністрування.....15

Федорова О. Ф.

Роль онлайн-платформ та цифрових ресурсів у підтримці безперервності освітнього процесу.....17

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ ПІД ЧАС ВІЙНИ: БЕЗПЕКА, ЯКІСТЬ, ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Крупський О. П., Лаврентьєва О. О.

Цифрова взаємодія і культурна пам'ять у трансформації освітнього простору України.....20

Лисоконь І. О.

Інструменти управління EGS-активністю закладу вищої освіти в умовах війни.....22

Щербина С. М.

Освітні витрати та шляхи їх подолання у ЗВО.....24

Гончарук С. Я.

Освіта під тиском війни: як зберегти якість і подолати прогалини.....26

Малишенко В. С.

Особливості розвитку мисленнєвих та метакогнітивних навичок сучасних школярів як умова забезпечення ефективності процесу подолання освітніх втрат.....28

Могуща В. В., Лакшинська З. В.

Використання ігрових технологій навчання на уроках української мови та літературного читання в початковій школі.....30

Подольнюк В. В.

Освітні парадигми цифрових та STEM-технологій у воєнний час.....33

Чупилко А. В.

Національно-патріотичне виховання молодших школярів у контексті сучасних викликів.....35

Чіпижна Д. В.

Проблема розвитку процесу навчання в Україні в умовах війни.....37

РОЗДІЛ 3

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ
ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ**

Лов'янова І. В.

Дидактичні умови формування ключових компетентностей старшокласників у навчанні предметів природничої та математичної освітньої галузі.....39

Білоус О. С., Полтавець А. В.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій як засобу підвищення креативного мислення здобувачів освіти.....42

Боско Н. М.

Запровадження ідеї гендерної рівності у процесі STEM-освіти.....44

Король А. М.

Різноманітні підходи до класифікації інноваційних методів навчання.....46

Лавніков О. А.

Компетентнісний підхід у процесі професійної підготовки майбутніх докторів філософії до комунікативної взаємодії.....49

Серьогіна І. Ю.

Досвід впровадження інноваційних технологій навчання при вивченні дисципліни «Організація підприємницької діяльності на транспорті».....50

Слюсаренко М. А.

Використання комп'ютерних систем для індивідуального тестування учнів з фізики у сучасному освітньому просторі.....52

Сусли Є. О., Коляда А. М.

Сучасна матеріально-технічна база ЗПТО – запорука ефективної підготовки кваліфікованих робітників.....55

Булгак М. В.

Роль міждисциплінарного підходу у підготовці фахівців соціономічної сфери.....56

Гаранін О. М.

Аналіз моделей розвитку використання штучного інтелекту у засобах освіти.....58

Гонтар Д. А.

Профільне навчання історії та правознавства: розвиток лідерських якостей обдарованої особистості в умовах сучасного освітнього середовища.....60

Домуховська М. Р.

Цифрові інструменти в освіті: переваги та виклики впровадження.....63

Кириленко Є. В.

Відновлення автотранспортної галузі через підприємницьку освіту: роль фахових коледжів у підготовці спеціалістів нової генерації.....65

Мора А. В.

Актуальність використання діалогічно-дискусійних методів навчання у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців юридичного профілю.....67

Письменна О. М.

Самоосвіта студентів медичних коледжів: форми, функції та умови реалізації.....68

Рижко Е. С.

Онлайн-курси та інтерактивні платформи як інструменти формування прогностичних умінь майбутніх економістів.....70

Стасюк Ю. М.

Тестимоніальні комікси та музейна освіта як платформи гуманітарного спротиву в умовах війни.....71

Труханова В. В.

Розвиток творчості дітей дошкільного віку засобами ігрової діяльності.....74

Шаталова С. В.

Особливості застосування вчителем медіаресурсів на уроках іноземних мов.....76

Яременко О. І.

Обґрунтування педагогічних умов формування творчої діяльності здобувачів середньої освіти.....78

РОЗДІЛ 4

**ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТЯНИНА В УМОВАХ ВІЙНИ:
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТРЕНДИ**

Ребенок В. М.

Освітній процес в умовах воєнного стану України: перспективи та виклики.....80

Іванова В. В., Потапенко О. Б.

Формування моральних цінностей здобувачів освіти засобами фізичної культури.....82

Дмитришин С. Ю.

Адаптація української освіти до умов воєнного стану.....84

Можасв Є. В.

Освіта України під час війни: нові реалії та виклики.....85

Рибаченко О. С.

Різноманітні підходи до трактування поняття «професійна позиція» в психолого-педагогічній літературі.....86

Скрипник О. О.

Функціонування професійно-технічної освіти в умовах війни: проблеми та рішення.....88

Степанова Є. Т.

Особливості формування гнучких навичок майбутніх педагогів: соціально-комунікативний аспект.....89

Тарасов В. А., Тютюнов О. В.

Практико орієнтована підготовка інженерів-педагогів автотранспортного профілю у контексті післявоєнного відновлення економіки.....91

РОЗДІЛ 5

**ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА В ОСВІТНІЙ СФЕРІ У ВОЄННИЙ
ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОДИ**

Волкова Н. П., Резван О. О.

Формування культури наукової мови майбутніх докторів філософії: з досвіду університету.....93

Гаркуша І. В.

Роль мовних та немовних засобів комунікації в умовах військової загрози.....95

Ярошук К. І.

Вплив війни на мотивацію та професійну ідентичність освітянина: виклики та можливості.....98

Корж В. А.

Роль вчителя у розвитку емоційного інтелекту.....100

Красних О. В.

Вплив воєнного стану на фахову передвищу освіту України.....102

Леонова А. О., Леонов М. А.

Цифрова психологічна підтримка учасників освітнього процесу у воєнний період.....103

Сугак Д. В.

Психосоціальна підтримка студентського лідерства у воєнний період: виклики і рішення.....106

Чупилко О. О.

Національно-патріотичного виховання та формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку.....108

Барабаш К. В.

Організаційні й методичні аспекти застосування адаптивного карате в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.....110

РОЗДІЛ 1

НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ В МІЖНАРОДНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР В УМОВАХ ВІЙНИ

Горбатюк Р. М.,

*д-р пед. наук, професор,
зав. кафедри машинознавства та транспорту,
Тернопільський національний педагогічний університет
ім. В. Гнатюка,
м. Тернопіль*

Волкова Н. В.,

*д-р пед. наук, доцент,
доцент кафедри технологічної та професійної освіти,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг*

УКРАЇНСЬКА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ВИЖИВАННЯ

Актуальність даної проблеми полягає в тому, що війна в Україні радикально змінила умови навчального процесу, створивши численні виклики для освітньої системи. Пошкодження інфраструктури, масова евакуація учнів і педагогів, а також необхідність забезпечення безпеки та адаптація до онлайн-навчання висувають перед освітою нові завдання. Водночас, система освіти повинна зберігати якість навчання, підтримувати психологічний стан учнів та забезпечувати їхні потреби в умовах кризових ситуацій.

Світ змінюється із шаленою швидкістю, і часу для адаптації до нових умов стає все менше. В таких обставинах лідирують ті, хто здатен швидко приймати зміни та адаптувати своє мислення. Як виглядатиме наша діяльність в найближчому майбутньому та що потрібно знати, щоб досягти успіху в нових реаліях?

Пандемія COVID-19 стала великим випробуванням для всього світу. Хоча ми ще не змогли повністю відновитися від кризи, нашу країну охопила масштабна війна, яка стала важким ударом для кожного українця. Світ вже не буде таким, як раніше. Ми змушені жити в умовах того, що маємо, і зрозуміти, що нестабільність стала частиною нашої реальності. Не варто чекати на «кращий час», адже він може так і не настати.

Метою дослідження є аналіз впливу воєнного стану на функціонування освітньої системи України, вивчення основних викликів та проблем, з якими зіштовхується освіта в умовах війни, а також розробка рекомендацій щодо адаптації навчального процесу, збереження якості освіти та забезпечення безпеки учнів і педагогів в умовах кризових ситуацій.

Нестабільне та турбулентне середовище вимагає постійної готовності до змін. Як це вплине на майбутнє професійної діяльності? Бізнеси повинні стати більш гнучкими та здатними до швидкої адаптації, а працівників варто вже зараз готувати до освоєння необхідних soft skills.

Для досягнення успіху в умовах нестабільності необхідно оперативно реагувати на зміни середовища. Один із важливих аспектів цієї адаптації – це безперервне навчання, оскільки змінювані умови потребують нових знань і вмінь.

Раніше було традиційно завершити університетську освіту, влаштуватися на роботу і не повертатися до навчання, проте сьогодні освіта протягом усього життя стає звичайною практикою. Очікується, що цей тренд набуде ще більшого поширення, і постійне навчання стане стандартом, оскільки людям знадобляться глибокі знання для можливості змінювати професію в разі потреби.

Протягом життя ми, ймовірно, змінюватимемо свою кар'єру 2-3 рази, за прогнозами багатьох експертів. Це зумовлено як нестабільними умовами, що стають новою нормою, так і постійним виникненням нових спеціальностей.

Якщо подивитися на 10 років назад, мало хто міг би уявити, що професія подкастера (створення та поширення аудіо- та відеофайлів) або оператора дрону стане популярною. У таких умовах фахівцям необхідно бути готовими до значних змін у своїй професійній діяльності. Традиційне уявлення про кар'єру, яке ми отримали у спадок від 20 століття, передбачало довгу роботу в одній компанії – по 30, 40, а іноді й 50 років. Наразі ж спеціалісти набагато частіше змінюють робочі місця.

Згідно з дослідженнями, 37 % українців змінюють роботу кожні 2-4 роки, а 17 % – щорічно. Це вказує на необхідність роботодавцям більше уваги приділяти питанням утримання своїх співробітників. Що стосується віддаленої роботи, то після двох років пандемії стало зрозуміло, що традиційна форма роботи вже відійшла в минуле. Тепер робота не прив'язана до конкретного місця, яке ми відвідуємо, а до того, чим ми займаємось. Місце виконання завдань вже не має такої значущості.

Деякі компанії повністю перейшли на віддалену роботу, в той час як інші випробовують гібридну модель, де працівники частково працюють в офісі, а частково – дистанційно. Однак в Україні ситуація змінилася через повномасштабну війну, яка внесла корективи в плани щодо гібридної роботи.

Основна концепція цього тренду полягає в тому, що віддалена робота стане посправжньому глобальною. Це стає можливим завдяки покращеному доступу до інтернету. Вже в найближчому майбутньому може бути важче знайти місце на планеті без інтернет-зв'язку, ніж з ним.

Отже, з'явиться можливість стабільно працювати навіть з найвіддаленішого села України чи з вершини Альп. Робоче місце можна буде організувати в будь-якому куточку світу, що відкриває нові горизонти

для подорожей і робить повсякденне життя більш різноманітним.

Різнороманітність та інклюзивність. Світ стає все складнішим, а наше суспільство дедалі більше розділяється на різні групи. У новому колективі, ймовірно, ви будете мати справу з людьми, які мають різні погляди на численні аспекти життя.

Проте саме ця риса відкриває величезні можливості для розвитку будь-якої організації. Чим більша різноманітність людей і поглядів у компанії, тим більше шансів на створення нових та оригінальних ідей, що дає значні конкурентні переваги на ринку.

Завдання роботодавця полягає в створенні такого середовища, де всі ці різні люди, незважаючи на віросповідання, вік, колір шкіри, сексуальну орієнтацію та інші характеристики, відчували б себе частиною однієї спільноти. Це ж стосується й інклюзивності – усі працівники, незалежно від своїх особливостей, повинні мати рівні умови в колективі та в процесі роботи.

Технології на кожному кроці. Можливо, вам здається, що технологій, які супроводжують нашу щоденну роботу, вже занадто багато, але в наступні роки їх кількість значно збільшиться. Також розширяться можливості інтеграції цих технологій у наше повсякденне життя. Зокрема, штучний інтелект (ШІ) матиме важливу роль у професійній діяльності.

Оскільки більшість працівників виконуватимуть свою роботу переважно дистанційно, ми активно використовуватимемо ШІ для оптимізації цього процесу. Наприклад, штучний інтелект може контролювати загальне навантаження та самопочуття працівників, щоб уникнути вигорання, або ж персональний ШІ-асистент може покращити ефективність через оптимізацію комунікації з колегами чи підбір тренінгів для розвитку професійних навичок. Таким чином, ШІ має потенціал суттєво змінити саму природу нашої роботи.

Гнучкість стала основним пріоритетом. Тепер вимога наявності гнучкого графіка у вакансії вже не є чимось незвичним – це стало стандартною умовою, а не додатковим бонусом. Часи, коли працівників можна було

примусити працювати з 9 до 18, з понеділка по п'ятницю, відходять у минуле. Це, звісно, зумовлено зростанням популярності віддаленої роботи. Якщо людина може ефективно виконувати завдання о 6 ранку чи о 12 ночі, вона буде очікувати такої можливості.

Більше того, люди настільки звикатимуть до гнучкості, що будуть готові відмовлятися від підвищень та більших заробітків в обмін на неї. Пріоритети працівників змінюються, і роботодавці повинні враховувати ці зміни [1].

Щодо висновків та перспектив подальших досліджень у цьому напрямі, майбутнє належить транскордонним платежам. Раніше, коли більшість людей працювала в межах однієї країни, потреба в отриманні оплати з-за кордону була майже відсутня.

Сьогодні, коли є можливість працювати, наприклад, для компанії з США, проживаючи в Україні, або співпрацювати з клієнтами з різних країн, питання міжнародних платежів стає більш актуальним, ніж будь-коли.

Оскільки банки зазвичай орієнтовані на обробку платежів лише в межах однієї країни, виникла потреба в міжнародних системах, які забезпечували б швидке та зручне здійснення трансакцій між різними державами. Саме через це були створені платформи, що дозволяють без перешкод отримувати оплату за працю, незалежно від того, де ви чи ваш роботодавець знаходяться. Таким чином, майбутнє професійної діяльності буде тісно пов'язане з удосконаленням міжнародних платіжних систем, і можна передбачити, що попит на зручні та доступні фінансові перекази тільки зростатиме.

Література

1. Волкова Н., Горбатюк Р., Кабак В. Формування здатності до особистісно-професійного саморозвитку в майбутніх здобувачів освіти. *Освітологічний дискурс*. 2023. № 3(42). С. 39–53.

Корнієнко С. С.,

здобувач ступеня доктора філософії,

Криворізький державний педагогічний університет,

м. Кривий Ріг

ВИКОРИСТАННЯ AR/VR ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ОСВІТНІХ ЦІЛЕЙ У ВІДТВОРЕННІ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах повномасштабної війни в Україні національна система освіти зіткнулася з безпрецедентними викликами, які змушують переосмислити традиційні підходи до викладання та вивчення історії. Руйнування історичних пам'яток, музеїв, архівів, переміщення мільйонів громадян та обмеження доступу до окупованих територій створили критичну потребу в інноваційних методах збереження, документування та передачі історичного знання. На цьому тлі технології доповненої (AR) та віртуальної реальності (VR) перетворюються з перспективних освітніх інструментів на життєво необхідні засоби захисту національної пам'яті та ідентичності.

Досвід «занурення» і підвищення залученості – AR/VR технології дозволяють учням безпосередньо «потрапити» у

відтворені історичні події, що значно підвищує емоційну залученість, мотивацію до навчання та глибину розуміння історичних процесів, особливо серед молоді, яка звикла до цифрового споживання інформації.

Доступність історичної спадщини в умовах війни – VR-реконструкції та AR-додатки забезпечують доступ до зруйнованих чи недоступних через бойові дії історичних пам'яток, музеїв та локацій, дозволяючи продовжувати освітній процес та зберігати культурну спадщину у цифровому форматі.

Документування та переосмислення сучасної історії – AR/VR технології надають можливість не лише відтворювати давні історичні події, але й документувати та візуалізувати поточні події війни, створюючи потужний інструмент для формування

колективної пам'яті та освітніх матеріалів для майбутніх поколінь.

Мета. У цій розвідці ми розглянемо, як AR/VR технології трансформують викладання історії з пасивного засвоєння фактів у активний, емоційно насичений досвід, який не лише підвищує ефективність навчання, але й стає інструментом збереження та реконструкції історичної спадщини, що зазнає фізичного руйнування. Ми проаналізуємо наявні проєкти, технічні можливості та методичні підходи до створення AR/VR контенту історичного спрямування, а також окреслимо перспективи розвитку цього напрямку в контексті діджиталізації національної системи освіти та її інтеграції в міжнародний освітній простір.

Упровадження AR/VR технологій у освітній процес в умовах війни супроводжується низкою викликів: від матеріально-технічних обмежень, спричинених економічною кризою та перебоями з електропостачанням, до необхідності балансувати між історичною достовірністю та психологічною безпекою при відтворенні травматичних подій. Ці виклики потребують системного підходу, який об'єднає зусилля освітян, істориків, IT-спеціалістів та міжнародних партнерів.

Проблема мотивації поступово поглиблювалася протягом останніх десятиліть: онлайн курси дозволяють отримувати навчальну інформацію швидше та конкретно (без додаткових тем), інформаційне перенавантаження провокує розсіювання уваги та знецінення знань, а зміна ринку праці змінила і сприйняття освіти – потрібні швидкі знання, які можна застосувати сьогодні [0, с. 667]. У контексті України це особливо складно як в контексті воєнного руйнування економіки, так і в контексті інтеграції українських трудових кадрів в швидкий глобальний світ. Особливо враховуючи необхідність не лише навчити учня, а і підготувати його як майбутнього спеціаліста [0].

Тому особливої цінності набуває занурювальний (імерсивний) характер AR/VR технологій, що дозволяє учням та студентам, розпорошеним по різних регіонах

України та за кордоном, спільно «переживати» історичні події, формуючи емоційний зв'язок з національною історією та культурою. Водночас, ці технології стають інструментом міжнародної інтеграції української освіти, привертаючи увагу світової спільноти до української історії та сучасних викликів, з якими стикається наша держава. А також дають учням навички, які є релевантними на ринку праці.

Кріс Деде, описуючи занурення (імерсивність) називає це «суб'єктивним враженням, що людина бере участь у всебічному, реалістичному досвіді» [0, с. 66]. Досягається це за допомогою системних засобів та програм, які включають і наочний матеріал, і завдання для виконання, і контроль як відповідей користувачів, так і самої системи [0, с. 37–47].

Імерсивні (Immersive) технології дозволяють вирішити одразу декілька проблем:

- потреба у балансуванні реалістичності та психологічної безпеки для учнів, які були травмовані подіями війни;
- врівноважити технологічне забезпечення учнів, адже значна частина AR-технологій не потребують багато дискового простору та легкі в користуванні;
- основна відмінність імерсивних технологій від інших навчальних засобів – це підвищення вмотивованості та залученості учнів.

Таким чином технології занурення не лише допомагають подолати пасивність учнів, а й вирішити деякі із проблем в яких перебуває Україна під час воєнного стану.

Інша важлива частина навчання – застосування набутих знань, вмінь та навичок. Сучасні AR/VR технології пропонують унікальну можливість не лише відтворювати історичні події минулого, але й фіксувати сьогодення, яке на наших очах перетворюється на історію. Тривимірні реконструкції зруйнованих історичних об'єктів, віртуальні екскурсії недоступними музеями, інтерактивні карти бойових дій – усе це формує новий цифровий вимір історичної науки та освіти, який здатен подолати фізичні обмеження воєнного часу.

Оцифрування, реконструкція та моделювання – теми з безмежним потенціалом для навчальних проєктів, до того ж на всіх освітніх рівнях. До цього часу моделювання та реконструкція була прерогативою науковців та комерційних компаній, але вже зараз існує величезна кількість доступного (безкоштовного) програмного забезпечення (Blender, Daz 3D) для обробки 3D моделей та доступні, креативні навчальні матеріали для освоєння самих програм. Багато історичних пам'яток, музеїв та культурних об'єктів знаходяться під загрозою знищення або вже зруйновані, що створює терміновий запит на їхню цифрову фіксацію, а AR/VR технології стають інструментом екстреного «цифрового порятунку» культурної спадщини

Застосування доповненої реальності в контексті створення моделей учнями має одну головну проблему: відсутність перевіреного методичного забезпечення, однак переваги такого підходу виправдовують всі затрати, з-поміж них:

- залучення учнів до продукування нового знання під контролем вчителя;
- своєрідна трудова терапія, адже більшість історичних моделей прості в способі зображення, і залученість до команди разом із реальним результатом лише підтримають учнів в складних психологічних умовах війни;
- готові матеріали можна використовувати на всіх рівнях навчання і навіть співпраці з іноземцями.

Іншою великою проблемою війни ХХІ століття є достовірність інформації. Поточні воєнні події стають частиною історії, яку важливо фіксувати для освітніх цілей, та фіксувати точно і без спотворень.

Література

1. Кучер З. С. Формування професійної компетентності майбутніх учителів технології. *Педагогіка вищої та середньої школи*. Зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2008. Вип. 22. С. 27–37.
2. Dede C. Immersive interfaces for engagement and learning. *Science*. 2009. Vol. 323(5910). P. 66–69.
3. Pintrich P. R. A motivational science perspective on the role of student motivation in learning and teaching contexts. *Journal of Educational Psychology*. 2003. Vol. 95(4). P. 666–686.
4. Semerikov S.O. et al. Immersive E-Learning Resources: Design Methods. *Digital Humanities Workshop*. Kyiv. 2021. P. 20-40.

Використання AR/VR для створення освітніх матеріалів про сучасну історію України дозволяє і зафіксувати важливу інформацію, і наочно показати учням механізми запису історичної інформації. Це має значний освітній у контексті розвитку критичного мислення та протидії ПІСО студентів.

В умовах війни AR/VR технології трансформують викладання історії з пасивного засвоєння фактів у активний, емоційно насичений досвід, який не лише підвищує ефективність навчання, але й стає інструментом збереження та реконструкції історичної спадщини, що зазнає фізичного руйнування.

Таким чином можна стверджувати, що впровадження AR/VR технологій у викладання історії потребує системного підходу: від розробки технічного та методичного забезпечення до підготовки педагогів та інтеграції в навчальні програми. Для ефективного використання цих технологій необхідна співпраця між освітянами, істориками, ІТ-фахівцями та міжнародними партнерами, що сприятиме обміну досвідом та ресурсами. Створені під час війни AR/VR реконструкції історичних подій матимуть подвійну цінність: як освітній інструмент сьогодні та як цифровий архів для майбутніх поколінь. Незважаючи на високий освітній потенціал AR/VR технологій, вони повинні доповнювати, а не замінювати традиційні методи навчання історії, формуючи комплексний підхід до історичної освіти. Досвід України у використанні AR/VR для збереження та вивчення історії в умовах війни може стати цінним внеском у міжнародний освітній простір та методики цифрової історії.

Кульбач Л. М.,
здобувачка ступеня доктора філософії,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг

СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОМУ РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

Україна впевнено йде шляхом розбудови громадянського суспільства, обравши цей шлях у 1991 році з проголошенням незалежності. Зазначимо, що у прагненні українців до демократичного життя, нового змісту набули цілі й пріоритети розвитку суспільства й держави. Безсумнівно, що політичні та економічні реформи й перетворення в країні на шляху євроінтеграції не принесуть очікуваних результатів, якщо ґрунтовно не займатися громадянською освітою населення. Тож нового змісту набуває й система освіти та виховання молоді.

Зауважимо, що формування громадянських цінностей є пріоритетним у європейській освіті, а проблеми виховання, зокрема поваги до прав і свобод людини, свободи думки та слова, – завжди були і є актуальними для Ради Європи та європейського суспільства загалом. Реформування вітчизняної системи освіти, в основі якої – оновлення змісту й підходів, передбачає перехід від знаннєвої освіти до компетентнісної, відповідно – ціннісної, а громадянські компетентності є ключовими у становленні особистості на різних етапах її розвитку.

У результаті нашого дослідження ми дійшли висновку, що в історичному розвитку громадянські цінності формуються на основі загальнолюдських та національних. Гідність, чесність, доброта, справедливість, правда, мудрість – ці загальнолюдські цінності є відображенням уявлення людини про духовність, свободу, відповідальність у суспільстві. Натомість власна територія, держава, національні ідентичність, мова й культура, традиції, історична пам'ять, родинні реліквії, єдність – національні цінності, що вироблені й накопичені народом протягом тривалого часу суспільного співіснування. Зародившись ще на зорі

цивілізації, ці цінності завжди були орієнтиром у житті багатьох народів, поколінь, суспільств.

Тож розглянемо процес становлення громадянських цінностей протягом історії людства на різних етапах його розвитку та суспільних процесів.

Так, філософські системи різних епох ототожнювали цінності з характеристиками суспільства й людини. Антична філософія бачила цінності як частину буття: доброчесність, мудрість, справедливість. У філософії Стародавнього Китаю ключовими були доброчесності, такі, як людяність, правдивість, ввічливість та знання (Мен-Цзи, Дун Чжуншу). Демокрит наголошував на гідності, істині, чесності, справедливості, а Сократ вбачав найвищу мету життя у щасті, досягнутому через мудрість та моральну поведінку. Платон вважав, що справедливість об'єднує суспільство, а Аристотель наголошував на етичних категоріях добра і справедливості, пов'язуючи їх із суспільним життям.

Радикально змінюється зміст цінностей в епоху Середньовіччя, коли домінантними стають релігійні цінності. Людина, зневірившись у розумі та знаннях, шукає іншу надійну опору, силу, ідею для пояснення й розуміння дійсності. І такою опорою стає ідея Бога (провідними мислителями були Ф. Аквінський та представники схоластики). Відродження принесло ідеали гуманізму, де людина стала найвищою цінністю (М. Монтень, Т. Мор, Ф. Рабле, Я. Коменський, Н. Макіавеллі). Гуманісти сприяли формуванню громадянських та патріотичних якостей. Просвітництво раціоналізувало підхід до цінностей, акцентуючи на моральному вихованні через розум (Д. Локк, Т. Гоббс).

Оригінальну модель громадянської освіти з гуманістичним спрямуванням

запропонував французький просвітитель Ж.-Ж. Руссо, яка базується на свободі, гуманності та суспільних цінностях, що формуються через природне виховання. Він наголошував на важливості суверенітету народу як гаранта свободи, рівності та розуму. І. Кант заклав основи аксіології, вважаючи, що людина – це мета, а не засіб. Моральний закон, сформульований науковцем, спрямований на гідність та свободу, а мотивація людини – на відповідність цим високим етичним принципам. Філософи-екзистенціалісти, зокрема Ф. Ніцше, акцентували увагу на ідеї «надлюдини», яка гармонійно поєднує моральність, інтелектуальну та фізичну досконалість, водночас критикуючи демократію за рівність, яка підтримує «посередніх» людей.

Іншої точки зору представники Баденської школи неокантіанства В. Віндельбанд та Г. Ріккерт, на думку яких, цінності – це універсальні категорії, які не змінюються, хоча ставлення до них може варіюватися. М. Вебер підкреслював важливість культурних ідей у формуванні суспільства. Ж.-П. Сартр розглядав свободу як основний принцип людської моральності, де людина є джерелом і метою своїх рішень, відповідальною за їх наслідки. Дж. Дьюї та Р. Перрі розвинули натуралістичний підхід до цінностей, наголошуючи на їх зв'язку з діяльністю та досвідом. М. Шелер вивів цінності як інтуїтивні феномени, що існують незалежно від змін людських обставин, упорядкувавши їх в ієрархію, де найвищі – духовні цінності, такі як святість і любов до Бога.

У педагогічній науці середини ХХ століття зародився напрям, названий «ціннісне виховання», що базується на прагматизмі Дж. Дьюї. М. Рокіч класифікував цінності на термінальні (цілі життя) й інструментальні (засоби), наголошуючи на їх формуванні в дитинстві через соціалізацію. М. Бубер виокремлював особистий вплив педагога на вихованця як ключовий чинник становлення цінностей. А. Маслоу стверджував, що цінності мають біологічну основу, розвиваючись через культуру та цивілізацію. Він визначив сенс

життя через такі категорії, як істина, краса, добро, справедливість та самодостатність. Його теорія потреб, представлена в «піраміді Маслоу», стала фундаментальним внеском у становлення гуманітарної психології. А. Маслоу наголошував, що гармонія з собою та заняття своєю справою – шлях до щасливого життя. Його ідея перегукується з концепцією «сродної праці» Григорія Сковороди, яка передбачає труд відповідно до природних здібностей. Сучасне ціннісне виховання базується на ідеях М. Рокіча, який вважав, що індивідуальні цінності формуються у дитинстві та розвиваються через соціалізацію, М. Бубера, який акцентував увагу на ролі педагога, та А. Маслоу, який визначав генетичну основу цінностей.

В історії України громадянські цінності простежуються в перших правових документах («Руська правда» (XI – XII ст.), Литовські Статути (XVI ст.), «Права, за яким судиться малоросійський народ» (XVI – XVIII ст.), Конституції Пилипа Орлика (1710 р.)), що є свідченнями того, що українці здавна прагнули до утвердження прав і свобод, боролися за волю й незалежність, вірили в добро та справедливість. Витоками українського громадянського суспільства вважаються державні правила і порядки України-Руси (народне віче, вибір князя, народне самоврядування), літературні твори цього періоду («Слово про закон і благодать», «Ізборник Святослава», «Повчання Володимира Мономаха дітям», «Повість минулих літ», «Слово о полку Ігоревім» тощо), політичні вчення XV століття (М. Смотрицький, С. Оріховський, Х. Філарет, К.-Т. Ставровецький), козацька демократія і судова система, магдебурзьке право міст і міське самоврядування тощо.

У педагогічній думці значне місце посідають ідеї Г. Сковороди, як-от гуманність виховання, «сродна праця», народне виховання. Згідно з його позицією, батьки мають «на добро народити й добра навчити» – у цьому і є сенс родинного виховання.

Філософи XIX–XX століть, такі як П. Куліш, В. Липинський та М. Грушевський,

наголошували на важливості громадянських та національних цінностей, формуванні високих ідеалів і вихованні молоді на моральних засадах. К. Ушинський визначав значення традицій, коріння та ментальності у вихованні громадянської моралі, попереджаючи про небезпеку придушення національного у дитинстві. С. Русова висунула ідею національної освіти, базованої на гуманності, демократизмі та загальнолюдських цінностях. Вона наголошувала на вихованні національної самосвідомості, моральних переконань через участь у суспільних справах та розвиток творчої особистості. Ідея «кола дитячої любові» підкреслює еволюцію почуттів від сім'ї до суспільства. Її концепція спрямована на створення національної системи освіти. В. Сухомлинський розглядав громадянське виховання як основну педагогічну проблему, акцентуючи увагу на формуванні обов'язку,

відповідальності та громадянських радощів у дітей. Він вважав емоційно насичену діяльність важливою для розвитку громадянської активності, особливо у підлітковому віці.

Отже, громадянська культура народів формується під впливом історичного та культурного досвіду, створюючи орієнтири для розвитку суспільства. Сучасні вітчизняні дослідники наголошують на створенні демократичного освітнього середовища для розвитку компетентностей і цінностей особистості. Досвід педагогів-практиків показує, що активна участь здобувачів освіти у практичній діяльності є умовою успішного громадянського виховання, що сприяє формуванню активної громадянської позиції, національної приналежності, відповідальності за свої вчинки.

Література

1. Кремень В. Г., Ільїн В. В. Філософія : мислителі, ідеї, концепції : підручник Київ : Книга, 2005. 528 с. **2. Кульбач Л. М.** Передумови розвитку громадянської освіти в українській історико-педагогічній думці. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 52. Т. 2. С. 9–13. **3. Кульбач Л. М.** Становлення системи цінностей у філософсько-громадянській та педагогічній думці. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. Вип. 81. С. 12–19.

Остащук А. А.,
студентка,

науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Король А. М.,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг

ОСВІТА ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ ЯК ЧИННИК ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Освіта стала одним з рушіїв розвитку людини у сучасному світі, де зміни відбуваються кожену секунду. За останні десятиліття суттєво змінився спосіб отримання та передавання інформації, а її обсяг значно зріс. Знання стають провідним ресурсом, а постійне удосконалення здібностей є необхідним для особистісного й соціального розвитку, а також для збереження конкурентоспроможності. В умовах швидких змін традиційне навчання вже не в змозі забезпечити всім необхідним на все життя, тому тема безперервної освіти стала все більш актуальною.

Своїми ідеями у розвитку цієї концепції відзначився французький теоретик П. Ленгранд, який у 1965 році на конференції ЮНЕСКО наголосив на гуманістичному підході до освіти, де в центрі уваги знаходяться потреби особистості. Зі свого боку, Р. Даве, розглядав освіту як безперервний процес, який охоплює всі етапи життя людини й включає різні форми навчання – від дошкільного до професійного та постійного удосконалення. Він наголошував, що система освіти повинна бути цілісною та інтегрованою, включати формальні, неформальні та інформальні форми навчання [1].

Термін був офіційно визначений у документі Європейської Комісії «Перетворимо Європейський простір навчання впродовж життя реальністю», який був оприлюднений в листопаді 2001 року. Основні положення навчання протягом життя визначено у документах Європейського Союзу, де виокремлюються такі рівні її реалізації: національний рівень, який передбачає досягнення економічних, соціальних, політичних, культурних та персональних цілей; інституційний рівень, що визначає місію та університетські плани, а також створення відповідних структур; рівень університетських підрозділів, що інтегрує Lifelong education з програмами навчання в університеті. Серед іншого, в динамічних умовах навчання впродовж життя, особливо в розвинених країнах, виділяються три основні форми освіти: формальна освіта (початкова, загальна середня, середня професійна, вища освіта, можливість розширювати й поглиблювати раніше здобуте); неформальна освіта (професійно спрямовані курси, семінари, майстер-класи); інформальна освіта (особистісна пізнавальна діяльність, що реалізується через спілкування, відвідування установ, подорожі та засоби масової інформації). Усі вони допомагають вдосконалюватися і стають важливим фактором для самореалізації [2].

Україна – одна з тих країн, яка впроваджує навчання впродовж життя, спираючись на європейські рекомендації та поступово закріплюючи його на законодавчому рівні. Важливим етапом стало ухвалення Рекомендації Європейського парламенту і Ради від 18 грудня 2006 року, що регламентує стратегії, стандарти розвитку навичок на всіх етапах життя. Підписавши Угоду про асоціацію з ЄС у 2014 році, Україна взяла на себе зобов'язання щодо формування співпраці в освітній сфері, а узгодження Національної рамки кваліфікацій із Європейською створило підґрунтя для системного здобуття освіти. Ключовим компонентом цієї системи є освітня діяльність для дорослих, яка була офіційно закріплена в Законі України «Про освіту» у 2017 році. Вона об'єднує післядипломну і

професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації. Держава створює умови для різноманітних освітніх структур дорослих, підтримуючи як формальну, так і неформальну форму роботи. Додатковий розвиток цієї категорії продемонстровано в Законі «Про освіту дорослих», що має на меті створення великої кількості можливостей для особистісного і професійного зростання, формування ефективної мережі послуг і визнання результатів неформального навчання [3].

Традиційне навчання та навчання впродовж усього життя – це дві паралельні лінії, що можуть перетинатися та існувати окремо. Перше втілюється у вигляді чітко окреслених етапів: школа, університет, диплом. Це метод, де джерелом є вчитель, який немов маяк, освітлює шлях учням, вказуючи на ключові моменти. Тут учень здебільшого приймає матеріал пасивно, не завжди маючи можливість ставити питання, активно шукати відповіді або сумніватися. Водночас це також гарантує певну стабільність і чіткість: ми знаємо, чого очікувати, і можемо виміряти результати через оцінки та сертифікати. Однак, щоб досягти бажаного, треба навчатися впродовж усього життя та не боятися виходити за межі. Це повинно бути не просто засвоєння, а справжня філософія, що сприяє не лише отриманню знань, а й самостійному пошуку, дослідженню та постійному вдосконаленню. У такий спосіб отримана база умінь стає більш гнучкою і пристосованою до потреб, незалежно від віку.

Навчання протягом життя є не лише засобом індивідуального розвитку, а й важливим чинником суспільного прогресу. Хоча формальна освіта залишається невіддільною частиною, особливу роль відіграють самостійне та неформальне навчання. На нашу думку, саморозвиток та самоосвіта – підґрунтя для формування готовності до безперервного отримання нового та удосконалення вже набутого.

Самоосвіта – це шлях пізнання у різних сферах науки й культури. До її основних методів належать систематичне читання наукових джерел, критичний аналіз здобутого, практичне застосування знань,

участь у відкритих лекціях і семінарах, отримання консультацій у фахівців, експериментальна діяльність тощо. Важливою умовою переходу до такого напрямку – внутрішня мотивація людини. Учиння, у цьому контексті, відбувається добровільно та організовано, і відповідальність за її результат лежить на самій особистості.

Цифрові технології, які стали невіддільною частиною нашого життя, одна з основ навчання. Їх перевага – можливість навчатися незалежно від місця проживання, часу чи фізичних можливостей. Дистанційні курси, онлайн-уроки, вебінари та самостійне навчання – це можливості, які відкривають перед кожним великий спектр навчальних ресурсів. Звучить і справді добре, але

цифрова освіта має низку викликів. По-перше, існує проблема цифрового розриву – відсутність доступу у віддалених та соціально вразливих груп населення, що обмежує їх можливості. По-друге, виникають питання кібербезпеки та захисту персональних даних, що потребують постійного вдосконалення відповідних систем.

Фактично все є процесом безперервного навчання. Взаємодія з іншими людьми, дослідження навколишнього світу, ознайомлення з культурними традиціями – усе це відкриває можливості, змінює цінності та погляди. Саме цей процес формує основу Lifelong Learning. Таким чином, кожен має здатність перетворити освітні можливості суспільства на інструмент для свого розвитку.

Література

1. Маркозова О. Навчання впродовж життя необхідна передумова досягнення життєвого успіху людини. *Вісник Національного університету Юридична академія України ім. Я. Мудрого*. 2016. № 2. С. 198–204. **2. Скорик Т.** Освіта впродовж життя в контексті євроінтеграційних процесів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2016. Вип 44. С. 232–235. **3. Стратегія навчання впродовж життя.** Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://eurydice.iea.gov.ua/національна-система-освіти-україни/2-організація-та-управління/2-2-стратегія-навчання-впродовж-життя/>.

Слюсар А. І.,

здобувачка ступеня доктора філософії,
директорка департаменту наукової діяльності,
ВНЗ «Університет ім. Альфреда Нобеля»,
м. Дніпро

РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗШИРЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У РОЗВИТКУ АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ІЗ БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ

В умовах війни в Україні фахівці з бізнес-адміністрування стикаються з обмеженою мобільністю, що значно ускладнює традиційні форми міжнародної співпраці. Водночас, активізується онлайн-співпраця з іноземними партнерами та інвесторами, що робить володіння англійською професійно-комунікативною компетентністю критично важливим. Цифрові технології, такі як віртуальна реальність (VR), доповнена реальність (AR), чат-боти та штучний інтелект (ШІ), дають змогу ефективніше розвивати мовні компетенції через інтерактивні та персоналізовані методи навчання, створювати автентичне практико-орієнтоване мовне

середовище. Очікується, що потреба у володінні англійською професійно-комунікативною компетентністю лише зростатиме через глобалізацію бізнесу, збільшення міжнародної присутності українських компаній, розширення онлайн-ринків і дистанційних переговорів, цифровізацію бізнес-процесів та впровадження ШІ в бізнес-комунікації. Таким чином, розроблення ефективних методів формування англійської компетентності українських підприємців та управлінців є не лише актуальним, але й стратегічно важливим для їх конкурентоспроможності в умовах глобального бізнес-середовища.

Незважаючи на активне впровадження цифрових технологій у навчальний процес, залишаються невирішеними декілька важливих питань. По-перше, відсутній системний підхід до інтеграції VR, AR та ШІ у бізнес-освіту, що стримує максимальне використання їх потенціалу. По-друге, недостатньо досліджено ефективність застосування чат-ботів та віртуальних співрозмовників для розвитку англомовної комунікативної компетентності у професійній сфері. Також актуальною є проблема адаптації цифрових інструментів до індивідуальних освітніх потреб різних користувачів, аби забезпечити персоналізоване навчання. Нарешті, постають питання академічної доброчесності та об'єктивного оцінювання знань у віртуальному середовищі.

Враховуючи ці прогалини, сформульовано гіпотезу, що комплексне використання технологій VR, AR, чат-ботів та ШІ здатне суттєво підвищити рівень англомовної професійно-комунікативної компетентності фахівців з бізнес-адміністрування. *Метою дослідження* є визначення ролі зазначених цифрових технологій у розвитку згаданої компетентності та оцінювання їхнього впливу на ефективність навчання.

Дослідження базується на аналізі сучасних наукових праць і практик, присвячених використанню VR, AR, чат-ботів та ШІ у навчанні мови. Технології віртуальної та доповненої реальності забезпечують імерсивне навчальне середовище, яке дозволяє моделювати реальні бізнес-ситуації та занурювати студентів у контекст англомовного спілкування. VR створює повністю штучне середовище, в якому користувач може практикувати навички через симуляцію переговорів, презентацій чи інших професійних комунікацій. AR накладає цифрові об'єкти на реальний світ, що сприяє контекстному навчанню та кращому засвоєнню термінології.

Відомо, що такі імерсивні технології підвищують залученість студентів та формують більш позитивний навчальний досвід порівняно з традиційними методами [1].

Штучний інтелект і пов'язані з ним чат-боти відкривають нові можливості для персоналізації навчання. AI-алгоритми можуть аналізувати успіхи та помилки учня, підбираючи адаптивні завдання та надаючи миттєвий зворотний зв'язок. Наприклад, інтерактивні чат-боти на основі ШІ здатні вести

діалоги з користувачем в реальному часі, виправляти мовні помилки і пропонувати варіанти покращення висловлювань. Це забезпечує безперервну мовну практику та імітує спілкування з носієм мови у будь-який час [5].

Такі платформи вже інтегровані в популярні освітні застосунки (Duolingo, Mondly тощо) та корпоративні системи навчання, що робить їх широко доступними. ШІ також використовується для автоматизованого оцінювання мовних навичок (наприклад, аналіз вимови та граматики) і підбору рекомендацій щодо вдосконалення. У результаті навчання стає більш гнучким та пристосованим до потреб конкретного фахівця, що особливо важливо для зайнятих професіоналів. Загалом, використання AI-технологій дозволяє суттєво підвищити ефективність засвоєння мови завдяки індивідуалізації навчального процесу [2].

Низка сучасних досліджень підтверджує високу ефективність застосування VR, AR, чат-ботів та ШІ для навчання англійської мови. Мета-аналіз 17 експериментальних робіт (993 учасники) засвідчив, що технології розширеної реальності (XR, тобто VR та AR) в середньому значно покращують результати вивчення іноземної мови (середній ефект $d \approx 0,83$) [3].

Зокрема, експеримент Університету Варвік показав, що студенти, які навчалися з використанням VR, продемонстрували істотно вищі результати тестування та рівень залученості порівняно з тими, хто використовував відео чи підручники [1].

Інші роботи відзначають, що AR-технології сприяють кращому засвоєнню лексики та підтримують мотивацію учнів через інтерактивність навчання, сприяючи більшій взаємодії з навколишнім середовищем, одночасно сприяючи творчому мисленню та здібностям до вирішення проблем [4]. Мета-аналіз впливу AR на результати навчання англійської як іноземної мови виявив помірний позитивний ефект ($g = 0,63$) [6], що підтверджує доцільність впровадження AR для підвищення мовних навичок.

Ефективність чат-ботів на основі ШІ також підтверджена емпірично. Згідно з експериментальним дослідженням у початковій школі в Китаї, інтеграція чат-бота в курс англійської мови призвела до значущого покращення усної англійської та зростання

готовності до спілкування в учнів у порівнянні з традиційним навчанням [7].

Варто зауважити, що цифрові платформи навчання мови є особливо корисними в умовах, коли традиційне очне навчання утруднене. Вони забезпечують безперервність освітнього процесу та доступ до імерсивного мовного середовища незалежно від місцезнаходження студента. Таким чином, емпіричні результати підтверджують: впровадження VR, AR, чат-ботів і ШІ у навчання дійсно підвищує ефективність розвитку англomовної професійної компетентності.

Цифрові технології VR, AR, чат-боти та штучний інтелект відіграють провідну роль у вдосконаленні англomовної професійно-комунікативної компетентності фахівців з бізнес-адміністрування. Їх застосування дозволяє моделювати реальні сценарії ділового спілкування, персоналізувати навчальний процес та прискорити набуття навичок,

одночасно знижуючи мовний бар'єр. Інтеграція цих технологій в освітні програми бізнес-адміністрування є не просто даниною сучасним трендам, а необхідною умовою підготовки конкурентоспроможних фахівців у глобалізованому середовищі.

Перспективними напрямками подальших досліджень є: (1) оцінювання ефективності конкретних цифрових інструментів та платформ для навчання бізнес-комунікації англійською мовою; (2) розробка і впровадження VR-симуляторів для тренування навичок переговорів та презентацій у бізнес-контексті; (3) створення AI-платформ для автоматизованого моніторингу й оцінки мовних компетентностей учнів. Подальша інтеграція VR, AR та ШІ у міжнародну бізнес-освіту сприятиме формуванню нової генерації фахівців, здатних ефективно спілкуватися англійською мовою на світовому рівні.

Література

1. Allcoat D., von Mühlenen A. Learning in virtual reality : Effects on performance, emotion and engagement. *Research in Learning Technology*. 2018. Vol. 26. URL: <https://doi.org/10.25304/rlt.v26.2140>. 2. Arani S. Navigating the Future of Language Learning : A Conceptual Review of AI's Role in Personalized Learning. *Computer Assisted Language Learning Electronic Journal (CALL-EJ)*. 2024. Vol. 25, no. 3. P. 1–22. URL: <https://caliej.org/index.php/journal/article/view/78>. 3. Effects of extended reality on language learning: A meta-analysis / J. Chen et al. *Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 13. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1016519>. 4. Marrahi-Gomez V., Belda-Medina J. Assessing the effect of Augmented Reality on English language learning and student motivation in secondary education. *Frontiers in Education*. 2024. Vol. 9. URL: <https://doi.org/10.3389/feduc.2024.1359692>. 5. Urbaite G. Adaptive Learning with AI: How Bots Personalize Foreign Language Education. *Luminis Applied Science and Engineering*. 2025. Vol. 2, no. 1. P. 13–18. URL: <https://doi.org/10.69760/lumin.20250001002>. 6. Yang P., Zhang W. Effectiveness of augmented reality on EFL learner's language gains: a meta-analysis. *Innovation in Language Learning and Teaching*. 2024. P. 1–16. URL: <https://doi.org/10.1080/17501229.2024.2323529>. 7. Yuan Y. An empirical study of the efficacy of AI chatbots for English as a foreign language learning in primary education. *Interactive Learning Environments*. 2023. P. 1–16. URL: <https://doi.org/10.1080/10494820.2023.2282112>.

Федорова О. Ф.,

викладач іноземної мови,
Криворізький фаховий коледж торгівлі
та готельно-ресторанного бізнесу,
м. Кривий Ріг

РОЛЬ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМ ТА ЦИФРОВИХ РЕСУРСІВ У ПІДТРИМЦІ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У сучасному світі інформаційно-комунікаційних технологій освітній процес зазнає значних змін. Розвиток онлайн-платформ та цифрових ресурсів відкриває нові

можливості для навчання, роблячи його більш доступним, інтерактивним та адаптивним до потреб студентів та викладачів. Онлайн-платформи та цифрові ресурси стали

невід'ємною частиною вивчення іноземної мови, надаючи можливість навчатися незалежно від місця розташування, часу та інших обмежень. Особливо актуальним це стало під час пандемії COVID-19 та військового стану, коли традиційні форми навчання були порушені, а використання цифрових технологій стало необхідністю для забезпечення безперервності освітнього процесу [2].

Незважаючи на значний прогрес у використанні онлайн-платформ та цифрових ресурсів, залишаються невирішеними питання:

- забезпечення рівного доступу до цифрових технологій для всіх категорій населення, особливо для тих, хто проживає у віддалених районах або має обмежені фінансові можливості;

- розробки ефективних методик онлайн-навчання, які б враховували особливості сприйняття інформації в цифровому форматі та сприяли активній участі студентів у навчальному процесі;

- оцінювання якості онлайн-освіти, розробки критеріїв та інструментів для оцінювання знань та навичок, отриманих в онлайн-форматі;

- підтримки психологічного стану студентів та викладачів при дистанційному навчанні, забезпечення соціальної взаємодії та емоційної підтримки в онлайн-середовищі;

- забезпечення кібербезпеки та захисту персональних даних студентів та викладачів при використанні онлайн-платформ та цифрових ресурсів.

Метою статті є аналіз ролі онлайн-платформ та цифрових ресурсів у підтримці безперервності освітнього процесу під час вивчення іноземної мови, виявлення основних переваг та недоліків їх використання, а також визначення перспектив подальшого розвитку.

Онлайн-платформи та цифрові ресурси надають широкий спектр можливостей для навчання, такі як доступ до навчальних матеріалів у будь-який час та з будь-якого місця; інтерактивні форми навчання (відеолекції, вебінари, онлайн-тести, віртуальні лабораторії); можливість спілкування з викладачами та іншими студентами через онлайн-форуми, чати та відеоконференції; персоналізований підхід до навчання, адаптацію навчальних матеріалів до індивідуальних потреб та темпу навчання кожного студента.

Використання онлайн-платформ дозволяє забезпечити безперервність освітнього процесу в умовах кризових ситуацій (пандемії, стихійні лиха, військові конфлікти); розширити доступ до якісної освіти для студентів, які проживають у віддалених районах або мають обмежені можливості; розвивати цифрові навички студентів та викладачів, необхідні для успішної діяльності в сучасному цифровому суспільстві; сприяти самостійному навчанню та розвитку навичок самоорганізації; зробити освітній процес більш цікавим та захоплюючим завдяки використанню інтерактивних технологій [1].

Вивчення англійської мови в сучасному світі стало не просто корисним, а й необхідним. Завдяки розвитку технологій, ми маємо безліч онлайн-платформ та цифрових ресурсів, які роблять цей процес доступним та ефективним. Розглянемо деякі з них:

Платформа *Duolingo* пропонує гейміфікований підхід до вивчення мови, що робить процес цікавим та захоплюючим. Вона охоплює широкий спектр навичок, включаючи читання, письмо, аудіювання та говоріння.

Memrise використовує методику інтервального повторення для ефективного запам'ятовування слів та фраз. Платформа пропонує курси з різних аспектів англійської мови, включаючи граматику, словниковий запас та розмовну мову, а також містить відеоролики з носіями мови, що допомагає покращити розуміння на слух.

Babbel пропонує структуровані курси, розроблені експертами з вивчення мов. Платформа зосереджується на практичних навичках, необхідних для реального спілкування. *Babbel* є платною платформою, але пропонує безкоштовний пробний період.

Coursera, *EdEra*, *Prometheus* – ці платформи пропонують курси з англійської мови від провідних університетів та організацій світу. Курси охоплюють широкий спектр тем, від академічної англійської до ділової англійської, вони пропонують як безкоштовні, так і платні курси.

BBC Learning English – цей ресурс забезпечує різноманітні матеріали для вивчення англійської мови, включаючи аудіо- та відеоуроки, статті та вправи. Ресурс орієнтований на британську англійську мову.

YouTube містить безліч відеоуроків з англійської мови, від граматики до розмовної мови, можна знайти відео від носіїв мови, що

допоможе покращити розуміння на слух та вимову. YouTube також містить значну кількість англійських фільмів, серіалів та музики, що допоможе вам зануритися в мовне середовище.

Подкасти є чудовим способом покращити розуміння на слух та розширити словниковий запас. У мережі існує безліч подкастів, присвячених вивченню англійської мови, для різних рівнів володіння мовою. Подкасти можна слухати в будь-який час та в будь-якому місці.

Онлайн-словники та перекладачі, такі як: *Google Translate*, *Reverso Context*, *Word Reference* є незамінними інструментами для вивчення англійської мови. Вони допомагають швидко знаходити значення слів, перекладати фрази та перевіряти граматику.

Онлайн-ігри для вивчення англійської мови роблять процес навчання цікавим та захоплюючим. Ігри можуть бути спрямовані на різні аспекти англійської мови, такі як граматики, словниковий запас та вимова [3].

Zoom, *Google Meet* – дозволяють проводити онлайн-уроки та групові заняття. *Google Docs* та *Microsoft Teams* уможливають спільну працю над проектами та завданнями.

Велику допомогу викладачам іноземної мови в організації навчання надають онлайн-ресурси, такі як *Quizlet*, *Wordwall*, *Padlet*, *Liveworksheets*, *Znajemoanglijsku*, *English 4U*, *Using English*, *English Grammar*, *Daily Dictation*, *English teaching Zone* та багато інших. Наприклад, за допомогою таких ресурсів, як *Quizlet*, *Wordwall*, *Padlet* студенти закріплюють лексику з тем. Інтерактивні аркуші *Liveworksheets* можна використовувати як на заняттях для різних видів діяльності – читання, аудіювання, діалогічного мовлення з подальшими інтерактивними завданнями, так і для виконання домашнього завдання.

Сервіс *Znajemoanglijsku* корисний для відпрацювання граматичних навичок. Цей сервіс зручний тим, що при неправильному виконанні автоматично висвічується правило і пояснення, що сприяє кращому засвоєнню граматичного матеріалу. Сервіс *Daily Dictation* допомагає при відпрацюванні фонетичних навичок та навичок аудіювання.

Онлайн-платформи та цифрові ресурси відіграють важливу роль у підтримці безперервності та ефективності вивчення іноземної мови. Вони надають доступ до різноманітних навчальних матеріалів, дозволяють практикувати мову з носіями та сприяють розвитку цифрових компетентностей, дозволяють адаптувати освітній процес до сучасних вимог та умов, забезпечуючи доступність та інтерактивність навчання. При використанні онлайн-сервісів під час занять у студентів створюється позитивна мотивація, необхідна психологічна атмосфера для навчання [3].

Але існують певні проблеми інтеграції цифрових технологій, серед яких недосконалість методології, недостатність технічної підтримки та психологічні бар'єри. Подальші дослідження у цій сфері повинні бути спрямовані на розробку ефективних моделей інтеграції онлайн-ресурсів, розробку єдиних стандартів та підвищення цифрової грамотності серед викладачів і студентів, аналізу впливу нових технологій, таких як штучний інтелект та віртуальна реальність, на процес навчання, а також розробку інтерактивних платформ, що враховують індивідуальні потреби кожного студента.

Сучасні тренди в освіті вказують на те, що майбутнє навчання буде тісно пов'язане з цифровими технологіями, що відкриває нові можливості для розвитку системи освіти в цілому.

Література

1. Бойко Я. А. Використання цифрових технологій у процесі навчання іноземної мови в початковій школі. URL: <https://surli.cc/wbsvii>. **2.** Організація доступного освітнього середовища: Методичні рекомендації за результатами дослідницького проекту «Організація доступного освітнього середовища для вимушено переміщених осіб в умовах воєнного стану в Україні», спрямованого на вивчення та впровадження кращих практик організації доступного освітнього середовища для дітей шкільного віку (ВПО) / уклад.: **О. Біляковська, Н. Горук, О. Караманов.** Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2023. 34 с. **3. Сініцька О.** Цифрові інструменти у викладанні іноземної мови. *Педагогічний вісник Поділля*. 2024 № 3. С. 54–55.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ ПІД ЧАС ВІЙНИ: БЕЗПЕКА, ЯКІСТЬ, ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Крупський О. П.,

канд. психол. наук, доцент,

доцент кафедри маркетингу та міжнародного менеджменту,

Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара,

м. Дніпро.

Лаврентьєва О. О.,

д-р пед. наук, професор,

в.о. зав. кафедри педагогіки,

Криворізький державний педагогічний університет,

м. Кривий Ріг.

ЦИФРОВА ВЗАЄМОДІЯ І КУЛЬТУРНА ПАМ'ЯТЬ У ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

В умовах війни освіта в Україні постала перед викликами не лише фізичного збереження інституцій, а й глибокої переоцінки смислів, форм і методів навчання. Однією з ключових відповідей на ці виклики стало поєднання цифрових технологій та інструментів культурної пам'яті, що дозволяє не лише забезпечувати доступ до знань, а й формувати емоційно наповнений, історично свідомий та ідентифікаційно значущий освітній простір [0]. У сучасному підході до гуманітарної освіти на перший план виходить необхідність переосмислення педагогіки у світлі колективної пам'яті, емпатійної взаємодії та цифрових наративів [0].

Особливу роль у цій трансформації відіграють музеї як простори інтерпретації історичного досвіду. Завдяки практиці «освіти через пам'ять» і залученню цифрових технологій (віртуальні виставки, цифрові архіви, інтерактивні платформи) музеї стають складовою гнучкої освіти, що ініціює рефлексію, критичне мислення і емпатію [0; 0]. Разом із цим виникають міждисциплінарні освітні практики, які інтегрують комунікаційні технології, мистецтво, педагогіку та історію. У цьому контексті культурна пам'ять набуває не лише меморіального, а й педагогічного значення – вона конструюється, транслюється і збагачується через цифрові засоби, що надзвичайно актуально для молодого

покоління в умовах війни.

Цифрова взаємодія – це не лише інфраструктура дистанційного навчання, а й передусім – середовище змістовного діалогу, адаптації й переосмислення. Як показують сучасні дослідження, цифрові практики, зокрема використання елементів емоційного інтелекту, медіанаративів, а також візуальних ігор пам'яті (наприклад, тестимоніальні комікси або музейні VR-платформи), здатні підтримувати гуманітарну стійкість учнів і викладачів [0; 0]. У зв'язку з цим постає головне дослідницьке питання: яким чином цифрова взаємодія та культурна пам'ять можуть бути інтегровані в освітній процес України як засоби його трансформації в умовах воєнного досвіду та соціальних змін? Сучасна освітня модель вимагає нової етики, заснованої на емпатії, відкритості, збереженні історичної правди та персоналізованій взаємодії.

Цифровізація освіти в умовах війни вже давно вийшла за межі технічного переходу до онлайн-платформ. У центрі уваги опинилися не лише інструменти комунікації, а й питання збереження і трансляції колективної пам'яті, формування емоційної стійкості та критичного мислення в учнів. Однією з форм такої інтеграції стали цифрові музейні платформи, які дозволяють не лише архівувати, а й емоційно проживати події війни. Український досвід із впровадження

практики Rapid Response Collecting у музеях, зокрема створення цифрових колекцій на основі свідчень очевидців, виявився ефективним не лише як інструмент збереження пам'яті, а й як навчальний ресурс, здатний активізувати особистісно значущу участь у навчанні [0].

Зі свого боку, цифрові месенджери, такі як Telegram чи Discord, почали активно використовуватись у шкільних та університетських середовищах як альтернативні платформи для спільної роботи, обміну інформацією та підтримки зв'язку між учасниками освітнього процесу. Як показали дослідження у сфері керування ігровими спільнотами, ці месенджери здатні виконувати не лише комунікаційну функцію, а й формувати цифрову культуру взаємодії, побудовану на емпатії, координації та саморегуляції – цінності, що критично важливі в умовах освітньої нестабільності [0]. У воєнному контексті така гнучка комунікаційна екосистема стає основою неформального навчання, де знання виникає не лише як засвоєна інформація, а як спільно пережитий досвід.

Ключовим завданням інтеграції цифрових технологій та культурної пам'яті в освіту є не лише передача фактів, а створення умов для осмислення, співпереживання і включення у колективне переосмислення історії. Наприклад, візуальні засоби, такі як тестимоніальні комікси, цифрові архіви або VR-реконструкції, дозволяють залучати учнів до «живої» історії, в якій вони виступають не

лише споживачами, а й учасниками наративу [0]. У сучасній педагогіці це набуває форми «перформативного навчання», де музей, месенджер і пам'ять – це не зовнішні ресурси, а елементи інтерфейсу між особистістю й суспільством.

Інтеграція емоційного інтелекту в освітню комунікацію є ще одним важливим кроком до гуманізації освіти. Як показують сучасні дослідження, цифрові формати здатні відтворювати не лише когнітивний, а й афективний вимір взаємодії – через емоційні маркери, іконографіку, навіть використання емої в музейних середовищах [0]. Це створює умови для більш глибокого включення учасників навчального процесу в культурно значущу комунікацію. Відтак, цифрова взаємодія, яка враховує пам'ять, емоції та візуальну чутливість, формує нову якість освіти, що базується не лише на знаннях, а й на спільному досвіді, підтримці та ідентичності.

У результаті аналізу можна стверджувати, що поєднання цифрової взаємодії та інструментів культурної пам'яті формує нову якість освітнього простору в Україні, особливо в умовах війни. Практики музейної освіти, месенджерні платформи та елементи емоційного інтелекту сприяють не лише трансляції знань, а й підтримці стійкості, емпатії та культурної ідентичності. Це доводить, що цифрові й гуманітарні компоненти не протистоять, а взаємно підсилюють одне одного, відкриваючи перспективи для інноваційної, людиноцентричної освіти майбутнього.

Література

1. De Angeli D., Kelly R. M., O'Neill E. Beyond happy-or-not: Using emoji to capture visitors' emotional experience. *Curator: The Museum Journal*. 2020. Vol. 63. №. 2. P. 167–191. URL: <https://doi.org/10.1111/cura.12352>.
2. Hudoshnyk O., Krupskiy O. Practices of using Rapid Response Collecting by Ukrainian museums in wartime. *Muzeológia a Kultúrne Dedičstvo*. 2023. Vol. 11, №. 2, P. 5–16. URL: <https://doi.org/10.46284/mkd.2023.11.2.1>.
3. Hudoshnyk O., Krupskiy O. P. Science and comics: from popularization to the discipline of Comics Studies. *History of Science and Technology*. 2022. Vol. 12, №. 2. P. 210–230. DOI: <https://doi.org/10.32703/2415-7422-2022-12-2-210-230>.
4. Levenets A., Stasiuk Yu. Using messengers in managing gaming communities. *Challenges and Issues of Modern Science*. 2023. Vol. 1. 395–400. URL: <https://cims.fti.dp.ua/j/article/view/76>.
5. López-Nores M., Bravo-Quezada O. G., Bassani M. Technology-powered strategies to rethink the pedagogy of history and cultural heritage through symmetries and narratives. *Symmetry*. 2019. Vol. 11, No. 3, Article 367. URL: <https://doi.org/10.3390/sym11030367>.
6. Sonvilla-Weiss S. Spaces of commemoration and communication. *Mauthausen Memorial Visitor Center*. 2023. URL:

<https://doi.org/10.1515/9783839467336>. 7. **Stasiuk Yu., Abramov D.** Analysis of the leader's role in ensuring project success: style, adaptability, and emotional intelligence. *Challenges and Issues of Modern Science*. 2024. No. 3. P. 180–187. URL: <https://cims.fti.dp.ua/j/article/view/208>. 8. **Tiusanen S.** Peace education and historical empathy in the museum field. *Tampere University*. 2023. URL: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/148275/TiusanenSanni.pdf>. 9. **Todino M. D., Campitiello L.** Museum education. *Encyclopedia*. 2025. Vol. 5, No. 1. Article 3. URL: <https://doi.org/10.3390/encyclopedia5010003>. 10. **Zammit C.** Art museum learning and EI in the age of AI: Nurturing human connectivity. *Malta Review of Educational Research*. 2024. Vol. 18. № 1. P. 121-138. URL: https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/124428/1/Art_museum_learning_and_EI_in_the_age_of_AI_nurturing_human_connectivity_2024.pdf.

Лисоконь І. О.,

PhD з освітніх, педагогічних наук,

ст. викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи,

Криворізький державний педагогічний університет,

м. Кривий Ріг

ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ EGS-АКТИВНІСТЮ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вітчизняні заклади вищої освіти в умовах правового режиму воєнного стану стикаються з численними викликами, серед яких може виокремити адаптацію освітнього процесу до кризових умов, збереження академічної стійкості, психоемоційну підтримку здобувачів освіти та викладачів. Водночас, академічні спільноти долаючи всі труднощі активно долучаються до EGS-активності як перспективного руху. За визначенням Організації економічної співпраці та розвитку EGS-активність – це товари та послуги, які забезпечують мінімізацію шкідливого екологічного впливу, оптимізують ресурси та сприяють зниженню шкоди навколишньому середовищі через відповідальне споживання [4, с. 77].

Дуже часто роль закладів вищої освіти у EGS-активності недооцінюють. Здебільшого вважається, що заклад вищої освіти має на меті підготовку висококваліфікованих кадрів для певної галузі. Водночас, на нашу думку, в кризових умовах заклади вищої освіти дуже активно застосовують інструменти EGS-активності. Одним із ключових напрямів управління EGS-активністю закладів вищої освіти є їх екологічна, громадська та соціальна діяльність, які сприяють не лише сталому розвитку освітніх чи наукових осередків, а й формуванню ціннісних

орієнтирів та соціальної згуртованості у молоді.

Передусім реалізація EGS-активності пов'язана із реалізацією Цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй до 2030 року [2]. У своїй діяльності заклади вищої освіти можуть сприяти реалізації наступних глобальних цілей: боротьба зі зміною клімату, відповідальне споживання, гідна праця та економічне зростання, сталий розвиток міст та спільнот, якісна освіта.

Кожна з глобальних цілей визначених ООН як стратегічно важлива для загального розвитку людства сьогодні зреалізовується закладами вищої освіти. Надалі висвітлимо EGS-активність закладів вищої освіти через раніше зазначені напрями діяльності.

1. *Екологічна активність.* Екологічний аспект EGS-активності відіграє важливу роль у забезпеченні сталого розвитку навіть у складні часи. До головних інструментів управління відносимо:

– впровадження програм енергомодернізації об'єктів інфраструктури задля розвитку альтернативних джерел енергії та оптимізації споживання природних ресурсів;

– проведення заходів з екологічної просвіти, зокрема впровадження навчальних модулів, спрямованих на підвищення

екологічної свідомості учасників освітнього процесу;

- створення локальних пунктів сортування сміття для вторинної переробки та популяризація принципів свідомого споживання.

У статті [3] окрема увага приділяється провадженню вторинної переробки сировини на базі університету з описом економічного і соціального ефектів. Так, наприклад, розглядається можливість утилізація паперу, склотари, батарейок та пластикових пляшок для отримання додаткових коштів до спеціального фонду, які в подальшому можуть бути спрямовані на програми енергомодернізації [3, с. 43].

2. Громадська діяльність. Заклади вищої освіти у кризові та перехідні моменти є осередками соціокультурної діяльності, які завжди забезпечують психоемоційну та соціально-громадську підтримку суспільства. На нашу думку провідними інструментами управління громадською активністю у закладах вищої освіти є:

- інформаційно-просвітницькі кампанії як засоби протидії дезінформації, популяризації демократичних цінностей, підвищення рівня громадянської свідомості;

- залучення здобувачів вищої освіти на умовах партнерства до прийняття важливих рішень щодо організації освітнього процесу або культурного життя;

- організація волонтерських ініціатив задля гуманітарної підтримки постраждалого населення;

- реалізація соціальних проєктів та заходів для психологічної підтримки учасників освітнього процесу та територіальної громади.

Погоджуємось з думкою І. Дудки, що «Основною метою громадської діяльності вищого навчального закладу є інтеграція та партнерське горизонтальне управління на основі врахування громадської думки

студентів і залучення їх до ухвалення громадських рішень в інтересах людини, соціуму, влади» [1, с. 58].

3. Соціальна відповідальність. Заклад вищої освіти як соціальний інститут в умовах війни насамперед забезпечує адаптацію освітніх потреб до безпечної ситуації. Вважаємо, що реалізація ідей соціальної відповідальності здійснюється через:

- залучення грантових програм для соціально вразливих категорій учасників освітнього процесу;

- організацію гнучких форматів здобуття освіти, зокрема створення цифрових навчальних платформ;

- психологічну підтримку і організацію консультаційних центрів надання психологічної допомоги;

- соціально відповідальне інвестування у проєкти, що популяризують здоровий спосіб життя та сприяють соціальному розвитку університету, громади та суспільства.

На підставі вище викладеного можемо зробити висновок, що EGS-активність закладів вищої освіти в умовах війни є важливим інструментом забезпечення його діяльності. Використання ефективних інструментів управління допоможе закладу вищої освіти не лише зберегти академічну якість, а й поліпшити фінансово-економічні показники власної діяльності та відігравати важливу роль у відбудові країни. Інтеграція екологічного, громадського та соціального аспектів у стратегічний розвиток університетів дозволяє адаптувати освітні ініціативи до сучасних викликів, формуючи освітній простір, що відповідає глобальним стандартам та реаліям сьогодення. Перспективи подальших наукових розвідок полягають у дослідженні соціально-економічного розвитку закладів вищої освіти в умовах організаційних перетворень та кризових ситуаціях.

Література

1. Дудка І. Патріотичне виховання студентської молоді як складова громадської діяльності вищого навчального закладу. Витоки педагогічної майстерності. *Зб. наук. праць. Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка*. 2015. Вип. 16. С. 56–63. **2. Цілі Сталого Розвитку** у дії. UNDP. 2025. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>. **3. Lysokon I.** Optimization of the activity of a higher educational institution in the conditions of crisis phenomena: socio-economic aspect. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. N 4. P. 40–47. doi: 10.30525/2592-8813-

2022-4-5. **4. Sinclair-Desgagne B.** The Environmental goods and services industry. *International Review of Environmental and Resource Economics*. 2008. № 2. P. 69–99.

Щербина С. М.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг

ОСВІТНІ ВИТРАТИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ У ЗВО

Сучасні глобальні освітні і цивілізаційні процеси, входження України до єдиного Європейського та світового простору, сучасна гуманістична парадигма вищої освіти орієнтують діяльність закладів вищої освіти на якісну підготовку майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Державні нормативні документи, прийняті українським урядом (Закон України «Про вищу освіту» [1], Концепція реалізації державної політики у сфері професійної освіти «Сучасна професійна освіта» на період до 2027 року [2], Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років [3], Концепція забезпечення якості вищої освіти в Україні [4] та ін.) підкреслюють необхідність формування висококваліфікованого фахівця, конкурентоспроможного на ринку праці.

Вітчизняні науковці (В. Андрющенко, Л. Березівська, Л. Вовк, Н. Дічек, О. Дубасенюк, М. Євтух, Н. Калашник, Л. Кондрашова, В. Кремень, В. Курило, О. Лаврінченко, О. Пронікова, О. Сухомлинська, Н. Терентьева, М. Ярмаченко та ін.) наголошують, що на сучасному етапі розвитку українського суспільства важливе місце у вищій педагогічній освіті посідає проблема якісної підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності.

Під поняттям «якість підготовки фахівця» розуміють сукупність суттєвих властивостей та характеристик фахівця, рівень яких формується в процесі здійснення освітньої діяльності та повинен відповідати вимогам споживачів. Головними критеріями оцінки якості підготовки фахівця є його професійна компетентність та професійна конкурентоспроможність.

На думку науковців, сучасний фахівець

має характеризуватися низкою важливих особистісних рис, серед яких – здатність гнучко адаптуватися до різних життєвих обставин, самостійно здобувати нові знання й ефективно застосовувати їх на практиці для вирішення різнопланових завдань. Важливо також уміти самостійно й критично мислити, своєчасно виявляти проблеми та знаходити шляхи їх вирішення. Необхідним є чітке розуміння сфер і способів практичного використання набутих знань. Сучасному фахівцю притаманна здатність до генерації нових ідей, творчий підхід до роботи, уміння грамотно працювати з інформацією. Важливою є також самостійна робота над розвитком власної моральності, інтелекту та культурного рівня, а також комунікабельність, відкритість до взаємодії в різних соціальних групах і здатність до ефективної співпраці у мультидисциплінарних командах.

Але сьогодні, в умовах російської збройної агресії проти України, частих повітряних тривог, тимчасової відсутності електроенергії та Інтернету в окремих регіонах країни, не завжди вдається організувати належним чином освітній процес навіть у дистанційному форматі і проблема якісної підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності постає все більш актуальніше, оскільки у вищій освіті спостерігається та нарощується явище освітніх втрат, що характеризуються такими процесами, як-от: навчальні втрати – втрати знань і навичок, академічний регрес через певні перерви у навчанні конкретного здобувача освіти; навчальні розриви (прогалини у навчанні) – відмінності між фактичними результатами, академічним прогресом здобувача освіти та очікуваними

результатами, які встановлені стандартами.

Надолуження навчального матеріалу і подолання освітніх втрат серед студентів закладів вищої освіти має здійснюватися покроково.

Перший крок передбачає здійснення діагностики навчальних втрат здобувачів освіти ЗВО. Викладач, який викладає навчальну дисципліну, має здійснювати діагностику навчальних втрат здобувачів освіти. Бажано практикувати це не менше, ніж тричі на рік: на початку, в середині та наприкінці навчального року.

Для діагностики навчальних втрат здобувачів освіти необхідно:

1. Визначити результати навчання, які підлягатимуть діагностиці (тобто ті результати, без яких неможливе подальше вивчення навчальної дисципліни).

2. Для діагностики навчальних втрат здобувачів освіти доцільно використовувати такі інструменти, як співбесіда, контрольна робота та діагностичні тести. При цьому слід уникати комплексних інтегрованих завдань, що вимагають залучення різних компетентностей, оскільки це ускладнює визначення конкретних прогалин у знаннях і навичках. Для оперативної обробки результатів рекомендовано застосовувати цифрові інструменти, які дозволяють швидко аналізувати отримані дані.

3. Провести діагностичну роботу з поясненням здобувачам освіти, що її результати будуть використані для того, щоб в подальшому більш ефективно організувати їх навчання.

4. Здійснити перевірку діагностичної роботи і повідомити здобувачам освіти її результати.

5. Узагальнити результати щодо успішності виконання здобувачами освіти діагностичних робіт, визначити їх навчальні втрати і об'єднати в групи здобувачів освіти, які мають схожі навчальні втрати.

6. Спланувати і провести роботу з компенсації навчальних втрат здобувачами освіти.

7. Провести повторну діагностику з аналізом динаміки одержаних результатів.

Другий крок передбачає компенсацію навчальних втрат здобувачів освіти. Така

діяльність відбувається за допомогою наступних стратегій:

а) надання здобувачам освіти електронних навчальних курсів, структура яких переважно проєктується за модульним принципом;

б) проведення індивідуальних та групових консультацій та пропонування додаткових завдань на самостійне опрацювання;

в) адаптація програми з навчальної дисципліни, а при необхідності створення авторської навчальної програми з перерозподілом часу та результатів навчання;

г) застосування технологій диференційованого навчання (створення однорівневих та різнорівневих груп здобувачів освіти).

Необхідно зауважити, що електронні навчальні курси містять наступні компоненти:

а) загальні відомості про навчальну дисципліну: робоча програма, календарний план, критерії оцінювання, перелік друкованих і електронних джерел.

б) Навчально-методичні матеріали до кожного модуля, зокрема:

– мультимедійні презентації лекцій, структуровані електронні навчальні матеріали, аудіо- та відеоматеріали, перелік додаткових джерел;

– матеріали для практичних занять: опис змісту, методичні рекомендації, перелік індивідуальних завдань, визначення форми подання результатів;

– завдання для самостійної роботи: додатковий теоретичний матеріал, завдання, методичні рекомендації;

– матеріали для модульного контролю: контрольні запитання, завдання із критеріями оцінювання, визначення форми подання результатів, тести для самоконтролю;

– матеріали для підсумкової атестації: тести для самоконтролю, контрольні запитання, підсумковий тест для оцінювання результатів навчання з дисципліни;

в) додаткові матеріали.

Задля подолання освітніх втрат студентів закладу вищої освіти доцільно послуговуватися інноваційним методом навчання – академічним тьюторінгом, який

останнім часом набуває все більшої популярності і основним призначенням якого є розвиток індивідуальності студента, його критичного мислення та емоційного інтелекту. Концентрація на сильних сторонах здобувача освіти, сприяння їх розвитку та зміцненню є важливістю тьюторінгу.

Завдання викладача (тьютора) полягають у регулярній роботі зі здобувачем освіти, що дозволяє йому краще пізнати окреслену сферу знань, розвиває здатність самостійно нею оволодівати та критично аналізувати, максимально використовуючі власні здібності.

Література

1. Закон України від 01.07.2014 №1556-VII «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/stru>. **2. Концепція реалізації** державної політики у сфері професійної освіти «Сучасна професійна освіта» на період до 2027 року. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT4370.html. **3. Концепція розвитку** освіти України на період 2015–2025 років. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/prviddil/1312/1390288033/1414672797/>. **4. Концепція забезпечення** якості вищої освіти в Україні. URL: http://dovira.eu/images/QA_concept_Final.pdf.

Гончарук С. Я.,

здобувач ступеня доктора філософії,

Криворізький державний педагогічний університет,

м. Кривий Ріг

ОСВІТА ПІД ТИСКОМ ВІЙНИ: ЯК ЗБЕРЕГТИ ЯКІСТЬ І ПОДОЛАТИ ПРОГАЛИНИ

Історія людства циклічна, і важкі часи – кризи, конфлікти та війни – супроводжують її практично весь час. На сьогоднішній день можна констатувати, що ітерація міжнародної дестабілізації перебуває на своїй відправній точці, рухаючи світ у бік нового глобального конфлікту, трансформуючи суспільства і системи, змушуючи їх адаптуватися та шукати нові шляхи розвитку. Освіта як одна з фундаментальних інституцій зазнає важких випробувань і змін під час збройних конфліктів, проте все одно продовжує відігравати ключову роль у збереженні національної ідентичності, підготовці нових поколінь з урахуванням нових реалій. За підрахунками ЮНЕСКО, станом на 2023 рік близько 250 мільйонів дітей не мають доступу до навчання, і саме збройні конфлікти є головною причиною цього. Україна, яка у 2022 році стала жертвою невинуватого повномасштабного вторгнення і опинилася в епіцентрі російської агресії, змушена боротися не лише за своїх людей і території, але й за право своїх дітей на освіту. Ця робота має на меті розглянути, як війни ХХ–ХХІ століть впливали на освіту, і порівняти це з практичним сучасним досвідом України, щоб виокремити ефективні стратегії для

збереження наявного рівня навчання та уникнення освітніх втрат.

Конфлікти середини ХХ і початку ХХІ століття наочно демонструють, яких змін зазнає освіта під час війни, не втрачаючи своєї національної значущості.

Неможна обійти найбільший світовий конфлікт в історії – Другу світову війну, яка, попри принесені жахливі руйнування, стала каталізатором змін і важливим етапом у розвитку освіти як у Європі, так і в усьому світі. Під час страшних бомбардувань Лондону впродовж «Року самотності» та усієї війни уряд Великої Британії розгорнув операцію «Пайд Пайпер», метою якої було перевезення дітей із міст у безпечніші місця – здебільшого в сільські райони. У результаті понад 1,5 мільйона дітей було евакуйовано з міст, а міські школи припинили свою роботу. Проте навчання продовжувалося: учні навчалися у доступних тимчасових, а головне – захищених приміщеннях, які не були цілями для обстрілів, – церквах, підвалах, фермах. Учителі продовжували свою роботу, незважаючи на складні умови та відсутність необхідних для навчального процесу засобів. У складніших умовах працювали вчителі Польщі під час німецької

окупації, адже освіта польською мовою була заборонена. Підпільна організація «Тайна вчительська мережа» зуміла залучити до навчання понад 1 мільйон дітей, проводячи заняття, зокрема, у приватних будинках, що було вкрай небезпечно. Освіта в цих країнах ставала символом опору та боротьби: якщо для Великої Британії це було підтримкою морального духу нації, то для Польщі – необхідністю збереження національної ідентичності.

Схожим чином здійснювалися освітні заходи під час війни у В'єтнамі, що тривала з 1955 до 1975 років. Країна була розділена на Південний і Північний В'єтнам, і якщо перший здійснював освіту в укриттях або приватних будинках через значне руйнування освітньої інфраструктури, то в Північному навчання стало однією з форм поширення комуністичної пропаганди, прославляючи боротьбу та ставлячи патріотизм на перше місце у навчанні. Практикувалося застосування так званих «мобільних учителів», які працювали в селах у перервах між бойовими діями, наражаючи дітей на небезпеку, що часто призводило до трагедій – безпека відступала перед ідеологічними цілями. Ці приклади демонструють, що війна здатна використовувати освіту в політичних цілях, водночас продукуючи нестандартні рішення. Цікавим прикладом може слугувати громадянська війна в Сирії, що розпочалася у 2011 році і триває досі. Це приклад сучасного конфлікту, у якому освіта, попри всю непоправну шкоду, стала важливим інструментом виживання. За даними ЮНІСЕФ, понад 7000 шкіл було зруйновано, і близько 2 мільйонів дітей втратили доступ до навчання. Ці труднощі спричинили відповідні контрзаходи влади – створення і будівництво підземних шкіл: класи в таких містах, як Ідліб та Алеппо, організовували в бункерах для захисту дітей від авіаударів. Було впроваджено дистанційне навчання через радіо або телебачення, а також силами ЮНІСЕФ будувалися тимчасові навчальні центри для біженців. Освіта в Сирії стала засобом збереження культурної ідентичності, підтримуючи зв'язок через мову та історію з культурною спадщиною, навіть попри масову міграцію населення.

Повномасштабне російське вторгнення призвело до суттєвих змін у системі освіти, створюючи нові проблеми та завдання, що потребують вирішення. За даними Міністерства освіти і науки України (МОН), до жовтня 2023 року понад 3700 шкіл та інших закладів постраждали від обстрілів, а 365 із них не підлягають відновленню. Війна спричинила вимушену міграцію понад 4 мільйонів дітей, а нестабільне енергопостачання суттєво ускладнює навчальний процес. Незважаючи на це, Україна демонструє стійкість, гнучкість і креативність у подоланні складнощів, адаптуючись до безпекових реалій.

На початку вторгнення Міністерство освіти і науки рекомендувало зупинити навчальний процес (Лист № 1/3271-22 від 25.02.2022), однак уже в березні школи почали запроваджувати навчання в онлайн-форматі. Результати дослідження Cedos за 2023 рік показали, що 36 % закладів здійснювали навчальний процес виключно дистанційно, приблизно стільки ж – 36 у комбінованому або змішаному форматі, і лише 28 % працювали офлайн, але лише за умов наявності укриття. У прифронтових областях, зокрема в таких обласних центрах, як Харків, Запоріжжя, Миколаїв, розпочали будівництво підземних шкіл. У Запоріжжі, наприклад, у 2023 році відкрили першу підземну школу на 500 учнів, яка одночасно виконує функції навчального закладу та укриття. У Харкові функціонує вже шість таких шкіл, а в найближчих планах – ще десять (звіт Харківської міськради, 2024). Важливим етапом стало те, що укриття стали необхідними для навчальних закладів: станом на вересень 2023 року 80 % шкіл їх облаштували (МОН). Навчання в класах триває навіть під час повітряних тривог, але лише за умов безпеки.

Війна також змінила акценти в освіті, зокрема посиливши патріотичний напрямок. З серпня 2022 року оновлені навчальні програми (Наказ МОН № 289 від 03.08.2022) включають більше матеріалу, присвяченого історії України, її боротьбі за незалежність, культурним традиціям і сучасним викликам. Наприклад, уроки історії тепер детально аналізують події російсько-української війни,

а на уроках літератури вивчають твори сучасних авторів про боротьбу. Це нагадує досвід Польщі під час Другої світової війни чи В'єтнаму, де освіта стала важливою частиною національного опору та символом незламності. Українські учні сьогодні вивчають не лише традиційні дисципліни, але й усвідомлюють важливість збереження національної ідентичності, що особливо значуще для тих, хто проживає в окупованих та прифронтових регіонах.

Що стосується проблеми подолання втрат в освіті та збереження її якості, виклики є суттєвими: зруйнована освітня інфраструктура, міграція та психологічне середовище, у якому перебувають діти. За підрахунками МОН, для повного відновлення освітніх закладів знадобиться близько 14 мільярдів доларів. Дистанційне навчання стало основним інструментом для продовження навчального процесу: платформа «Всеукраїнська школа онлайн» (затверджена Постановою КМУ № 1378 від 10.12.2020, з оновленням у 2022 році) надає відеоуроки, тести та матеріали для самостійного вивчення. Педагоги застосовують методику «перевернутого класу», коли учні спочатку переглядають лекції вдома, а в класі розв'язують задачі або беруть участь в обговореннях. Однак дистанційне навчання має певні недоліки:

учні відчують брак соціалізації, а вчителям складно повноцінно оцінити рівень знань учнів. Важливу роль у підтримці освіти відіграє допомога міжнародних донорів: Європейський Союз інвестував 200 мільйонів євро в цифровізацію освіти України у 2022–2024 роках (звіт Європейської комісії, 2024), а ЮНІСЕФ забезпечує школи технічними засобами – планшетами та генераторами. У прифронтових регіонах, де є проблема зі стабільним інтернет-з'єднанням, уроки проводяться в «пунктах незламності» або здійснюється розсилка паперових завдань і матеріалів. Це не може не впливати на якість навчання, але гнучкість учнів і вчителів дозволяє мінімізувати втрати.

Майбутнє освіти в Україні значною мірою визначатиметься тим, як буде відбуватися повоєнне відновлення. Серед головних завдань – інвестування у відбудову інфраструктури, психологічна підтримка учнів і вчителів, а також збереження та посилення національної спрямованості навчальних програм. Історія свідчить, що освіта здатна пережити найтяжчі випробування війни, а український досвід підтверджує: навіть у часи найбільших потрясінь вона слугує міцною основою для відбудови та зміцнення суспільства.

Малишенко В. С.,

студентка,

науковий керівник – канд.пед.наук, доцент Макаренко І. Є.,

Криворізький державний педагогічний університет,

м. Кривий Ріг

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МИСЛЕННЄВИХ ТА МЕТАКОГНІТИВНИХ НАВИЧОК СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Концепція «метакогнітивного процесу» бере свій початок від терміну «метапізнання», який вперше з'явився в науковому обігу завдяки Дж.Флейвелу у 1976 році. Науковець визначив це поняття як «комплекс знань людини про особливості власної пізнавальної діяльності та методи її регулювання» [3, с. 2].

«Метапізнання» – це вміння людини розглядати та оцінювати свої розумові

підходи, а також керувати процесами власного пізнання. Водночас, це і «мислення про мислення» або здатність усвідомлювати та контролювати свої пізнавальні процеси. Зі свого боку, «метакогнітивні навички» – це здатність людини усвідомлювати й розуміти свої власні розумові процеси. Вони включають знання про те, коли і як застосовувати певні стратегії для навчання

або вирішення проблем. Тобто, метакогнітивні навички – це, передусім, спроможність розмірковувати про своє мислення та когнітивні процеси [2, с. 4].

Мета статті – окреслити значущість розвитку мисленнєвих та метакогнітивних навичок школярів як умови забезпечення ефективності процесу подолання освітніх втрат.

Здатність людини осмислювати власні розумові процеси відіграє ключову роль у її розвитку. Ці навички, відомі як метакогнітивні, дозволяють встановлювати зв'язки між нашим внутрішнім світом – переконаннями, поглядами, життєвим досвідом – та зовнішніми обставинами й подіями. Крім того, вони допомагають краще розуміти інших людей, аналізуючи їх емоційний стан, мотивацію та наміри. До них належать, зокрема, вміння аналізувати власні думки та дії (саморефлексія), а також здатність ефективно засвоювати нові знання та навички (вміння вчитися) [2, с. 5].

Традиційно до когнітивних гнучких навичок включають гнучкість і швидкість мислення, а також критичне й системне мислення особистості. Критичне мислення визначається як «здатність аналізувати і оцінювати мислення з метою його покращення» [4].

Ще однією важливою гнучкою навичкою є здатність до рефреймінгу. Цей процес, описаний Р. Бендлером і Дж. Гріндером ще у 1982 році [7], полягає у зміні усталених стереотипів мислення. Він дозволяє людині по-новому поглянути на себе і навколишній світ, формуючи нові «рамки» сприйняття через переконливі стратегії. Володіння метакогнітивними стратегіями передбачає вміння регулювати власну пізнавальну діяльність. Це охоплює контроль над процесами мислення, пам'яті та уяви.

Здатність учитися ми розглядаємо як ключову метакогнітивну навичку. Вона забезпечує можливість постійного особистісного розвитку через засвоєння нових знань і вмінь.

Креативність, за визначенням, наведеним О. Антоною [1], є «складовою обдарованості». Вона характеризується здатністю генерувати принципово нові ідеї і є

незалежним фактором у структурі талановитості індивіда.

Критичне мислення є спрямованим процесом, що має на меті розв'язання проблем шляхом виконання таких операцій, як аналіз, синтез, оцінювання власних думок і результатів діяльності, а також інформації про думки та діяльність інших людей.

Метакогнітивна діяльність – це процес керування власними розумовими та емоційними процесами. Її головна мета – оптимізація пізнавальної активності та емоційного стану. Унаслідок чого ефективності навчання підвищується, а його результати – покращуються. Прикладами такої діяльності є орієнтація на завдання навчання, моніторинг перебігу освітнього процесу відповідно до плану, діагностика причин труднощів та, за необхідності, коригування освітнього процесу [6].

Метакогнітивні стратегії – це упорядковані підходи до керування власною пізнавальною діяльністю. Їхня мета – забезпечити досягнення конкретних пізнавальних цілей, наприклад, повного розуміння прочитаного тексту.

Метакогнітивні стратегії допомагають регулювати і контролювати освітній процес, включаючи планування, моніторинг пізнавальної діяльності та перевірку результатів. Більшість учнів інстинктивно отримують метакогнітивні знання і навички від своїх близьких, таких як батьки, однокласники і, особливо, вчителі. Метакогнітивні стратегії та інструкції вимагають підсилення метакогнітивного навчання і охоплюють широкий спектр учнів, особливо тих, хто володіє знаннями на початковому рівні.

Таким чином, метакогнітивні навички відіграють ключову роль у розвитку особистості школяра. Вони охоплюють здатність особистості усвідомлювати, аналізувати та контролювати власні розумові процеси. До провідних метакогнітивних навичок належать: критичне мислення, здатність до саморефлексії, вміння вчитися, креативність та емоційний інтелект. Розвиток цих навичок сприяє ефективнішому вирішенню проблем, кращому розумінню себе та інших, а також підвищенню загальної ефективності процесу навчання.

Література

1. Антонова О. Є. Креативність у структурі педагогічної обдарованості сучасного педагога. *Андрогогічний вісник*. № 3. 2012. С. 19–30. 2. Богдан Ж. Теоретична модель гнучких навичок особистості сучасного фахівця. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/psychology/article/view/14020>. 3. Гриньків А. Метакогнітивні дослідження в контексті освітніх інновацій. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19188/Grinkiv.pdf?sequence=1>. 4. Кругляк М. І. Критичне мислення. *Матеріали III частини онлайн-курсу «Логіка, аргументація, критичне мислення»*. URL: <https://criticalthinkerua.wordpress.com>. 5. Мукан Н., Чубінська Н., Стасишин Р. Роль і значення когнітивних та метакогнітивних навичок у професійній діяльності правника. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/download/477/437>. 6. Підчис Т. Б. Метакогнітивний супровід освітнього процесу: навчання впродовж життя як визначальний елемент конкурентоспроможного випускника. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/001zrq-8567.doc.html>. 7. Bandler R., Grinder J. *Reframing: Neuro-Linguistic Programming and the transformation of meaning* paperback. Moab, Utah: Real People Press, 1982. 289 p.

Могуца В. В.,

учитель початкових класів КГ № 72.

Лакишинська З. В.,

учитель початкових класів, вчитель-методист КГ № 72,

м. Кривий Ріг

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Головне завдання школи, як зазначено в Концепції розвитку Нової української школи – «виховати компетентну й конкурентоспроможну особистість, яка здатна творчо підходити до розв'язання проблем, уміє повноцінно жити в сучасному суспільстві, прагне до самовдосконалення, згодна навчатися впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, постійно намагається змінити своє життя на краще, має чітку громадянську позицію» [3].

Останнім часом в освітньо-виховному процесі початкової школи широко використовують ігрові технології навчання, які сприяють підвищенню пізнавальної активності молодших школярів, створенню ситуації успіху, є запорукою успішного й свідомого засвоєння учнями знань. В їх основі – «ефективні форми керування освітнім процесом через педагогічні ігри, за допомогою яких усі учні можуть бути залучені до активного навчання» [4, с. 133].

Метою статті є висвітлення особливостей впровадження ігрових технологій навчання на уроках української мови та літературного читання у початковій школі.

Ігрові технології спираються на природну потребу дітей у грі, яка виступає не лише формою відпочинку, а й ефективним засобом творчого пізнання світу. У процесі навчання у початковій школі гра стає невід'ємною складовою, завдяки якій дитина навчається із задоволенням, а навчальний процес стає для неї цікавим і мотивуючим.

Ігрова технологія поєднує освітній процес спільним змістом, послідовністю різноманітних ігор, вправ та методикою їх організації. Вона сприяє безперервній діалогічній взаємодії між учнями, а також між учнями та вчителем. Такий підхід дозволяє не лише здобувати нові знання, а й організовувати взаємне навчання, коли учні навчають один одного, передають набуті

знання та вміння, розвивають уміння оцінювати якості інших.

У груповій діяльності, виконуючи певні ролі, діти навчаються розв'язувати особисті й колективні проблеми, відстоювати власні та групові інтереси, надавати підтримку іншим учасникам, що сприяє формуванню важливих соціальних навичок.

Існують різні підходи до визначення поняття «гра». В українському педагогічному словнику С. Гончаренко пропонує таке визначення: «Гра – форма вільного самовияву людини, яка передбачає реальну відкритість світові можливого й розгортається або у вигляді змагання, або у вигляді зображення (виконання, репрезентації) якихось ситуацій, смислів, станів» [1, с. 73]. О. Жорник вважає, що «гра – це засіб, який дає можливість здійснити комплексно-структурний аналіз навчального матеріалу з позиції логіки пізнавального процесу, в якому поєднуються елементи знання з відповідним характером стосунків учителя і учнів в цій діяльності» [2, с. 27].

У процесі гри учні набувають важливих умінь, зокрема: встановлювати контакти з партнерами, привертати увагу, виявляти ініціативу, знаходити оптимальні рішення, використовувати дії інших для досягнення позитивного результату, застосовувати емоційні прийоми під час розв'язання навчальних завдань, прогнозувати перебіг ігрової ситуації, обирати ефективний стиль поведінки та доводити гру до логічного завершення.

Особливу цінність ігрова діяльність має завдяки тому, що у ній взаємопов'язані освітня, розвивальна й виховна функції. Гра як метод навчання організовує та розвиває учнів, розширює їхні пізнавальні можливості й сприяє всебічному вихованню особистості. Вона не віддаляє школяра від реального життя, а навпаки, відображає його, готує дитину до взаємодії із соціумом, дарує позитивні емоції, формує стійкий інтерес до навколишнього світу.

Кожен урок української мови та літературного читання у початковій школі є складною, цілісною та динамічною системою, де організація роботи спрямована

на якісне засвоєння навчального матеріалу. Ефективність навчання української мови підвищується за умови, якщо на кожному уроці формуються мовні й мовленнєві знання, навчально-мовні, правописні та комунікативні вміння, розширюється читацький досвід і словниковий запас молодших школярів, а також відбувається засвоєння мовних норм.

У початковій школі на уроках української мови та літературного читання є *дидактичні ігри*. Призначенням дидактичних ігор є розвиток пізнавальної діяльності молодших школярів, їх уваги, спостережливості, кмітливості, вироблення звички зосереджуватися, самостійно думати, взаємодіяти у команді. Дидактична гра характеризується чіткою структурою, основними компонентами якої є ігрова задумка, правила, ігрові дії, дидактичні завдання (що визначають пізнавальний зміст), відповідне обладнання та очікуваний результат. Різноманіття дидактичних ігор дозволяє виокремити такі їхні види, як ігри-вправи, ігрові дискусії, ігрові ситуації, рольові та ділові навчальні ігри. Кожен із цих видів забезпечує вирішення конкретних освітніх і виховних завдань, сприяє розвитку пізнавальної активності та формуванню ключових компетентностей учнів.

Ігри-вправи охоплюють кросворди, ребуси, вікторини та подібні завдання. Їх використання сприяє активізації психічних процесів учнів, закріпленню знань, перевірці рівня їх засвоєння та формуванню навичок. Такі ігри можуть проводитися як під час уроків, так і бути частиною домашніх чи позакласних завдань, а також використовуватися у вільний час. Наприклад, при вивченні споріднених слів доцільно організувати гру «Лото», у якій учні працюють з картками слів, співвідносячи їх із оголошеними вчителем коренями слів, що розвиває навички аналізу мовного матеріалу.

Ігрова дискусія передбачає колективне обговорення спірних питань, обмін думками та ідеями між учасниками. Основна мета цього методу – з'ясувати різні тлумачення проблеми та встановити істину в процесі

товариської суперечки. Такий підхід стимулює глибокий аналіз явищ і процесів, а також сприяє розвитку вміння обирати оптимальні рішення серед кількох можливих варіантів.

Ігрова ситуація ґрунтується на створенні проблемної ситуації, яка активізує пізнавальний інтерес, спонукає учнів до розумової діяльності та застосування власних знань і навичок. Завдяки ігровій ситуації посилюється емоційно-психологічний стан учнів, зростає їх внутрішня мотивація до навчання, знімається напруга та втома.

Рольова гра є своєрідною інсценізацією, під час якої учні розігрують певні сюжети або імпровізують на задану тему. Така діяльність розвиває творче мислення, уяву, навички міжособистісної взаємодії. Наприклад, гра «Продовж казку» дає кожному учневі можливість запропонувати власне завершення історії, що сприяє розвитку креативності та комунікативних умінь.

Наведемо приклади дидактичних ігор, які на наш погляд, доцільно використовувати на уроках української мови та літературного читання.

«Знайди помилку» – вчитель свідомо допускає в прочитаному або написаному заздалегідь тексті чи реченні помилку, яку потрібно помітити.

«Словограй» – кожній команді вчитель пропонує кілька карток з написаними словами. Завдання: першій команді з-поміж карток вибрати ті, на яких слова написані правильно, другій команді – ті, на яких слова написані неправильно.

«Загадкова торбинка» – гра сприяє активізації та розвитку розумових і мовленнєвих здібностей учнів, мислення, пам'яті, виробленню уваги, спостережливості. Учасники команд по черзі витягають з торбинки номерки запитань, на які мають дати відповідь. Якщо команда не знає відповіді, на допомогу приходять суперники і заробляють собі додатковий бал.

Дубль-диктант – вчитель диктує слова з орфограмами, а учні повинні зразу ж записувати слова на те саме правило.

Кросвордний диктант – вчитель диктує не саме слово, а його тлумачення, учні записують відповідь.

Літературний диктант – вчитель пропонує 10-12 запитань з теми, учні записують відповіді, а потім один одному перевіряють роботу і виставляють оцінки.

Отже, власний педагогічний досвід підтверджує доцільність систематичного використання різноманітних ігор та ігрових завдань на уроках української мови й літературного читання. Такий підхід підвищує ефективність засвоєння навчального матеріалу, урізноманітнює освітню діяльність школярів та додає їй елемент зацікавленості. Важливо організовувати ігри послідовно та цілеспрямовано на кожному уроці, розпочинаючи з простих ігрових ситуацій і поступово ускладнюючи їх у міру зростання знань, формування вмінь і навичок, засвоєння правил гри, а також розвитку пам'яті, кмітливості, самостійності й наполегливості учнів.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь. 1997. 374 с.
2. Жорник О. Використання дидактичних ігор у навчанні. *Рідна школа*. 2000. № 1. С. 26–28.
3. Нова українська школа (презентація МОН України). URL: <http://mon.gov.ua/>.
4. Химинець В., Кірик М. Інновації в початковій школі. Тернопіль : Мандрівець, 2012. С.133–137.

Подольнюк В. В.,
студентка,

науковий керівник – д-р пед. наук, професор Лаврентьєва О. О.,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг'

ОСВІТНІ ПАРАДИГМИ ЦИФРОВИХ ТА STEM-ТЕХНОЛОГІЙ У ВОЄННИЙ ЧАС

У сучасному динамічному високотехнологічному світі вибудовуються нові напрями та тенденції в усіх сферах життєдіяльності людини. Цифрова трансформація, глобалізація та перехід від індустріального до інформаційного суспільства несе в собі виклик для сучасної системи освіти.

Однією з ключових проблем сьогодення є пошук нового підходу до навчання молодого покоління, що ґрунтується на підготовці різнобічно розвинених фахівців із високим рівнем володіння природничо-математичними науками, розумінням фізичних та інформаційних процесів. Ця проблема особливо гостро постає в результаті довготривалого перебування учнів в умовах дистанційного навчання, оскільки значна кількість школярів не усвідомлюють те, як використовувати отримані знання у буденному, подальшому житті.

STEM-підхід пропонує не лише нові інструменти активізації пізнавальної діяльності учнів, а й ефективні шляхи подолання проблем сучасної освіти, зокрема врахування різного рівня підготовленості та розвиненості здібностей школярів. Згідно з поглядами науковців, STEM – це освіта, наближена до реальності, потужний засіб подолання освітніх втрат та втілення набутих знань у практику [0, с. 128].

Мета статті узагальнити існуючі онлайн-платформи для вивчення інформатики з використанням STEM-технологій учнями основної школи.

Сучасні технології надають широкий спектр можливостей у створенні академічно насиченої атмосфери, що забезпечує інтерактивність навчання та застосування нестандартних стратегій навчання. Водночас, STEM-підхід характеризується розвитком в учнів точності, умінь слідувати алгоритмам у роботі з різноманітними ресурсами,

матеріалами та формуванням навичок експериментування. Одним із поширених прикладів впровадження міжпредметних зв'язків на уроках інформатики на основі STEM-підходу є проведення інтегрованих уроків за такими змістовими лініями, як-от:

– інформатика-математика – вивчення геометричних фігур із використанням графічного редактора чи редактору рівнянь, комплексні задачі із застосуванням математичних формул у табличному процесорі Excel;

– інформатика-природознавство – використання електронних карт при вивченні зоряного неба або дослідження фізичних, біологічних явищ, що відбуваються на рівні зірок і скупчень, шляхом моделювання в середовищі програмування Scratch та Tinkercad;

– інформатика-фізика – досліди та експериментування з виявами фізичних законів через симуляції, запрограмованими на мові Python.

Важливою складовою STEM-навчання є проєктна діяльність. Учні набувають навичок аналізу інформації, критичного мислення та вміння працювати в команді. У такий спосіб виявляється ще одна актуальна риса сучасної людини цифрового суспільства – медіаграмотність. Вона стає необхідною компетентністю в наш час, оскільки дозволяє, зокрема, ефективно оцінювати правдивість інформації. Нестача систематичної роботи з цього напрямку, за оцінками дослідників, спричинила критично низький рівень більшої частини населення у розпізнанні правдивих фактів та думок. Керуючись метою формування медіаграмотності, учителі інформатики можуть задавати завдання, що передбачають перевірку надійності джерел та створення мультимедійних STEM-проєктів [0 с. 25].

Одним із найпоширеніших напрямів

упровадження STEM-освіти є введення інтегрованого курсу або факультативу з робототехніки. Такі заняття розвивають логічне й алгоритмічне мислення, зацікавлюючи школярів у актуальних для України інженерно-технологічних спеціальностях. Педагог набуває ролі партнера, який весь час працює разом із учнем над розробкою та застосуванням нових підходів у викладанні та навчанні. Робототехніка ґрунтується на основах програмування та поняттях відстані, координат та напрямку, що сприяє глибшому розумінню просторових параметрів для всіх фізичних процесів. Використання платформ LEGO Mindstorms, LittleBits, Scratch, Code.org, Tinkercad та інших дозволяє учням створювати власні проекти, що поєднують теоретичні знання та практичні навички. Цей різновид навчальної діяльності спрямовується на вирішення не лише дидактичних і розвивальних, а й виховних завдань, а також формуванню відповідальної, соціально-активної, громадсько-патріотичної врівноваженої поведінки в учнів [0]. Робототехніка зазвичай викладається на принципах комунікативності, розвитку, індивідуалізованого підходу, науковості та

інтеграції, дослідницької спрямованості, пізнавальної активності [0, с. 47].

Дослідження показують, що 70 % педагогів вважають STEM-методику ефективною, а 62 % вказують на важливість співпраці у STEM-навчанні. Приклади успішних проєктів включають створення інтерактивних ігор, моделювання фізичних явищ та розробку рішень для енергетичної галузі [2-3].

Отже, STEM-освіта є ефективним інструментом для підготовки учнів до викликів сучасного світу. Інтеграція STEM-підходів у навчальний процес сприяє розвитку в учнів критичного мислення, творчих здібностей та навичок роботи в команді. Використання цифрових технологій та міждисциплінарного підходу вможливорює практично орієнтоване навчання і таке, що наближене до реальних потреб суспільства. Подальший розвиток STEM-освіти має охоплювати вдосконалення методик викладання, спеціальну підготовку педагогів і розширення доступу усіх учасників освітнього процесу до інноваційних освітніх ресурсів.

Література

1. **Гайда В.** Ефективні методи реалізації STEM-навчання. *Педагогічні науки та освіта*. 2023. Вип. XLIV–XLV. С. 19–25.
2. **Гнєзділова В. І.** Інноваційні технології у STEM-освіті : навч. посіб. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2021. 76 с.
3. **Методичні рекомендації** щодо впровадження STEM-освіти у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах України на 2017/2018 навчальний рік. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/56880/.
4. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації / **Н. І. Поліхун, К. Г. Постова, І. А. Сліпухіна, Г. В. Онопченко, О. В. Онопченко**. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. 80 с.
5. **Ханзель Ж. І., Свінних Г. Г.** STEM – освіта в новій українській школі : готовність вчителя. *STEAM-освіта: від теорії до практики* : мат. конф. (м. Київ, 12-14 червня 2024 року). Київ, 2024. С. 126–132.
6. **Швардак М. В.** STEM-освіта засобами цифрових технологій. *Науковий часопис національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. 2013. Вип. 92. С. 160–164.

Чупилко А. В.,

учитель початкових класів

Червонозабійницький ліцей Глеюватської сільської ради,

Криворізький район

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

У основі виховання будь-якого народу лежить природна потреба у самозбереженні, самовдосконаленні та самоствердженні через розбудову власної державності. Саме тому виховання повинно мати національно-патріотичний характер. Система виховання, передаючи новим поколінням національний дух, ментальність, риси характеру, психологію, традиції сімейного та суспільного життя, забезпечує безперервність розвитку народу. В її основі – збереження рідної мови, вивчення духовної спадщини попередніх поколінь, ознайомлення з родоводом і дотримання народної моралі як важливої складової життєвого устрою.

В українському суспільстві національно-патріотичне виховання підростаючих поколінь є першочерговим як для держави, так і для системи освіти, особливо зараз, в умовах російської збройної агресії проти України. В умовах жорстокої повномасштабної війни педагогічна громадськість має переконувати учнів в тім, що бути українцем означає любити Батьківщину, щодня працювати задля її сьогодення та майбутнього, дбати про формування у підростаючих поколінь національної ідентичності, патріотичної свідомості, відповідальної громадянської позиції, готовності захищати свою країну, її інтереси. Невід'ємним і важливим компонентом національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді має стати героїзм сучасних воїнів-захисників країни, які мужньо боронять країну від російської навали.

На необхідність здійснення національно-патріотичного виховання вказується у таких нормативно-правових документах: Декларація прав дитини, Конвенція про права дитини, Закон України «Про освіту», Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження

української національної та громадянської ідентичності», Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року (2021 р.), Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України та вимоги щодо її реалізації до 2025 року», затверджена наказом МОН України 06 червня 2022 року № 527, Концепція Нової української школи, Заходи щодо реалізації національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року, затверджені наказом МОН України 06 червня 2022 року № 527, Стратегія національно-патріотичного виховання та алан дій з її реалізації на 2020-2025 роки та ін.

З раннього дитинства і впродовж усього життя системно і безперервно зусиллями сім'ї, закладів освіти та громадськості має здійснюватися національно-патріотичного виховання. У Концепції Нової української школи наголос зроблено на те, що виховання є невід'ємною складовою освітнього процесу наскрізним процесом, що охоплює усі сфери життя в закладі освіти і має ґрунтуватися на системі цінностей. У Концепції Нової української школи зазначено, що випускник Нової школи – «особистість цілісна, усебічно розвинена, здатна до критичного мислення, патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини, інноватор, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя» [3, с. 6].

На важливість і значущість національно-патріотичного виховання молодших школярів акцентують у своїх наукових доробках науковці: І. Бех, О. Дідух, О. Дроботій, О. Білан, А. Богуш,

М. Боришевський, Н. Гавриш,
О. Каплуновська, І. Кичата, М. Качур,
М. Кривоніс, К. Крутій, С. Матвієнко,
Ю. Палець, О. Рейпольська, Ю. Руденко, О.
Савченко, К. Чорна та ін.

Мета статті – розкрити методи, форми та головні умови ефективної реалізації національно-патріотичного виховання молодших школярів.

Національно-патріотичне виховання молодших школярів – це комплексна системна й цілеспрямована діяльність педагогів закладу освіти спрямована на формування у молодших школярів високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо народу, готовності до виконання громадянського обов'язку з захисту національних інтересів та цінностей.

Формування ціннісного ставлення особистості до Батьківщини, українського народу, нації, держави є ключовим пріоритетом національно-патріотичного виховання.

Сучасні заклади початкової освіти мають побудувати виховну діяльність так, щоб сама її організація, шкільне середовище, приклади вчителів виховували у дітей любов до України, шанобливе ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної мови, національних цінностей українського народу, глибокого розуміння історії свого народу, національної ідентичності та самобутності.

Завдання педагогів полягає у тому, щоб слова «Україна», «патріотизм» набували для вихованців особливого сенсу, тобто сприймалися «не лише розумом, а й серцем». Важливим також є повсякденне виховання поваги до Конституції держави, законодавства, державних символів – Герба, Прапора, Гімну, що сприяє формуванню громадянина, патріота України.

До основних умов ефективної реалізації завдань національно-патріотичного виховання молодших школярів у закладі початкової освіти належать:

– методичне забезпечення освітнього процесу необхідними програмами, навчально-методичною, художньою літературою, авторськими методичними розробками;

– інтеграція різних форм роботи з учнями, методів і засобів педагогічного впливу в освітньому процесі;

– співпраця з батьками у питаннях психолого-педагогічної просвіти, а також їх залучення до участі в освітньому процесі;

– налагодження взаємодії з іншими закладами освіти, науковими установами, музеями, громадськими та волонтерськими організаціями;

– створення класним керівником належного «виховного середовища, де панує доброзичлива творча емоційно позитивна атмосфера, яка стимулюватиме цікаву пізнавальну діяльність учнів для розкриття потенціалу особистості, розвитку, вияву й застосування кращих моральних і громадянських якостей» [2].

Аналіз практичної педагогічної діяльності засвідчує, що серед методів і форм роботи з національно-патріотичного виховання молодших школярів особливо ефективними є: екскурсії вулицями рідного міста, до історичних пам'яток, визначних місць; розповіді вчителя; бесіди з цікавими людьми; екскурсії в природу; дидактичні, сюжетно-рольові ігри; заняття з циклу «Історичні цікавинки»; розгляд ілюстративних матеріалів; читання та інсценування творів художньої літератури; слухання народної, класичної, сучасної музики; розглядання творів образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва; запрошення членів родин у заклад освіти; спільні з родинами виховні заходи; виставки, конкурси; свята, розваги; а також шкільне волонтерство – безкорисні добрі справи учнівської молоді, зроблені з непохитною вірою в перемогу (зокрема, плетіння маскувальних сіток, виготовлення турнікетів, в'язання носків, виготовлення окопних свічок, створення патріотичних малюнків зі словами подяки й побажаннями, виготовлення оберегів).

Дуже ефективними формами національно-патріотичного виховання молодших школярів є і такі, як-от: творчий проєкт «Алфавіт мого міста (селища)», майстер-клас із виготовлення арт-листівки для українських воїнів, авторський стріт-арт на асфальті крейдою (малюнок і назва),

колективна гра зі створення панно «Україна – моя країна!», гра-репортаж «Видатні імена сучасної України», патріотичний флешмоб (візуалізація національних символів), презентація ролику на патріотичну тематику, виготовленого молодшими школярами, звіт-мандрівка «Сюжетні замальовки рідного краю», зустрічі з цікавими земляками-патріотами, виготовлення постерів (вітальних, символічних), портфоліо родинних реліквій та традицій, підготовка книги пам'яті (родини, закладу освіти, селища), реальні та віртуальні подорожі (історичними музеями України чи місцями історичних подій), розучування патріотичних пісень, віршів тощо.

Реалізація національно-патріотичного виховання молодших школярів має здійснюватися на засадах гуманізму і буде успішною, «якщо вчитель додержуватиметься таких правил: поважати гідність кожного вихованця; стимулювати прагнення учня до самовдосконалення; бути вимогливим і водночас доброзичливим, справедливим у оцінці можливостей, знань і вчинків учнів; не

допускати конфліктів, а в разі їх виникнення розв'язувати шляхом компромісу; цікавитися думкою учнів; довіряти їм; радіти з ними; оберігати слабших; виважено й об'єктивно оцінювати вчинки дітей, з'ясовувати їх мотиви; не надавати перевагу окремим учням; підтримувати ініціативу; непримиренно ставитися до проявів зла й несправедливості тощо» [1, с. 12].

Отже, під час організації освітньо-виховного процесу з метою успішної реалізації національно-патріотичного виховання молодших школярів, формування в них патріотичних цінностей, учитель початкових класів має орієнтувати учнів на вивчення героїчних подвигів українського народу, розповідати національні легенди, знайомити з національними символами і символікою, підтримувати рідний мовний простір, знайомити учнів з народними піснями, танцями, звичаями, вчити зберігати і поважати українську культуру.

Література

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації. Київ : Фенікс, 2022. 64 с. **2. Доповідь** «Національно-патріотичне виховання в умовах війни». URL: <https://naurok.com.ua/dopovid-na-temu-nacionalno-patriotichne-vihovannya-prioritetniy-aspekt-vihovannya-v-suchasniy-ukra-ni-421963.html>. **3. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. : Гриневич Л., Елькін О., Калашнікова С., Коберник І., Ковтунець В., Макаренко О., Малахова О., Нанаєва Т., Усатенко Г., Хобзей П., Шиян Р.** 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

Чипиужна Д. В.,

студентка,

науковий керівник – канд. пед. наук, доцент А. М. Король,

Криворізький державний педагогічний університет,

м. Кривий Ріг

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна спричинила необхідність оперативної адаптації освітнього процесу до нових умов. Зокрема, відбувся масовий перехід від традиційного очного навчання до заочного або змішаного формату. Одним із ключових викликів сучасної освіти стало забезпечення безперервності навчального процесу в умовах постійних обстрілів та повітряних тривог на території України. Це

зумовлює потребу у швидкому впровадженні нових підходів до викладання, оновленні методів навчання, а також у посиленні підтримки здобувачів освіти у складних соціально-психологічних обставинах. Подальший розвиток дидактики в умовах воєнного стану сприятиме адаптації освітнього процесу та мінімізації освітніх втрат.

Освітні втрати – це невід’ємна частина реалій сучасної України під час війни. Вони визначають різницю між очікуваннями результатів і фактичними досягненнями учнів.

Залишаються актуальними питання, пов’язані з адаптацією дидактичних підходів в Україні, зокрема щодо ефективної організації освітнього процесу в умовах війни та постійної загрози життю всіх учасників освітнього процесу. Проблема значних освітніх втрат вимагає розробки нових методів відновлення навчання. Моніторинг освітніх втрат є необхідною умовою для підвищення якості освіти в Україні.

Мета: проаналізувати проблеми, які виникають у процесі навчання в умовах війни, визначити шляхи подолання освітніх втрат та забезпечення нормалізації освітнього процесу.

За результатами міжнародного дослідження PISA встановлено, що війна в Україні суттєво вплинула на освітній процес. Порівняно з 2018 р., у 2022 р. зафіксовано значне зниження результатів учнів: з математики – на 12 балів, з природничих наук – на 19 балів, з читання – на 38 балів. Лише 59 % учнів досягли базового рівня з читання за даними дослідження PISA [1].

Причинами освітніх втрат та зниження результатів успішності є швидкий перехід до онлайн навчання без належної підготовки до нього. Переривання навчального процесу через відключення світла, постійні тривоги та можливі евакуації учасників освітнього процесу; відсутність безпосередньої комунікації між однолітками та вчителями; втрата багатьох кваліфікованих педагогів, які були вимушені виїхати за кордон; постійний стрес та тривожність всіх учасників освітнього процесу через ситуацію війни в Україні значно знизило уважність та концентрацію учнів (студентів) у процесі навчання.

В Україні проведені слухання у Комітеті Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій на тему: «Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізм подолання», які відбулися 11 травня 2023 року [2], на яких обговорювалися зазначені вище проблеми.

Знизити рівень тривожності учнів, студентів і педагогів може системна психологічна підтримка, організована та фінансована на державному рівні. Впровадження змішаного навчання здатне сприяти ефективнішій соціалізації дітей і покращенню навчальних результатів. Однак не всі заклади освіти в Україні мають можливість перейти від дистанційного до змішаного навчання через відсутність укриттів, оскільки під час повітряної тривоги учні та педагогічні працівники повинні перебувати у безпечних місцях. Це ускладнює адаптацію освітнього процесу в умовах воєнного стану. Крім того, постійні відключення електроенергії майже унеможливають проведення як дистанційного, так і змішаного навчання. Не всі заклади освіти мають змогу забезпечити наявність генераторів, потужності яких було б достатньо для підтримки навчального процесу впродовж усього робочого дня.

Розвиток освітнього процесу можливий завдяки підтримки з боку держави та органів місцевої влади. Освітній процес потребує фінансової на організаційної підтримки задля подальшого вдосконалення освітніх програм. Потрібно активно впроваджувати нові технології. Важливо корегувати всі навчальні програми відповідно до умов і потреб, які зазнає освітній процес під впливом війни. Це дозволить звести до мінімуму освітні втрати та покращити результативність навчального процесу. Треба максимально підтримати учнів та студентів на шляху до здобуття гідної освіти.

Література

1. Освітні втрати учнів в Україні та світі зросли : результати міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022. URL: https://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/PISA-2022_Naczionalnyj-zvit_povnyj.pdf. **2. Верховна Рада України.** Комітет з питань освіти, науки та інновацій. Про затвердження Рекомендацій слухань у Комітеті на тему : «Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізм подолання». URL: <https://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/38605.pdf>

РОЗДІЛ 3

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

*Лов'янова І. В.,
д-р пед. наук, професор,
професор кафедри математики та методики її навчання,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг*

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ У НАВЧАННІ ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧОЇ ТА МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Згідно з методичними рекомендаціями з розроблення складових державного Стандарту базової та повної загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу перед системою середньої освіти постає завдання формування, розвитку й удосконалення комплексу компетентностей учня в період навчання. Оскільки навчання дисциплін природничо-математичного циклу має зробити певний внесок у формування ключових компетентностей учнів, серед яких як математична компетентність так і основні компетентності у природничих науках і технологіях, то постає завдання організації змісту навчання з метою надання йому компетентнісної спрямованості з урахуванням вікових особливостей старшокласників. Таким чином, у навчанні дисциплін природничо-математичного циклу постає нагальна потреба у добрі змісту навчання, який дозволяє формувати якості компетентної особистості старшокласника.

Склад кожного навчального предмета містить у собі чотири взаємозалежні компоненти, які дозволяють створювати умови формування компетентностей особистості під час навчання, а саме це:

- знання про світ і про способи діяльності;
- способи діяльності, що втілюються в уміннях і навичках;
- досвід творчої діяльності, що забезпечує можливість вирішувати нові задачі;
- зміст емоційно-ціннісних ставлень особистості.

Найбільш значну групу навчальних дисциплін складають предмети з функцією «озброєння» учнів системою наукових знань. Саме до цієї групи належать природничі дисципліни (фізика, хімія, біологія). Тож у доборі змісту освіти має забезпечуватися перенесення стратегічних пріоритетів із знань і умінь на розвиток особистісних якостей школяра, щоб забезпечити його розвиток на сучасному рівні.

Основною метою освітньої галузі «Природознавство» є розвиток учнів за допомогою засобів навчальних предметів, що складають природознавство як наукову галузь, формування наукового світогляду, критичного мислення учнів завдяки засвоєнню ними основних понять і законів природничих наук та методів наукового пізнання, вироблення умінь застосовувати здобуті знання й приймати виважені рішення в природокористуванні [1, с. 65].

Серед природничих наук математика посідає особливе місце, оскільки її апарат використовується у всіх наукових галузях. У цьому контексті математика виступає як важливий інструмент і засіб для поглиблення природничо-наукових знань. Сучасні пріоритети розвитку математичної освіти охоплюють особистісну орієнтацію навчання; цілісне відображення основних компонентів математичної науки у шкільному змісті; забезпечення наступності змісту та вимог до його засвоєння; орієнтацію на інтегровані математичні курси; узгодження обсягу й складності навчального матеріалу з віковими особливостями учнів; підсилення практичної

та прикладної спрямованості математичної освіти; а також впровадження нових педагогічних технологій у процес навчання.

Мета дослідження: обґрунтувати дидактичні умови ефективного формування ключових компетентностей старшокласників у навчанні дисциплін природничо-математичного циклу.

Вважаємо, що дидактичними умовами ефективного формування ключових компетентностей старшокласників у навчанні дисциплін природничо-математичного циклу належать наступні:

1. Надати змісту навчальної інформації природничих дисциплін особистісної спрямованості.

2. Структурувати навчальну інформацію у вигляді навчальних модулів (установчо-мотиваційного, змістово-пошукового, контрольно-смыслового, адаптивно-перетворювального, системно-узагальнювального, контрольно-рефлексивного).

У сучасних умовах особлива увага приділяється розвитку мислення старшокласників, адже саме в цьому віковому періоді формується активна життєва позиція, більш свідоме ставлення до вибору майбутньої професії, самовизначення і самосвідомість, а також закладаються основи світогляду. У старшокласників розвиваються навички трудової та навчально-пізнавальної діяльності, посилюється потреба в самоконтролі й самовихованні, знаннях власних здібностей і шляхів їх реалізації, ініціативності та саморегуляції. Мислення набуває глибини, багатогранності, абстрактності, а засвоєні раніше прийоми розумової діяльності вдосконалюються і модернізуються в процесі навчання.

Для учнів старших класів велике значення має усвідомлення важливості самого навчання, його завдань, цілей, змісту і методів, що безпосередньо впливає не лише на ставлення до навчального процесу, а й на самооцінку та самосприйняття. У цьому віці зростає інтерес до власного мислення, почуттів, самоспостереження та самооцінки, що сприяє формуванню таких якостей, як спостережливість, вибірковість, критичність. Мотиви навчання набувають особистісної

значущості, а самооцінка стає важливішою, ніж зовнішня оцінка. Самосвідомість досягає нового рівня і виражається у прагненні до самовдосконалення, самостійності, що в підсумку стає основою для самоосвіти та самовиховання [2]. Саме в цей час необхідно надати змісту навчальної інформації компетентісної спрямованості.

З метою апробації і перевірки ефективності визначених дидактичних умов нами було сплановане і проведено експериментальне навчання у межах проведення факультативного курсу «Основи пізнання в навчанні» [8], його мета – це опанування досвіду творчої діяльності поетапно, а саме:

1) отримання знань про зміст і структуру мисленнєвих операцій (метазнання);

2) набуття умінь логічно оперувати навчальним матеріалом і використовувати отримані метазнання для розв'язання задач із фізики, хімії, біології;

3) формування умінь творчого характеру в процесі інтегрованого узагальнення знань із природничих дисциплін.

Згідно із зазначеними етапами зміст занять факультативу розподілено й представлено в програмі факультативного курсу (табл. 1) [1, с. 117].

Факультативний курс тісно пов'язаний із такими навчальними дисциплінами, як математика, фізика, хімія, біологія та інші. Він не лише розширює й поглиблює знання учнів із цих предметів, а й дозволяє зрозуміти сутність і сферу застосування різних мисленнєвих операцій та прийомів мисленнєвої діяльності, тобто знань про знання. Курс розрахований на 33 години теоретико-практичних занять.

Для досягнення мети й реалізації завдань факультативу найбільш ефективними є такі форми роботи, як шкільна лекція, навчальний діалог, практичні заняття та дидактичні ігри. В процесі організації навчання за інтегрованою схемою учні мали змогу усвідомити міждисциплінарний характер умінь логічно оперувати навчальним матеріалом. Зміст запропонованих завдань сприяв формуванню в учнів таких умінь, як перенесення засвоєних способів діяльності в нові умови (наприклад, перенесення

математичної чи фізичної задачі до іншої сфери знань або діяльності й розв'язання нової проблеми); бачення нової проблеми у знайомій ситуації (коли на знайомий природничий процес впливають додаткові фактори, що потребує пошуку рішення);

комбінування відомих способів діяльності для вирішення нових, комплексних завдань із застосуванням знань із різних дисциплін. Це, у свою чергу, сприяє формуванню компетентності в галузі природничих наук і технологій.

Таблиця 1

Програма факультативного курсу «Основи пізнання в навчанні»

№	Зміст заняття	Години	Форми навчання	Навчальний модуль
Розділ I. Метазнання. Їх роль і місце у навчальній діяльності.				
1.	Вступне заняття. Діагностичний зріз.	2	Урок-лекція	Установчо-мотиваційний
2.	Мисленнєві операції, їх роль у процесі пізнання.	1	Семінарське заняття	
3.	Аналіз і синтез – основні мисленнєві операції.	2	Практичне заняття з ігровими елементами	Змістово-пошуковий і контрольно-смысловий
4.	Порівняння. Значення порівняння в розвитку мислення.	2		
5.	Узагальнення. Способи емпіричних і змістовних узагальнень.	2		
6.	Класифікація. Її види. Правила здійснення класифікації.	2		
Розділ II. Прийоми мисленнєвої діяльності, їх застосування до засвоєних знань				
1.	Емпіричні та теоретичні прийоми мисленнєвої діяльності.	2	Лекція	Адаптивно-перетворювальний
2.	Прийоми осмисленого запам'ятовування.	2	Урок-дидактична гра	Системно-узагальнювальний
3.	Використання прийомів мисленнєвої діяльності у навчанні.	4	Групове заняття	
4.	Узагальнююче заняття. Контрольний зріз.	2	Залік	Контрольно-рефлексивний

Підсумовуючи, слід зазначити, що найбільш ефективним для формування комплексу вмінь, які лежать в основі математичної компетентності та компетентності у природничих науках і технологіях, виявилось включення до навчального змісту метазнань і їх активне використання під час розв'язання системи задач із поступовим ускладненням – від

допрофільних до міжпрофільних. Водночас, результати дослідження не охоплюють усіх аспектів порушеної проблематики. Подальшого вивчення потребують, зокрема, питання організації навчального процесу в багатопрофільних ліцеях та його вплив на рівень сформованості ключових компетентностей учнів.

Література

1. Лов'янова І. В. Формування інтелектуальних умінь старшокласників у процесі вивчення предметів природничого циклу : дис. ... канд. пед. наук :13.00.09. Київ, 2006. 208 с.
2. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : нав. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ : [б.в.], 2017. 548 с.

Білоус О. С.,

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки.

Полтавець А. В.,

студентка,

Криворізький державний педагогічний університет,

м. Кривий Ріг

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Загальною тенденцією розвитку освіти наразі є інформатизація освітнього процесу через прагнення до інтеграції нових інформаційних технологій та пошук підходів їх ефективного використання.

Сучасний етап розвитку освіти визначає необхідність застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) як ефективного інструменту у педагогічному процесі. Упровадження ІКТ в освіту відбувається досить активно. Особливо швидких темпів він набув в останні роки, коли зовнішня ситуація вимагає від закладів освіти перейти на дистанційний та змішаний формат організації навчання.

Метою статті є теоретичне обґрунтування застосування інформаційно-комунікаційних технологій як засобу розвитку креативного мислення здобувачів освіти.

Однією з головних задач сучасного педагога є не лише трансляція знань, а й розвиток креативного мислення здобувачів освіти. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес вимагає глибокого розуміння їхньої сутності.

Інформаційно-комунікаційні технології – це сукупність методів, прийомів та засобів, які використовують для збирання, систематизації, опрацювання, передавання інформації для підвищення ефективності діяльності [3]. Загалом під поняттям ІКТ мають на увазі всі технологічні засоби, що можна використати задля створення, поширення, збереження та управління

інформацією, забезпечення комунікації між учасниками освітнього процесу [7].

ІКТ в освіті є не лише інструментом обробки та передачі інформації, але й засобом активного залучення учнів до освітнього процесу, стимулювання їх креативності та розвитку критичного погляду на інформацію.

Підсумовуючи визначення О. Антонової [1], Є. Карпенко [4], В. Моляко [5, с. 25–26], К. Шмідта [8] відзначимо, що креативне мислення – це творче мислення; здатність створювати щось нове, вдосконалювати вже існуюче та відходити від шаблонів мислення. Креативне мислення – це здатність генерувати нові ідеї, вирішувати проблеми нестандартними методами, а також бачити можливості в ситуаціях, де інші можуть бачити лише обмеження. Це комплексний психічний процес, що передбачає уяву, оригінальність та гнучкість мислення. Воно охоплює такі навички як винесення суджень, їх аргументація, ухвалення рішень, нестереотипне розв'язання проблеми.

Креативне мислення підсилюється через стимулювання допитливості, розвиток творчих навичок, у чому допомагає активне використання ІКТ на уроках.

Інтерактивні вправи, віртуальні інструменти та групові проєкти з використанням інформаційно-комунікаційних технологій розширюють можливості учнів для творчого самовираження та розвитку інноваційного

мислення. Вони сприяють обміну ідеями й співпраці між учасниками освітнього процесу, створюють умови для реалізації та обговорення творчих проєктів, а також формують інноваційний підхід до розв'язання навчальних завдань. Використання ІКТ впливає на стиль мислення, дозволяючи здобувачам освіти ефективно застосовувати власний творчий потенціал під час вирішення різноманітних завдань і проблем [2].

Учителі мають сприяти розвитку творчого потенціалу учнів, забезпечуючи умови для вираження власних ідей та реалізації творчих проєктів. Використання аудіо-, відео- та графічних матеріалів розширює можливості здобувачів освіти в отриманні та опрацюванні інформації. Мультимедійні ресурси формують візуально насичене освітнє середовище та полегшують засвоєння складних понять, що додатково стимулює розвиток креативного мислення [6].

За допомогою ІКТ можливе створення індивідуальних навчальних шляхів для кожного учня, враховуючи його особливості та темп навчання. Адаптивні програми на основі ІКТ дозволяють персоналізувати

навчання з урахуванням потреб кожного учня.

Однак важливим є інтегрування зазначених технологій у групову та фронтальну роботу, оскільки це реалізує одну з ключових функцій ІКТ – комунікаційну, що дає змогу учням об'єднуватися для спільної діяльності та розвивати комунікативні навички.

Отже, використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні сприяє розвитку креативного мислення здобувачів освіти, розширює доступ до різноманітних ресурсів, підтримує співпрацю та обмін ідеями, створює умови для реалізації творчих проєктів і стимулює інноваційний підхід. ІКТ дають змогу впроваджувати новаторські методи навчання, використовувати інструменти для створення мультимедійних презентацій, відео, аудіо й інших творчих робіт, а також організовувати ефективну комунікацію. Це заохочує учнів до експериментування, пошуку нових способів розв'язання проблем і розвитку власної креативності.

Література

1. Антонова О. Є. Сутність поняття креативності : проблеми та пошуки. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія / за ред. : О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ім. І. Франка, 2012. С. 14–41.
2. Жалдак М. І. Проблеми інформатизації навчального процесу в школі і в вузі. *Сучасна інформаційна технологія в навчальному процесі*. Зб. наук. праць / редкол. : МІ Шкіль та ін. Київ : КДПІ. 1991. С. 3–16.
3. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: словник. Київ : ЦП Компринт, 2019. 134 с.
4. Карпенко Є. Вікова та педагогічна психологія : Актуальні студії сучасних українських учених : навч. посіб. Дрогобич : Посвіт, 2014. 152 с.
5. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці. Київ : [б.в.], 1989. 36 с.
6. Мультимедійні технології та засоби навчання : навч. посіб. / А. М. Гуржій, Р. С. Гуревич, Л. Л. Коношевський, О. Л. Коношевський / за ред. : академіка НАПН України А. М. Гуржія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 556 с.
7. Фоміних Н. Ю. Сутність поняття «Інформаційно-комунікаційні технології» та їх значущість на сучасному етапі інформатизації освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Зб. наук. праць Запоріжжя, 2009. Вип. 5 (58). С. 396–400.
8. Szmidt K. J. *Pedagogikatwórczości*. Gdańsk, 2007. S. 98–114.

Боско Н. М.,
PhD з професійної освіти,
викладач,
Криворізький фаховий коледж торгівлі та готельно-ресторанного бізнесу,
м. Кривий Ріг

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ПРОЦЕСІ STEM-ОСВІТИ

Концепція гендерної рівності є однією з ключових принципів STEM-освіти, вона спрямована на залучення дівчат та жінок до самореалізації та кар'єрного зростання в галузях природничих наук, технологій, інженерії та математики. Актуальність цього питання підвищилася у зв'язку з воєнними подіями в Україні та в контексті майбутньої відбудови України, що зумовило необхідність розширення участі жінок у виробничих секторах, які традиційно вважалися нежіночими.

Ефективне запровадження ідеї гендерної рівності в процесі STEM-освіти має бути систематичним, що потребує вивчення факторів, які впливають на даний процес. Проте, ці фактори часто є глибоко вкоріненими соціальними, культурними та психологічними конструкціями, вони потребують ретельного аналізу, який сприятиме окресленню напрямів оновлення та підвищення ефективності впровадження даної концепції у галузях науки, технологій, інженерії та математики.

Метою дослідження є виявлення та аналіз напрямів реалізації ідей гендерної рівності в процесі STEM-освіти

Процес STEM-підходу до освіти передбачає рівний доступ учасників освітнього процесу незалежно від їх статі, тому запровадження ідеї гендерної рівності активно розробляється дослідниками. Як зазначено у аналітичному звіті Генерального директорату Європейської комісії з питань освіти «Подолання гендерного розриву в освіті STEM на різних рівнях освіти» (2024) розрізняють три групи факторів, що впливають на гендерний розподіл у STEM, до них належать [4]:

1) внутрішні індивідуальні фактори, які визначають поведінку та вибір людини, включають самоефективність, ставлення

(зокрема, задоволення та особисті цінності), демографічні характеристики, відчуття приналежності, особисту мотивацію, індивідуальні очікування щодо академічних успіхів у STEM та гендерну ідентичність;

2) контекстуальні фактори, що охоплюють соціокультурний (соціальні конструкти, які пов'язані із STEM-дисциплінами, наприклад стереотипні уявлення щодо жіночих та чоловічих професій, технологічних навичок, математичних здібностей і так далі) та сімейний контекст (склад сім'ї, її гендерні цінності, рівень освіти батьків, науковий і культурний капітал (культурні знання, ресурси, що впливають на освітні досягнення));

3) інституційні фактори, які охоплюють навчальну програму, шкільну культуру та контекст, характеристики вчителів (їхні ролі, упередження, цінності та рівень сформованості STEM-компетентності), доступ до освітніх ресурсів, вплив однолітків та приклади для наслідування [4].

Таким чином, запровадження гендерної рівності в процесі STEM-освіти потребує врахування індивідуальних, контекстуальних та інституційних факторів, які є орієнтирами для розробки напрямів оновлення STEM-освіти, що забезпечує рівні можливості для всіх учнів/студентів незалежно від статі та гендерної ідентичності.

Узагальнимо результати огляду науково-методичної літератури, презентований практичний досвід вчителів під час конференцій, тренінгів, круглих столів, семінарів та ідентифікуємо основні напрями реалізації ідей гендерної рівності під час STEM-освіти.

З вище сказаного, врахування внутрішніх індивідуальних факторів дозволяє виокремити такі напрями, як підвищення їх самоефективності та формування

позитивного ставлення та усвідомлення цінності STEM, створення відчуття залученості, підвищення особистої мотивації, формування позитивних індивідуальних очікувань щодо академічних успіхів у STEM та підтримка гендерної ідентичності та самовираження.

Як відомо, самоефективність, як особистісне переконання у здатності реагувати на виклики зовнішнього середовища, є ключовим ресурсом для подолання труднощів під час навчання, подальшого кар'єрного зростання та мотивації. Враховуючи її мінливість, особливо у підлітків та молодих людей, загальну та професійну самоефективність можна цілеспрямовано розвивати в освітньому середовищі шляхом застосування відповідних методологічних інструментів та психологічного супроводу [1]. Її розвиток відбувається тільки в органічній єдності з формуванням позитивного ставлення та усвідомлення цінності STEM та відчуття залученості, що передбачає надання підтримки для індивідуального зростання та заохочення, особливо дівчат, у подоланні стереотипних уявлень про більш високий рівень здібностей хлопців у математиці та технічних науках, тривожності під час вивчення природничих дисциплін та математики, страху зробити помилку або здатися некомпетентними у складних STEM-завданнях [5]. Вважаємо, їх подолання потребує: 1) інтеграції в навчальний процес завдань, які демонструють актуальність та практичне значення STEM для суспільства, особистого розвитку та кар'єрного зростання; 2) створення ситуації успіху та позитивного досвіду в STEM-діяльності, зокрема шляхом використання елементів гейміфікації; 3) заохочення дослідницької діяльності та проектної роботи, співпраці та командної роботи, що відповідає концепції вивчення природничих дисциплін НУШ; 3) організацію майстер-класів та тренінгів з розвитку впевненості у власних силах та навичках у STEM.

Оскільки, контекстуальні фактори охоплюють соціокультурний та сімейний контексти, то передусім їх врахування потребує руйнування соціокультурних

гендерних стереотипів, що потребує залучення учнів/студентів до просвітницьких компаній та заходів для учнів, учителів та батьків щодо гендерних стереотипів у STEM, які відбуваються із запрошенням успішних професіоналів обох статей, особливо жінок. Для цього, наприклад, в Україні діє спільнота «Дівчата у STEM», спрямована на подолання гендерних стереотипів у виборі професії та підвищення впевненості дівчат у можливості реалізації себе в STEM [3], схожі ініціативи діють в Європейському Союзі, Великій Британії, Канаді, США, Австралії та інших країнах.

Залучення сімей до підтримки ідеї гендерної рівності є надзвичайно важливим контекстуальним елементом успішного впровадження цієї ідеї в процес STEM-освіти. Сім'я відіграє провідну роль у формуванні світогляду дитини, її цінностей та ставлення до різних сфер діяльності, включаючи науку, технології, інженерію та математику. Тому, щоб подолати усталені гендерні стереотипи та заохотити дівчат до активної участі в STEM, необхідно активно співпрацювати з їхніми родинами. Одним із важливих аспектів такої співпраці є надання сім'ям інформаційної та консультативної допомоги та залучення сімей до участі в різних STEM-заходах та проєктах є ефективним способом зміцнення їхньої підтримки та підвищення інтересу учнів/студентів до STEM. Це можуть бути дні відкритих дверей, майстер-класи, наукові пікніки, тренінги або спільна участь у проєктах, пов'язаних із наукою, що сприяє не лише отриманню нових знань та навичок, а й створенню позитивних довготривалих емоційних зв'язків та спогадів, пов'язаних зі STEM [6].

Розуміння того, що рівність у STEM-освіті є фундаментальною умовою для розкриття повного потенціалу кожного талановитого індивіда, незалежно від його статі, етнічної приналежності чи соціального статусу, є ключовим рушієм інституційних системних змін закладів освіти [2]. Першочерговим завданням цієї трансформації є формування шкільної культури, яка підтримує ідеї гендерної рівності, вона не виникає спонтанно, а є результатом цілеспрямованих зусиль, що

починаються з розробки відповідної шкільної політики, яка визначає принципи гендерної рівності, встановлює механізми запобігання дискримінації та забезпечує рівні можливості для всіх учасників освітнього процесу. Важливою частиною цього процесу є належна науково-методична підготовка педагогічних працівників, оволодіння ними ефективними методами викладання, що враховують потреби та інтереси учнів обох статей.

Необхідно зазначити, що робота в усіх напрямках запровадження ідей гендерної рівності має відбуватися не послідовно, а

паралельно, оскільки всі фактори впливу (індивідуальні, інституційні та контекстуальні) є взаємопов'язаними та взаємозалежними. Зміни в кожному із них можуть підсилювати або нівелювати вплив на інших, тому одночасна розробка та впровадження заходів на кожному із них створює більш сприятливе та стійке середовище для досягнення гендерної рівності в STEM-освіті. Подальшої розробки потребує якісне статистичне дослідження даного питання, розробка програми запровадження ідей STEM на різних освітніх рівнях.

Література

1. Бовсуновський В. Теоретичний аналіз категорії «самоефективність» у сучасній психологічній науці. *Журнал соціальної та практичної психології*. 2024. № 3. С. 92–99. doi: 10.32782/psy-2024-3-15.
2. Владов С., Рудь Ю. Гендерні стереотипи та їх вплив на STEM-освіту: аналіз, виклики та перспективи з погляду нових горизонтів державної безпеки України. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 15 берез. 2024 р. Дніпро, 2024. С. 353–355. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/56541272-f1a1-40ca-99b8-72ac8d538062/content>.
3. Головна – Girls stem. *Girls Stem*. URL: <https://divchata-stem.org/>.
4. Addressing the gender gap in STEM education across educational levels / М. Evagorou et al. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2024. 73 p. Doi:10.2766/260477.
5. Do girls really experience more anxiety in mathematics? / Т. Goetz et al. *Psychological science*. 2013. Vol. 24, no. 10. P. 2079–2087. Doi:10.1177/0956797613486989.
6. Milner-Bolotin M., Marotto C. C. F. Parental engagement in children's STEM education. Part I: meta-analysis of the literature. *Lumat : international journal of math, science and technology education*. 2018. Vol. 6, no. 1. doi:10.31129/lumat.6.1.292.

Король А. М.,

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки,

Криворізький державний педагогічний університет,

м. Кривий Ріг

РІЗНОМАНІТНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Інноваційна освіта – це галузь, що освітня сфера постійно оновлюється новими знаннями, технологіями, засобами навчання, організаційними й управлінськими підходами. Це означає, що зміни у цій галузі спрямовані на модифікацію цілей, змісту, методів і форм навчання та виховання, а також на адаптацію освітнього процесу до сучасних вимог [13, с. 183]. Освіта перетворюється на ключовий інструмент

економіки знань та формує інноваційне середовище, у якому студенти набувають навичок самостійного опанування знань і їх застосування на практиці.

Інноваційність освітнього процесу зумовлює трансформацію взаємодії між викладачами й студентами. У традиційній моделі навчання чітко простежується розмежування між «суб'єктом» і «об'єктом» навчання, де студент зазвичай виступає

пасивним, залежним учасником. Натомість за інноваційного підходу студент стає активним співтворцем освітнього процесу, що передбачає тісну взаємодію з викладачем і зацікавленість у здобутті глибоких, сучасних професійних знань. Така модель акцентує на діалогічній співпраці, суб'єкт-суб'єктній взаємодії, і потребує впровадження поєднання традиційних та інноваційних методів і форм навчання [12].

О. Дубасенюк підкреслює, що у контексті історії педагогіки та сучасних вимог розвитку системи вищої освіти наукове та практичне середовище прагне досліджувати та впроваджувати сучасні технології та нові підходи до навчання молоді. Інновації у педагогіці є необхідним результатом загальних трансформацій у суспільстві, глобальних та інтеграційних змін. Вони є постійно змінюваним процесом, що має еволюційний характер. Однією з ключових рис інновації є її можливість впливати на загальний рівень професійної діяльності педагогів та розширювати сферу інновацій у освітньому середовищі закладу або регіону. Інновація, розглядувана як системне явище, має важливі характеристики, пов'язані з інноваційним процесом, діяльністю, потенціалом та середовищем [7, с. 10].

У науково-методичній літературі представлено різні підходи до класифікації інноваційних методів навчання. За В. Морозовим, такі методи поділяють на проєктні, лабораторні та інтегровані [11, с. 37]. Проєктні методи передбачають організацію навчання, в якій здобувачі освіти набувають навичок планування та виконання практичних завдань – проєктів. Лабораторна (дослідна) система ґрунтується на принципах індивідуалізації навчання і самостійної дослідницької діяльності. Інтегровані (комплексні) методи охоплюють навчання за темами-комплексами, які об'єднують матеріали з різних предметів. Для ефективного впровадження всіх цих методів необхідні співробітництво, взаєморозуміння та єдність інтересів учасників освітнього процесу.

Д. Чернілевський і І. Луцький розглядають інноваційні технології як

активне, модульне, проблемне навчання, а також дидактичні ігри [14, с. 287–318], відзначаючи перспективність особистісно-діяльнісних педагогічних технологій, зокрема модульного навчання. С. Гончаров включає до інтерактивних технологій кооперативне, колективно-групове навчання, ситуативне моделювання, обговорення дискусійних питань, що реалізується через окремі методи і прийоми [4]. Т. Туркот серед інноваційних методів виділяє групову роботу студентів, групові тренінги, «мозкові штурми», дидактичні ігри, кейс-метод, мікрОВикладання, методи «Ток-шоу», «Коло ідей», «Акваріум» [13, с. 274–339].

Н. Артикуца розглядає низку інноваційних методів для юридичної освіти: використання конкретних ситуацій, рольові ігри, проблемно-орієнтоване навчання, «мозковий штурм», індивідуальні та групові тренінги, метод інтерв'ю тощо [1]. А. Кочубей акцентує на інтерактивних методах підготовки майбутніх інженерів – імітаційному навчанні, мотиваційних методах, пізнавальних і регулятивних стратегіях, що ґрунтуються на діалогічній взаємодії та стимулюють інтелектуальний і емоційний розвиток [8].

З огляду на різноманіття підходів, інноваційні методи навчання визначаються як передові стратегії й підходи до передачі знань, що широко використовуються в сучасній освіті для підвищення ефективності та якості освітнього процесу. Вони охоплюють використання сучасних технологій, активні форми взаємодії та індивідуалізацію навчання, сприяючи ефективному засвоєнню знань і розвитку ключових навичок студентів [2, с. 31].

Серед інноваційних методів навчання виокремлюють проєкти, методи проєктної діяльності, використання технологій, інтерактивні лекції та інші сучасні підходи. Провідною рисою інновацій є акцент на розвиток критичного мислення, творчості та самостійності студентів.

Інноваційні методи навчання відрізняються від традиційних застосуванням новаторських стратегій викладання, активної взаємодії зі студентами й орієнтацією на сучасні освітні потреби. Дослідження

педагогічних інновацій, проведені С. Вітвицькою, І. Дичківською, В. Докучаєвою, О. Дубасенюк, М. Лисенком, О. Шестоपालюк та іншими, акцентують на таких характеристиках, як корисність, прогресивність, активність, сучасність і передовий характер [3; 5; 6; 7; 9; 15].

Відповідно до класифікації методів навчання, запропонованої В. Луговим на основі проєкту Тьюнінг, головним методом сучасного навчання не повинна бути традиційна лекція. На перший план, згідно з його рекомендаціями, виходять індивідуальна, дослідницька та проєктна робота, що доповнюються самостійною (контрольованою) діяльністю, груповими дослідженнями, семінарами і практикою [10, с. 24].

Упровадження різноманітних методів навчання є необхідною умовою для забезпечення якісної та інноваційної підготовки студентів у сучасній системі освіти [9, с. 9]. Класифікація інноваційних методів навчання у закладах вищої освіти може здійснюватися з урахуванням ключових технологічних та методичних аспектів.

Отже, інноваційні методи навчання сприяють підвищенню ефективності освітнього процесу, розвитку критичного мислення, творчості та самостійності студентів. Їх впровадження забезпечує відповідність сучасним вимогам підготовки фахівців і підсилює практичну спрямованість вищої освіти.

Література

- 1. Артикуца Н. В.** Інноваційні методики викладання дисциплін у вищій юридичній освіті. URL: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/2424/1/Artikutsa_Inov.pdf.
- 2. Бистрова Ю. В.** Інноваційні методи навчання у вищій школі України. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1 (4). С. 7–33.
- 3. Вітвицька С. С.** В Основи педагогіки вищої школи: Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
- 4. Гончаров С. М.** Методи, форми та інтерактивні технології навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу. *Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи* : монографія. Ужгород : ЗакДУ, 2011. Вип. 16. С. 353–362.
- 5. Дичківська І. М.** Інноваційні педагогічні технології : підручник. 2-ге вид., допов. Київ : Академвидав, 2012. 352 с.
- 6. Докучаєва В. В.** Теоретико-методологічні засади проєктування інноваційних педагогічних систем : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец.: 13.00.01. Луганськ, 2007. 44 с.
- 7. Дубасенюк О. А.** Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки. *Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики* : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С. 14.
- 8. Кочубей А. В.** Інноваційні методики викладання гуманітарних дисциплін у вищих технічних навчальних закладах URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ozfm_2013_7_27.pdf.
- 9. Лисенко М. В.** Інноваційна парадигма вищої освіти України за умов переходу до інформаційного суспільства : автореф. дис. ... канд. філос. наук. Київ., 2013. 16 с.
- 10. Луговий В. І.** Управління якістю викладання у вищій школі : теоретико-методологічний і практичний аспекти. *Психолого-педагогічні засади проєктування інноваційних технологій викладання у вищій школі* : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2011. С. 5–34.
- 11. Морозов В.** Філософія впровадження інновацій у педагогічний процес. *Вища освіта України*. 2014. № 2. С. 36–39.
- 12. Силадій І.** Якісна освіта в контексті управління впровадженням інновацій. *Вища освіта України*. 2011. № 4. С. 105–112.
- 13. Туркот Т. І.** Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Кондор, 2011. 628 с.
- 14. Чернілевський Д. В.** Педагогіка вищої школи : підручник. Вінниця : АМСКП : Глобус-Прес, 2010. 408 с.
- 15. Шестоपालюк О. В.** Інноваційні моделі навчання в діяльності вищих навчальних закладів. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 3. С. 118–124.

Лавніков О. А.,

PhD з професійної освіти, докторант,
ВНЗ «Університет ім. Альфреда Нобеля»,
м. Дніпро

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ДО КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Компетентісний підхід стає все більш поширеним і претендує на роль концептуальної основи освітньої політики. Його впровадження в освітню діяльність є цілком закономірним кроком на шляху піднесення статусу України серед інших держав.

Дослідженню теоретико-методологічних засад компетентісного підходу, шляхів його впровадження з метою модернізації освіти присвятили свої наукові дослідження А. Алексюк, І. Бех, Н. Бібік, Н. Волкова, В. Луговий, О. Овчарук, І. Олійник, В. Петрук, О. Пометун, Н. Романчук, О. Часнікова та інші. Науковці акцентують на тому, що компетентісний підхід є пріоритетною спрямованістю на цілі-вектори освіти (навчання, учіння, самовизначення, самоактуалізацію, соціалізацію і розвиток індивідуальності).

Щодо підготовки здобувачів освіти третього (освітньо-наукового) рівня, то дослідники, які вивчають це питання, компетентісний підхід вбачають як провідний (А. Вітченко, Н. Волкова, О. Дубасенюк, С. Коломієць, Л. Лимар, В. Луговий, В. Меняйло, Ю. Рашкевич, О. Синєкоп та ін.).

Компетентісний підхід – «спрямованість освітнього процесу на досягнення інтегральних результатів у навчанні, якими є загальні (базові, ключові) та спеціальні (предметні) компетентності тих, хто навчається. Загальні (базові, ключові) компетентності забезпечують наступність і послідовність навчання впродовж усього життя людини, вони поступово поглиблюються і збагачуються залежно від рівня освіти. У вищій професійній освіті виокремлюють, окрім загальних (базових, ключових), професійні (пов'язані із спеціальністю) та фахові (пов'язані зі спеціалізацією) компетентності» [1].

У затвердженому Стандарті вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, ступінь доктора філософії, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) чітко зазначено, що «доктори філософії з професійної освіти мають бути здатні продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, а також – підготовки відповідних педагогічних кадрів для неї в умовах професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення» [3]. Досягти зазначеного неможливо без послугування компетентісним підходом в освіті.

У стандарті вищої освіти зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти серед компетентностей, якими мають оволодіти здобувачі, визначено: здатність розробляти проєкти та управляти ними та працювати в команді (ЗК1), здатність працювати у міжнародному контексті (ЗК2). Стосовно результатів навчання (компетентності (знання, розуміння, вміння, цінності, інші особисті якості), що набуває та/або здатна продемонструвати особа після завершення навчання [2]), то акцентовано на таких, як-от: вільно презентувати та обговорювати результати досліджень, наукові та прикладні професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти (РН1); обстоювати власні наукові позиції із дотриманням професійної етики (РН2); розробляти й реалізовувати командні наукові та/або інноваційні проєкти у сфері професійної (професійно-технічної), фахової

передвищої освіти (ЗН4) [3]. Зрозуміло, що реалізація зазначеного неможлива без сформованої у майбутніх докторів філософії готовності до комунікативної взаємодії.

В Університеті імені Альфреда Нобеля розроблено й упроваджено Освітньо-наукову програму «Професійна освіта» (ОНП) за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, в якій сформульовано цілі, компетентності та програмні результати, враховуються інтереси та пропозиції здобувачів вищої освіти, випускників, стейкхолдерів щодо встановлення відповідності програми потребам сучасного ринку праці. Розробниками ОНП з метою підготовки аспірантів до комунікативної взаємодії до переліку загальних компетентностей додано компетентності, визначені Університетом, серед яких здатність ефективно спілкуватися та взаємодіяти з представниками різних професійних спільнот і наукових галузей (ЗК7). Розширено й перелік результатів навчання: застосовувати традиційні,

інноваційні та цифрові технології навчання у професійній освіті, демонструючи їх практичну ефективність у викладацькій та/або дослідницько-інноваційній діяльності (РН9).

Упровадження компетентнісного підходу у процес професійної підготовки майбутніх докторів філософії дозволяє: оновити цільові орієнтири професійної освіти, ціннісні спрямування суб'єктів навчання, очікувані результати навчання; надати можливість науково-педагогічним працівникам цілеспрямовано діяти на кінцеві результати, втілені у здатності діяти у різних умовах й обставинах; трансформувати пасивну позицію здобувачів на активну дослідницьку та самоосвітню діяльність, формування власної освітньої траєкторії, спрямування на професійний та особистісний саморозвиток; змінити позицію викладача як передавача інформації на фасилітатора, коуча, ментора, організатора спільної освітньої діяльності тощо.

Література

1. Єрмоленко А., Набок М., Шевчук С., Масліч С., Кулішов В. Розвиток науково-методичної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О у системі післядипломної освіти : наук.-метод. посіб. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2021. 101 с.
2. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : постанова КМУ № 1341 від 23.11.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п#Text>.
3. Стандарт вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, ступінь доктора філософії, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-standartu-vyshchoi-osvity-zi-spetsialnosti-015-profesiina-osvita-za-spetsializatsiiamy-dlia-tretoh-osvitnonaukovoho-rivnia-vyshchoi-osvity>.

Серьогіна І. Ю.,

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри технологічної та професійної освіти,

Криворізький державний педагогічний університет,

м. Кривий Ріг

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТРАНСПОРТІ»

Не викликає сумнів той факт, що впровадження та розробка інноваційних технологій навчання в освітній процес вищої школи є актуальним питанням. У більшості наукових досліджень справедливо

зазначається, що інноваційні процеси в навчальній діяльності пов'язані із застосуванням прогресивних технологій, нових активних та інтерактивних форм навчання, спрямованих на підвищення якості

навчання та активної співпраці суб'єктів навчального процесу. Якщо теоретичні аспекти досліджуваної проблеми досить широко представлені у наукових дослідженнях, то практичні розробки впровадження інноваційних технологій у навчальний процес вищої школи будуть затребуваними завжди.

Метою даних тез є розгляд інноваційних технологій навчання та конкретні приклади впровадження цих технологій в освітній процес.

Проблеми розробки та впровадження інноваційних технологій досліджували такі науковці, як-от: І. Атоманюк [1], О. Батраченко [2], Ю. Бистрова [3], І. Родняна [4] та ін.

Наприклад, науковець Ю. Бистрова у своїй роботі виокремлює найбільш розповсюджені педагогічні технології навчання, зокрема: «... структурно-логічні технології: поетапна організація системи навчання, що забезпечує логічну послідовність постановки і вирішення дидактичних завдань на основі поетапного відбору їх змісту, форм, методів і засобів із урахуванням діагностування результатів; інтеграційні технології: дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію міжпредметних знань і вмінь, різноманітних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів (у т.ч. електронних); професійно-ділові ігрові технології: дидактичні системи використання різноманітних «ігор», під час проведення яких формуються вміння вирішувати завдання на основі компромісного вибору (ділові та рольові ігри, імітаційні вправи, індивідуальний тренінг, комп'ютерні програми тощо); тренінгові засоби: система діяльності для відпрацювання певних алгоритмів вирішення типових практичних завдань за допомогою комп'ютера (психологічні тренінги інтелектуального розвитку, спілкування, розв'язання управлінських завдань); інформаційно-комп'ютерні технології, що реалізуються в дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі діалогу «людина-машина» за допомогою різноманітних навчальних програм (тренінгових, контролюючих, інформаційних тощо); діалогово-

комунікаційні технології: сукупність форм і методів навчання, заснованих на діалоговому мисленні у взаємодіючих дидактичних системах суб'єкт-суб'єктного рівня» [3, с. 28].

Власний досвід роботи дозволяє відзначити ефективність використання на практичних заняттях діалогово-комунікаційної технології при вивченні дисципліни «Організація підприємницької діяльності на транспорті» для студентів 3-го курсу спеціальності 015 Професійна освіта (Транспорт). Так, при опрацюванні розділу програми «Бізнес-планування підприємницької діяльності транспортних підприємств» в умовах дистанційного навчання, студенти самостійно розробляють бізнес-план та захищають його на конкурсній основі.

Орієнтовні теми для бізнес-планування: «Бізнес-план підприємницької одиниці на транспорті», «Форма, зміст і технологія розробки бізнес-плану підприємницької одиниці», «Врахування ризиків функціонування підприємницької одиниці», «Методи оцінки ризиків», «Розробка маркетингової політики підприємницької одиниці», «Принципи і методи оцінювання ефективності підприємницької діяльності», «Підприємницький ефект від реалізації ідеї», «Підприємницькі ризики», «Шляхи підвищення і контролю ефективності підприємницької діяльності», «Економічна оцінка рівня культури підприємництва», «Розробка атрибутів культури підприємництва» тощо.

Студенти на практичному занятті представляють мультимедійну презентацію з конкретними розрахунками власних бізнес-ідей, проєктів, бізнес-планів, відбувається активна конструктивна дискусія, обмін думок та пропозицій, обирається найкращий бізнес-проєкт. Наприкінці заняття підбиваються підсумки, обговорюються суперечливі ситуації при моделюванні бізнес-планів, ідей, пропозицій та вихід із них, студенти разом з викладачем здійснюють само- та взаємооцінювання.

Таким чином, активне використання на практичних заняттях діалогово-комунікаційних технологій при вивченні

дисципліни «Організація підприємницької діяльності на транспорті», створює умови для результативного формування і закріплення професійних знань, умінь і навичок студентів; сприяють розвитку вмінь орієнтуватися в новій ситуації, знаходити свої підходи до вирішення проблем, встановлювати ділові контакти з колективом; позитивно впливають на підготовку студентів до майбутньої професійної діяльності.

Аналіз результатів нашої роботи підтвердив доцільність використання інноваційних педагогічних технологій на практичних заняттях з дисципліни

«Організація підприємницької діяльності на транспорті» серед студентів 3-го курсу факультету педагогічної освіти Криворізького державного педагогічного університету.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці розвивальних тренінгів при вивченні окремих дисциплін для спеціальності 015 Професійна освіта (Транспорт) на факультеті педагогічної освіти Криворізького державного педагогічного університету.

Література

1. Атоманюк І. І. Упровадження інноваційних технологій в освітній процес. *Управління школою*. 2019. № 18. С. 78–96. **2. Батраченко О. В.** Освітній проєкт «Від інновації – до успіху» як засіб формування інноваційної компетентності педагогів. *Управління школою*. 2020. № 1-3. С. 2–12. **3. Бистрова Ю. В.** Інноваційні методи навчання у вищій школі України. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1 (4). С. 27–33. **4. Родняна І. В.** Інноваційні технології навчання. *Педагогічна майстерня*. 2018. № 11. С. 19–21.

Слюсаренко М. А.,

канд. пед. наук, доцент, зав. кафедри фізики та методики її навчання,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ТЕСТУВАННЯ УЧНІВ З ФІЗИКИ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Сучасна система освіти активно трансформується під впливом цифрових технологій, що зумовлює необхідність впровадження нових підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів. Традиційні методи контролю знань, зокрема письмові й усні перевірки, мають низку обмежень: вони є суб'єктивними, трудомісткими, потребують значних часових затрат і не завжди забезпечують оперативний зворотний зв'язок. Натомість використання комп'ютеризованих систем тестування відкриває нові можливості, з-поміж яких автоматизація оцінювання, об'єктивність результатів, зменшення впливу людського фактора та підвищення загальної ефективності процесу контролю знань.

Індивідуальне тестування є особливо важливим у викладанні фізики, адже цей предмет охоплює як теоретичні положення,

так і практичні розрахункові та експериментальні завдання. Комп'ютерні системи дозволяють конструювати тести з урахуванням різних рівнів складності, впроваджувати адаптивні алгоритми, використовувати мультимедійні засоби для моделювання фізичних явищ. Це сприяє поглибленому засвоєнню знань, розвитку логічного мислення, формуванню дослідницьких навичок і загальному підвищенню якості фізичної освіти.

Окремо слід акцентувати на важливості застосування комп'ютерних систем тестування в умовах дистанційного навчання, яке стало невід'ємною частиною освітнього процесу внаслідок пандемії COVID-19 та актуальних викликів воєнного часу. Використання цифрових платформ дає змогу забезпечити безперервність навчання, незалежно від фізичної присутності учнів у

класі. Онлайн-тестування дозволяє не лише оперативно перевіряти рівень засвоєння навчального матеріалу, а й надавати миттєвий зворотний зв'язок, що є необхідним елементом ефективного дистанційного та змішаного навчання.

Попри позитивні результати впровадження цифрових технологій в освітню практику, залишаються актуальними низка проблем, що потребують подальшого наукового аналізу та методичної розробки. Зокрема, до них належать: недостатня адаптивність тестових систем; обмежена варіативність завдань; невирішеність питань верифікації знань.

У зв'язку з цим *метою статті* є аналіз сучасних комп'ютерних систем тестування знань учнів, виявлення їхніх переваг і недоліків та обґрунтування доцільності застосування окремих платформ у процесі навчання фізики з урахуванням специфіки предмета й актуальних освітніх потреб.

Питання теоретико-методологічного обґрунтування тестового контролю в освіті були предметом досліджень багатьох науковців, зокрема П. Атаманчука [1], А. Куха [4], Ю. Триуса [5] та інших. У їхніх працях розглядаються підходи до проєктування педагогічних тестів, принципи побудови завдань, алгоритми оцінювання та шляхи адаптації тестових технологій до конкретних умов навчання.

Одним із базових понять, які формують концептуальну основу тестування, є поняття «тест». У науковій літературі тест визначається як стандартизований інструмент для вимірювання рівня знань, умінь і навичок здобувачів освіти. Дж. Кеттел уперше ввів термін «тест» у 1890 році, сформулювавши засади його використання: рівність умов для всіх учасників, обмеження за часом, стандартизовані інструкції, можливість статистичного аналізу результатів. Ці принципи є актуальними й сьогодні, визначаючи якість та об'єктивність освітнього оцінювання.

У контексті педагогічного оцінювання Н. Бутенко трактує тест як «завдання стандартизованої форми, виконання якого характеризує рівень засвоєння навчального матеріалу» [2, с. 307]. Він наголошує на його

діагностичному потенціалі, тестові завдання мають не лише вимірювати обсяг знань, а й допомагати вчителю виявляти прогалини в навчанні, коригувати освітню траєкторію учня.

Надзвичайно високий потенціал тестових технологій у методиці навчання фізики відзначав Є. Коршак [3]. Він наголошував, що якісно побудований тест здатний не тільки перевіряти рівень засвоєння матеріалу, а й активізувати розумову діяльність учнів, стимулювати інтерес до предмета, сприяти формуванню навичок логічного мислення та самостійного аналізу навчального матеріалу.

На сучасному етапі розвитку освіти існує значна кількість цифрових систем, призначених для проведення тестування. Серед найпоширеніших варто виокремити такі платформи, як Moodle, Google Forms, EasyQuizzy, Kahoot!, Quizizz, Classtime і «На Урок». Кожна з них має специфічні особливості, функціональні можливості та рівень придатності до використання у навчанні фізики.

Moodle – потужна система управління навчанням з широким спектром інструментів для створення тестів різних типів: з множинним вибором, відкритими відповідями, на відповідність, числовими значеннями тощо. Вона дозволяє розробляти адаптивні тести, здійснювати автоматичне оцінювання, контролювати час, імпортувати зовнішні тести, інтегрувати з іншими сервісами. Основними перевагами є багатофункціональність і гнучкість налаштувань, проте недоліками залишаються складність інтерфейсу та потреба в технічній підтримці.

Google Forms – безкоштовний онлайн-сервіс із простим інтерфейсом, який дозволяє створювати базові тести з автоматичним оцінюванням. Система підтримує різні типи запитань, зберігає відповіді у таблицях Google Sheets, дає змогу додавати зображення та відео. Основними перевагами є доступність, легкість у використанні та інтеграція з Google Workspace. Серед обмежень – слабкий аналітичний інструментарій і відсутність підтримки адаптивного тестування.

EasyQuizzy – програмне забезпечення для створення локальних тестів, яке вможливорює роботу без доступу до Інтернету. Має зручний інтерфейс, підтримує додавання формул, зображень, відео, налаштування часу й надання пояснень до відповідей. Серед недоліків – обмежена аналітика, несумісність із платформами інших ОС, відсутність функціоналу для дистанційного контролю.

Kahoot! – гейміфікована платформа для інтерактивного тестування, яка стимулює активну участь учнів за допомогою форматів змагань, голосувань і обговорень. Підходить для учнів молодшої та середньої школи. Недоліки – обмеження у створенні складних завдань, відсутність глибокого статистичного аналізу та адаптації до рівня учня.

Quizizz – сервіс, орієнтований на гейміфікацію навчання, з підтримкою мультимедійного контенту, автоматичним оцінюванням, інтеграцією з Google Classroom. Має велику базу готових тестів. Платформа зручна у використанні, проте безкоштовна версія має обмеження щодо експорту даних і формування детальної звітності.

Classtime – універсальна платформа з 9 типами тестових завдань, інтеграцією з Google Classroom, підтримкою LaTeX-форматів, мультимедіа, персональними кабінетами та розширеними звітами. Завдяки широким можливостям персоналізації й аналізу вона активно застосовується у фізичній освіті. Частина функціоналу доступна тільки у платній версії.

«На Урок» – українська освітня платформа з відкритим доступом до великої

кількості тестів. Дозволяє створювати завдання з однією або кількома правильними відповідями, додавати зображення й формули. Серед недоліків – обмеження щодо типів завдань (відсутність відкритих питань, завдань на відповідність), що звужує дидактичні можливості її використання.

Комп’ютерні системи тестування є потужним інструментом сучасної педагогіки, що забезпечує ефективну перевірку знань учнів з фізики, сприяє індивідуалізації навчального процесу, підвищує об’єктивність оцінювання та посилює мотивацію до навчання. Їх використання відкриває широкі можливості для реалізації диференційованого підходу, забезпечення оперативного зворотного зв’язку та формування аналітичних звітів про навчальні досягнення.

Узагальнюючи результати аналізу, можна стверджувати, що вибір цифрової платформи для тестування з фізики має бути зумовлений низкою факторів: освітньою метою, рівнем цифрової компетентності педагогів, технічними можливостями закладу освіти, специфікою навчального матеріалу та форматом організації освітнього процесу.

Кожна з проаналізованих систем має свої переваги, функціональні особливості та певні обмеження. Саме тому ефективне впровадження комп’ютерного тестування у навчання фізики потребує не лише технічної підготовки, але й педагогічної доцільності, науково обґрунтованої методики використання та розуміння особливостей формування навчальних результатів у відповідному предметному контексті.

Література

1. Атаманчук П. С. Теорія і методика управління пізнавальною діяльністю старшокласників у навчанні фізики : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02; Кам’янець-Подільський держ. пед. ун-т. Кам’янець-Подільський, 2000. 470 с. **2. Бутенко Н. Ю.** Комунікативні процеси у навчанні : підручник. Київ : КНЕУ, 2004. 383 с. **3. Коршак Є. В., Бакаєв І. Ф.** Комплексне використання дидактичних засобів у навчанні фізики. Київ : Радянська школа, 1983. С. 170. **4. Кух А. М.** Організація навчально-пізнавальної діяльності учнів з фізики на основі рівневих завдань еталонного характеру : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02; Національний пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 1998. 215 с. **5. Триус Ю. В.** Комп’ютерно-орієнтовані методичні системи навчання математичних дисциплін у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02; Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького. Черкаси, 2005. 649 с.

Сусло Є. О.,

*майстер виробничого навчання,
Чернігівське вище професійне училище.*

Коляда А. М.,

*канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності,
Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів*

СУЧАСНА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНА БАЗА ЗПТО – ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Сьогодні головним критерієм якості професійно-технічної освіти є рівень підготовленості кваліфікованого робітника. Професійна (професійно-технічна) освіта дедалі більше спрямована на формування фахівців, здатних успішно конкурувати на ринку праці, які не лише досконало володіють обраною професією та орієнтуються у суміжних сферах, а й готові до постійного професійного розвитку, соціальної й професійної мобільності. Бізнесу потрібні фахівці, здатні у стислі терміни реалізовувати проєкти, спрямовані на розв'язання актуальних завдань розвитку чи збереження організації.

З метою забезпечення конкурентоспроможності випускника на ринку праці, заклади професійно-технічної освіти потребують оновлення матеріально-технічної бази. Вагомим аспектом в цьому напрямі є створення навчально-практичних центрів. Не дивлячись на значні руйнування освітніх закладів міста Чернігова під час облоги 2023 року, процес трансформації та модернізації ЗПТО впевнено рухається вперед.

Чернігівське вище професійне училище перебуває у постійному пошуку інноваційних ідей. Як результат, 25.02.2025 року в освітньому закладі відбулося відкриття двох навчально-практичних центрів. З-поміж них Навчально-практичний центр сучасного автосервісу та механічної обробки металів. Вони забезпечать учням і дорослим можливість здобувати затребувані на ринку праці професії: токаря, фрезерувальника, слюсара з ремонту колісних транспортних засобів та рихтувальника кузовів.

Відкриття центру сучасного автосервісу стало можливим за фінансової підтримки FCA Finn Church Aid, які з 2022 року надають постійну допомогу закладам освіти Чернігова.

Центр механічної обробки металів був створений у межах урядової програми «100 майстерень» за рахунок коштів державного бюджету та співфінансування з бюджету міста Чернігова, загальна сума склала близько 18 мільйонів гривень. Окрему подяку адміністрація закладу висловлює Міністерству освіти і науки України.

При створенні Навчально-практичного центру сучасного автосервісу було закуплено обладнання для діагностики та ремонту електронного обладнання автомобіля, шиномонтажний та балансувальний стенди, стенд для прокатування автомобільних дисків, автомобільні підйомники, стапель, мобільні стенди для проведення ремонту двигунів, обладнання для проведення реставрації та ремонту кузовів автомобілів, оснащено окрему фарбувальну камеру, а також створено окрему зону для опрацювання теоретичного матеріалу учнями.

Для Центру механічної обробки металів було придбано сучасні токарні та фрезерні верстати з числовим програмним управлінням та симулятори, які допомагають учням опановувати складні операції віртуально перед переходом до роботи на реальних верстатах.

Переконані, що тепер відпрацювання практичних навичок здобувачами освіти стане ще цікавішим та якіснішим, адже у центрі сучасного автосервісу – можна попрацювати зі справжньою фарбувальною

камерою, провести діагностику, ремонт та технічне обслуговування автомобіля, а у центрі механічної обробки металів – за допомогою віртуального симулятора відпрацювати навички володіння складним

інструментом з числовим програмним управлінням, а також власноруч виготовити деталі зовсім іншої складності та якості.

Література

1. Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію публічного інвестиційного проекту на модернізацію майстерень і лабораторій закладів професійної та фахової передвищої освіти, забезпечення енергоефективності, безпеки та інклюзивності освітнього простору. *Постанова Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 925 зі змінами.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/925-2016-p#Text>.

Булгак М. В.,

здобувач ступеня доктора філософії,
ВНЗ «Університет ім. Альфреда Нобеля»,
м. Дніпро

РОЛЬ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

У контексті інтенсифікації та ускладнення соціальних взаємозв'язків, спричинених глобалізацією та технічним прогресом, зростає значення фахівців соціономічних професій. Їх діяльність зосереджена на вирішенні професійних завдань, пов'язаних із соціальними стосунками, які спрямовані на розвиток, регуляцію та дослідження соціальних закономірностей і тенденцій. Підготовка фахівців соціономічних професій вимагає застосування міждисциплінарного підходу, який дозволяє інтегрувати знання з різних галузей. Цей підхід забезпечує фахівцям можливість ефективно взаємодіяти з різними соціальними групами та вирішувати складні задачі.

О. Кузьменко з колегами зазначають, що одним із важливих аспектів міждисциплінарного підходу є інтеграція навчальних дисциплін, яка вможливорює синтез теоретичних і практичних знань, формуючи комплексний підхід до вирішення професійних завдань. Це сприяє розвитку критичного мислення, аналітичних навичок та професійної компетентності студентів. Зокрема, поєднання знань із різних галузей науки ініціює розвиток таких важливих компетентностей як критичне мислення,

креативність, гнучкість та здатність до співпраці [4].

Т. Тюлюпа також підкреслює, що у професійній підготовці майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей важливо забезпечити міждисциплінарну інтеграцію навчальних дисциплін, що є умовою формування їхньої професійної компетентності. Це дозволяє студентам оволодіти пізнавальною діяльністю узагальненого характеру, що є необхідним для ефективної професійної діяльності. Крім того, авторка зауважує, що міждисциплінарний підхід сприяє формуванню соціальної компетентності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей. Це досягається шляхом впровадження міждисциплінарної інтеграції навчальних дисциплін, наповнення змісту освіти соціально-орієнтованими смислами, використання соціалізуючого потенціалу соціокультурного середовища та забезпечення організаційно-методичного супроводу процесу формування соціальної компетентності [6].

К. Гнезділовою доведено, що міждисциплінарний підхід спрямований на встановлення зв'язків між різними дисциплінами, що дозволяє подолати протиріччя в опануванні засобів, методів і

прийомів дослідження, властивих різним наукам, та забезпечує комплексне застосування у професійній діяльності теоретичних і практичних знань, отриманих у процесі вивчення фахових дисциплін [3].

У роботі Н. Волкової та О. Лаврентьєвої зазначено, що впровадження міждисциплінарного підходу в освіту майбутніх соціальних працівників забезпечує їхню поліфункціональність, професійну мобільність та конкурентоспроможність на ринку праці. Методологічна, освітня, розвивальна, виховна і конструктивна функції міждисциплінарності дозволяють адаптувати освітній процес до сучасних викликів, забезпечуючи студентам навички інтеграції знань у професійну діяльність. З огляду на актуальні тенденції розвитку освіти, авторки наголошують, що необхідним є подальше вдосконалення методик реалізації міждисциплінарних зв'язків, зокрема через використання кросдисциплінарного, мультидисциплінарного та трансдисциплінарного підходів. Це сприятиме підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних працювати у змінному соціальному середовищі та ефективно вирішувати комплексні соціальні завдання [2].

Таким чином, міждисциплінарний підхід є ключовим інструментом у підготовці фахівців соціономічної сфери, оскільки забезпечує комплексне осмислення соціальних явищ та ефективне вирішення проблем сучасного суспільства. Завдяки інтеграції знань з різних галузей науки майбутні фахівці набувають здатності аналізувати ситуації з різних точок

зору, що сприяє ухваленню оптимальних рішень у професійній діяльності. У сучасному світі, де соціальні процеси стають дедалі складнішими, недостатньо володіти лише однією спеціалізацією – необхідно вміти поєднувати знання з соціології, психології, педагогіки, права, медицини, менеджменту та інших сфер. Це дозволяє створити більш гнучкі та адаптивні підходи до надання соціальної допомоги та психологічної підтримки, організації навчального процесу або впровадження нових соціальних програм. Крім того, міждисциплінарний підхід сприяє розвитку критичного мислення, підвищує професійну мобільність та формує навички ефективної комунікації з представниками різних галузей. В умовах постійних соціальних змін та викликів такий підхід стає не просто бажаним, а необхідним для підготовки компетентних та конкурентоспроможних фахівців. Він також сприяє інноваційності у вирішенні соціальних проблем, оскільки дає змогу знаходити нестандартні рішення та впроваджувати нові технології у професійну діяльність.

Використання міждисциплінарного підходу у навчальному процесі сприяє більш глибокому засвоєнню матеріалу, усуває дублювання тем та забезпечує студентів знаннями, які вони можуть безпосередньо застосовувати у своїй майбутній роботі. Таким чином, міждисциплінарний підхід є важливою складовою сучасної освіти, що дозволяє готувати фахівців, які здатні ефективно працювати в умовах мінливого суспільного середовища та знаходити комплексні рішення для соціальних викликів.

Література

1. Аверіна К. Теоретико-методологічні засади дослідження соціальної активності майбутніх фахівців соціономічних професій: міждисциплінарний дискурс. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2019. Вип. 4. С. 6–11.
2. Волкова Н. П., Лаврентьєва О. О. Методика реалізації міждисциплінарних зв'язків у процесі фахової підготовки майбутніх соціальних працівників. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка. Педагогічні науки*. 2022. Вип. 48. С. 17–26.
3. Гнезділова К. Міждисциплінарний підхід до викладання фахових дисциплін як інноваційний тренд в системі підготовки майбутніх фармацевтів. *Вісник Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького. Серія : Педагогічні науки*. 2023. № 2. С. 19–24.
4. Кузьменко О., Томчук М., Кисюк Д. Роль міждисциплінарної інтеграції в підготовці фахівців до роботи в сучасних умовах. *Педагогіка безпеки*. 2024. Вип. 9. № 1. С. 8–13.
5. Пришляк О. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців

соціономічних професій: системно-синергетичний підхід. *Social Work and Education*. 2018. Вип. 3. №. 1. С. 46–55. 6. Тюльпа Т. Організаційно-педагогічні умови формування соціальної компетентності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей у професійній підготовці. *Молодий вчений*. 2020. № 3 (79). С. 131–134.

Гаранін О. М.,
здобувач ступеня доктора філософії,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг

АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ РОЗВИТКУ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЗАСОБАХ ОСВІТИ

Стрімкий розвиток технологій спричиняє необхідність їх адаптації в різних сферах діяльності, зокрема й в освітньому процесі. Використання штучного інтелекту (ШІ) стало невід'ємною частиною багатьох галузей, що створює нові виклики та потребує регулювання його застосування у навчальному середовищі. Зокрема, актуальним залишається питання дозволу або обмеження використання ШІ у вивченні певних дисциплін.

На міжнародному рівні ШІ активно інтегрується в різні сфери діяльності, включаючи освіту, де його застосування спрямоване на автоматизацію рутинних завдань, адаптивне навчання та персоналізовані підходи до здобуття знань. Водночас, в Україні спостерігається тенденція до обмеження використання ШІ в освіті, зокрема через ініціативи Верховної Ради та Міністерства освіти та науки України. Основні аргументи щодо заборони ШІ пов'язані з питаннями академічної доброчесності, збереженням сталого розвитку освітнього процесу та ризиком надмірного спрощення засвоєння навчального матеріалу.

Важливо зазначити, що певні застереження щодо використання ШІ є обґрунтованими та потребують подальшого вивчення з метою розроблення механізмів ефективної інтеграції цієї технології у навчальний процес. Однак існує і протилежна думка, згідно з якою негативне сприйняття ШІ представниками традиційної педагогічної школи є результатом стереотипного уявлення про його роль в освіті. Зокрема, використання ШІ нерідко розглядається як «запозичення

чужих ідей», хоча аналогічні процеси відбуваються й при традиційному опрацюванні наукових джерел. Це виокремлює питання щодо розмежування між конструктивним використанням ШІ та таким, що порушує принципи академічної доброчесності.

Модель 1: Повна заборона використання ШІ по всьому світу.

На сучасному етапі розвитку технологій спостерігається активна діяльність громадських рухів, які виступають за обмеження використання ШІ у творчих галузях, зокрема в мистецтві, музиці, кінематографі. Ця тема активно розглядається в багатьох перспективах, наприклад порівняльний аналіз підходів до захисту авторських прав під час навчання генеративних моделей ШІ в США та Європейському Союзі [1], дослідження правових аспектів використання авторських матеріалів для навчання генеративних моделей ШІ [2] або аналіз підходів до використання авторських матеріалів для навчання генеративних моделей ШІ в різних країнах, зокрема в ЄС та Японії, де пропонується адаптувати американську доктрину «чесного використання», враховуючи міжнародний досвід, задля сприяння технологічному розвитку та захисту прав творців [3]. Деякі експерти та активісти пропонують повну заборону ШІ на глобальному рівні, що викликає необхідність моделювання можливих наслідків такого рішення.

Якщо ШІ буде повністю заборонено, це не призведе до його зникнення, а радше сприятиме переходу технологій у тіньовий

сектор, де вони залишатимуться доступними лише для обмеженого кола користувачів. У такому разі зросте нерівність між тими, хто має доступ до сучасних технологій, і тими, хто змушений користуватися застарілими методами роботи. Це може негативно вплинути на конкурентоспроможність фахівців, які не мають можливості застосовувати ШІ у своїй діяльності.

Модель 2: Дозвіл на використання ШІ по всьому світу і повна заборона в освіті України.

У разі заборони ШІ в українській освітній системі при його активному використанні в інших країнах може спостерігатися значний відтік кадрів. Заперечення використання ШІ, зокрема у освітніх закладах, може призвести до зниження інтересу студентів до навчання, оскільки штучні обмеження не запобігають застосуванню технологій, а лише ускладнюють контроль за їхнім використанням.

Відсутність інтеграції сучасних технологій в освітній процес може мати негативні наслідки для конкурентоспроможності випускників українських університетів на міжнародному ринку праці. Зі свого боку, в інших країнах уже активно розробляються стратегії відповідального використання ШІ в освіті, що дозволяє студентам отримувати необхідні компетентності для ефективної роботи у технологічно розвинених галузях.

Модель 3: Правильна розстановка пріоритетів використання ШІ у освітньому процесі.

Найоптимальнішим варіантом розвитку освітньої сфери є розумна інтеграція ШІ в навчальний процес із чітким визначенням меж його застосування. Використання ШІ може сприяти автоматизації рутинних завдань, що дозволить студентам зосередитися на глибшому аналізі навчального матеріалу, розвитку критичного мислення та творчих навичок.

Водночас необхідно враховувати специфіку дисциплін, для яких використання ШІ має бути обмеженим або суворо регульованим. Наприклад, у медичній освіті знання базових принципів надання першої допомоги або анатомії є критично важливими і не можуть бути замінені технологічними засобами. Між тим, у сфері програмування інтеграція ШІ може спростити вивчення синтаксису мов програмування та сприяти розвитку логічного мислення. Таким чином, пріоритетом має стати навчання навичкам аналізу та правильного використання інформації, що надається ШІ, з обов'язковою перевіркою достовірності отриманих даних.

Сучасна система освіти в Україні потребує перегляду з урахуванням розвитку новітніх технологій. Відмова від інтеграції ШІ може мати негативні наслідки, такі як зниження інтересу студентів до навчання, відтік кваліфікованих кадрів та зменшення конкурентоспроможності випускників. Оптимальним підходом є регульоване використання ШІ, що дозволить поєднати інноваційні технології з традиційними методами навчання та сприятиме формуванню висококваліфікованих спеціалістів.

Література

1. Wang X., Li Y., Chen Z. Copyright protection during the training stage of generative AI: Industry-oriented U.S. law, rights-oriented EU law, and fair remuneration rights for generative AI training under the UN's international governance regime for AI. *Computer Law & Security Review*. 2024. Vol. 50. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0267364924001225>.
2. Dornis T., Stuber F. Generative AI training and copyright law. *arXiv preprint*. 2024. URL: <https://www.arxiv.org/abs/2502.15858>.
3. Lightstone E. Train or restrain? Using international perspectives to inform the American fair use analysis of copyright in Generative Artificial Intelligence Training. *Northwestern Journal of International Law & Business*. 2024. Vol. 45, Issue 1. URL: <https://jilb.law.northwestern.edu/issues/train-or-restrain-using-international-perspectives-to-inform-the-american-fair-use-analysis-of-copyright-in-generative-artificial-intelligence-training>.

Гонтар Д. А.,
старший учитель,
учитель історії та правознавства
Криворізького ліцею № 113
м. Кривий Ріг

ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ ТА ПРАВОЗНАВСТВА: РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

На думку В. Омеляненка та А. Кузьмінського, «виховання – це складний і багатогранний процес формування людини в умовах створення оптимальних можливостей для фізичного, психічного, соціального і культурно-духовного її розвитку. Найвища мета виховання – всебічний гармонійний розвиток вільної, самодостатньої особистості» [6, с. 130].

Відомий український педагог В. Сухомлинський під всебічним розвитком особистості вбачав процес «створення індивідуального людського багатства, яке поєднує в собі високі ідейні переконання, моральні якості естетичні цінності, культуру матеріальних і духовних потреб» [6, с. 131]. На його думку, «справжній всебічний розвиток – це гармонія того, що людина дає суспільству, і того, що вона одержує, споживає» [6, с. 131].

Як бачимо, у даному визначенні ми говоримо і про лідерські якості особистості, і про гуманізацію освітнього простору загалом.

Проф. І. Бех зазначає, що «гуманізація виховного простору є важливою умовою досягнення школярем кінцевої особистісно-розвивальної мети. Гуманізація як процес передбачає висунення ним етапних цілей, які забезпечують розвиток базових (універсальних) та індивідуальних якостей особистості» [2, с. 74]. На думку дослідника, гуманізація виховного простору, перш за все, полягає у гуманізації самого ставлення до дітей. Подібне ставлення, згідно з І. Бехом, охоплює: «педагогічну любов до дітей, зацікавленість в їх долі; оптимістичну віру в дитину; співробітництво, майстерність спілкування; відсутність прямого примусу; пріоритет позитивного стимулювання; терпимість до дитячих недоліків» [2, с. 74].

По суті, усе із перерахованого вимагає подолання традиційної стереотипії у системі відносин «вчитель-учень» як двостороннього акта одновекторного змісту у полівекторний з аспектом суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Згідно з авторською програмою Ш. Амонашвілі та П. Амонашвілі, гуманна педагогіка базується на двох фундаментальних ідеях: «1) в дітях треба виховувати життя за допомогою самого життя; 2) в дітях треба виховувати тих, хто перетворює життя» [1, с. 7].

Зазначене ще раз наголошує на мотиваційній складовій освітнього простору учня.

Шотландський педагог і психолог А. Маклін до учнівських мотиваційних налаштувань відносить наступні: «їхні погляди на власні здібності; як вони підходять до навчання; у чому вони вбачають свій прогрес; наскільки компетентними вони себе відчують» [4, с. 14]. Водночас А. Маклін акцентує увагу педагогічної спільноти на тому, що «школа, яка виховує в учнів упевненість, по краплині вселяє у них віру в те, що здатність не є фіксованою і що існує багато шляхів до успіху. Вона розглядає помилки як істотні кроки до ефективності, пов'язуючи невдачу з чинниками, які учні можуть покращити. Мотивуючі вчителі заохочують відповідність між учнівськими домаганнями та рівнем їхніх актуальних умінь» [4, с. 15]. У підсумку вчитель має апелювати до індивідуального, а не нормативного прогресу учня, тобто формувати лідерські якості його особистості, у т. ч. – і через систему профільного навчання.

Виклики сучасного освітнього середовища тісно пов'язані з умовами воєнного стану в Україні. Постає проблема

збереження інтелектуального потенціалу нації, оскільки навчання здійснюється у кризових умовах, гостро постає питання збереження національної ідентичності, а також забезпечення зайнятості й організації змістовного дозвілля учнівської молоді. Водночас ключовим викликом стає створення безпечного освітнього простору, який враховує кризові умови для розвитку талантів, сприяє єднанню всіх учасників освітнього процесу та відкриває нові можливості для розвитку лідерського потенціалу обдарованої молоді.

Профіль ціннісної свідомості обдарованої особистості включає дві взаємопов'язані орієнтації: орієнтацію на актуальні умови розвитку й орієнтацію на смисложиттєві цінності. Серед характерних рис сучасного навчального процесу варто виокремити консультативну роль учителя, суб'єкт-центрований підхід до учня, міждисциплінарність та самостійність у формуванні ключових умінь.

Профільна школа НУШ з 2027 р. передбачає два напрями навчання: академічний (академічні ліцеї); професійний (професійні ліцеї, професійні коледжі). Диференціація освітнього процесу буде здійснюватися за інтересами, компетентностями і планами учнів щодо самореалізації [5].

Співробітник Інституту проблем виховання НАПН України Л. Гуцан зазначає, що «у процесі профільного навчання розв'язується одне з головних завдань сучасної загальноосвітньої школи України – формування і розвиток особистості на основі врахування індивідуальних особливостей учнів, їхніх освітніх потреб, нахилів, інтересів і здібностей, зумовлених орієнтацією на майбутню професію. Але незважаючи на високий рівень зацікавленості у профільному навчанні учнів, вчителів і батьків, стан готовності загальноосвітніх закладів неповністю задовольняє потреби учнів у профільному навчанні, що значною мірою зумовлено відсутністю системного підходу у роботі загальноосвітніх закладів до організації профільного навчання старшокласників» [3, с. 297].

З огляду на викладені вище положення, можна стверджувати, що розбудова сучасного освітнього простору старшої профільної школи вимагає суттєвого удосконалення й структурної модернізації. Основна увага має бути зосереджена на індивідуалізації навчального процесу, створенні комфортного, зручного й цікавого освітнього середовища для кожного здобувача освіти. Важливим напрямом реформування є посилення практичної спрямованості навчання, забезпечення його тісного зв'язку з реальним життям і дотримання принципу навчання упродовж життя.

Індивідуалізація сучасного освітнього простору зумовлює перехід до викладання історії та правознавства у старшій профільній школі на основі предметної профілізації та елективності. В умовах індивідуальної освітньої траєкторії профілізація може передбачати як поглиблене вивчення окремих навчальних предметів (історії, математики, іноземних мов, географії), так і впровадження інтегрованих експериментальних курсів, наприклад, «Історія: Україна і світ», «Природничі науки» для учнів 10-11 класів.

Такі підходи спрямовані не лише на виконання програмових вимог, але й на підтримку самореалізації старшокласників, розвиток їхніх професійних інтересів, формування індивідуальної траєкторії розвитку, мотивації до навчання історії, правознавства, громадянської освіти, а також лідерських якостей кожного учня.

Освітній простір історико-правового профілю, організований за окресленими принципами, можна вважати збагаченим, орієнтованим на розвиток кожної особистості. Теоретична модель ціннісної підтримки смисложиттєвих орієнтацій здобувачів освіти з метою розвитку учнівського лідерства містить три компоненти, що є водночас етапами реалізації цього процесу: 1) ресурси індивідуальної свідомості (контактних і віртуальних референтних осіб та їхня ціннісна підтримка); 2) реконструкція індивідуальної ціннісної свідомості (орієнтація на майбутнє, близьку перспективу); 3) проєктування особистісного

розвитку. Зазначені компоненти також підкреслюють основну проблему смисложиттєвих цінностей – розрив між вектором саморозвитку й життєвими цілями й планами, що є вкрай важливим для врахування під час формування лідерського потенціалу особистості.

Збагачений освітній простір ліцею є поліфункціональною розвивальною системою «Освіта із захопленням», що включає окремі моделі (компоненти), спрямовані на особистісне зростання кожного учня.

Перший компонент реалізує принцип наступності між гімназією та ліцеєм у навчальному процесі. Це, зокрема, організація педагогами ліцею занять-тренінгів і консультацій для майбутніх десятикласників на базі гімназій як пропедевтика до вибору профілю старшої школи.

Другий компонент акцентує на залученні кожного учня до навчального процесу, створенні комфортного освітнього середовища як у межах, так і поза межами уроку, впровадженні інноваційних методик, розвитку базових компетенцій відповідно до програм історико-правового профілю. Девіз цієї моделі – «Навчання із захопленням, розвиток особистості кожного – на, до, і поза уроками».

Третій компонент спрямований на співпрацю із закладами вищої освіти та активну профорієнтаційну роботу.

Четвертий компонент – це розвиток наукових здібностей та освітня колаборація: участь учнів у наукових конференціях, конкурсах, дослідженнях, міжнародних проєктах (зокрема українсько-фінський проєкт у м. Еспоо), співпраця з профільними історичними класами інших країн, розробка старшокласниками власного програмного забезпечення.

Профільне навчання історії та правознавства в умовах збагаченого освітнього простору передбачає також зміну системи оцінювання: основними орієнтирами стають способи мислення, види діяльності, інструменти для роботи та навички життя у сучасному світі, що відповідає вимогам ХХІ століття і сприяє формуванню інноваційного мислення.

Серед основних маркерів збагаченого освітнього середовища історико-правового профілю можна виокремити: інтелектуальний та особистісний розвиток, принцип наступності, комфорт і мотиваційну підтримку, різноманітність форм роботи, навчання по колу, розвиток професійних навичок і гнучкості, партнерську співпрацю, добровільність залучення, а також максимальні зусилля і вчителя, і здобувача освіти.

Література

1. Амонашвілі Ш. О., Амонашвілі П. Ш. Школа життя. Авторська програма. Львів : [б.в.], 2019. 32 с.
2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.
3. Гуцан Л. А. Профільна освіта та професійна орієнтація в школі як складові соціалізації учнівської молоді в сучасному суспільстві. URL: https://lib.iitta.gov.ua/2346/1/Gutsan_2009.pdf.
4. Маклін А. Мотивуюча школа. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2019. 480 с.
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
6. Омеляненко В. Л., Кузьмінський А. І. Теорія і практика виховання : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 415 с.

Домуховська М. Р.,
студентка,
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Серьогіна І. Ю.,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В ОСВІТІ: ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Сучасна освіта ХХІ століття на сьогодні зазнає значних змін під впливом цифрових технологій: від інтерактивних дошок до появи складних алгоритмів штучного інтелекту (далі – ШІ). Ці інструменти відкривають нові можливості для учнів та викладачів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО), закладу вищої освіти (далі – ЗВО). Вони не лише змінюють спосіб подання та сприйняття інформації, але при цьому сприяють розвитку критичного мислення, творчості та навичок, що будуть необхідними для успішної адаптації в цифровому суспільстві.

Незважаючи на те, що цифрові технології активно впроваджують в освітній процес, у світі залишається низка невирішених питань:

1. Цифрова нерівність. Цей аспект пов'язаний із тим, що не всі учні ЗЗСО та студенти ЗВО мають рівний доступ до сучасних технологій та мережі Інтернет. Саме тому, цей момент створює бар'єри в отриманні якісної освіти.

2. Недостатня професійна підготовка педагогів ЗЗСО та ЗВО. Вона пов'язана з тим, що не всі вчителі та викладачі володіють достатніми вміннями та навичками для того, щоб ефективно використовувати цифрові інструменти у процесі навчально-пізнавальної діяльності.

3. Особиста безпека даних. Захист персональних даних учасників освітнього процесу та забезпечення кібербезпеки стають все більш актуальними. Адже учасники освітнього процесу не всі обізнані про ризики, пов'язані з використанням цифрових технологій та про способи захисту своїх даних.

Мета статті – аналіз переваг та викликів впровадження цифрових інструментів в освіті, а також визначення стратегій для їх ефективного використання в навчальному процесі.

Вивчення цифрових освітніх ресурсів тісно пов'язано із інформаційно-комунікаційними технологіями, які при цьому є інструментом розвитку інтелектуальних здібностей, формування цифрової грамотності та готовності учнів до завдань, які постають перед ними сьогодні, у ХХІ столітті та очікують у майбутньому в професійній діяльності. У наукових дослідженнях авторів Т. Ковбасюк та Л. Паніна зазначено, що педагогу НУШ недостатньо просто послуговуватися комп'ютерною технікою. Вони повинні постійно проходити навчання з використанням ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) з метою удосконалення інформаційно-комунікативної компетентності, що передбачає: впевнене та водночас критичне застосування ІКТ для пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, у публічному просторі та приватному спілкуванні; цифрову, інформаційну й медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, роботу з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці; розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [1, с. 417].

Саме тому, як зазначили автори, ІКТ тісно пов'язано із цифровою компетентністю педагога, яку розглядають як здатність уміння використовувати цифрові, медіа та ті ж самі ІКТ, а саме – розуміти і критичного оцінювати різні аспекти цифрових медіа, медіаконтексту, а також уміти ефективно комунікувати у різноманітних контекстах [1;2].

На сьогодні, не дивлячись на вище зазначені невирішені питання, більшість вчителів активно використовують віртуальну реальність (VR), штучний інтелект (ШІ або AI) та різні онлайн-платформи. Так, технологія VR дозволяє учням занурюватися

в інтерактивні 3D-середовища, де вони можуть досліджувати історичні події, вивчати анатомію людини або проводити наукові експерименти без ризику.

Тоді як AI-інструменти здатні аналізувати дані про успішність учнів, надавати персоналізовані рекомендації та автоматизувати рутинні завдання, такі як перевірка робіт, тестів. Водночас, онлайн-платформи – середовища, що надають доступ до великої кількості освітніх ресурсів, відеолекцій, інтерактивних завдань та форумів для обміну знаннями [3].

Дослідники-педагоги, як-от: В. Гончарук, С. Толочко [2] формують проблему: які саме функціональні потреби викладача в освітньому процесі задовольняються за допомогою використання цифрових інструментів?

Відповідь на це питання можна сформулювати так: сучасний клас є динамічною екосистемою, що постійно змінюється. Для проведення ефективного уроку вчителю необхідно враховувати такі компоненти: інтерактивність (учень має бути активним учасником уроку, а не лише пасивним слухачем); ефективна комунікація (інформація повинна доходитися до учня у зрозумілій і доступній формі); залученість (відсутність мотивації та інтересу до онлайн-навчання унеможливило б формування стійкого освітнього результату). Саме тому, досягти таких компонентів на уроці без цифрових інструментів майже нереально.

Отже, можемо виокремити переваги цифрових інструментів для ЗЗСО та ЗВО:

1. Персоналізація навчання. Цифрові технології надають можливість адаптувати навчальні матеріали відповідно до індивідуальних потреб кожного учня чи студента. Використання адаптивних освітніх платформ і інтелектуальних навчальних систем підвищує ефективність засвоєння знань. Наприклад, інфографіка та короткі відеосюжети допомагають учням швидко пригадати вже вивчений матеріал або ознайомитися з новою темою. Застосування текстів, аудіо- й відеозаписів під час викладання сприяє доступності інформації для всіх учнів відповідно до принципів універсального дизайну навчання. Окрім

цього, учні можуть самостійно шукати відповіді на питання, а для організації колективної роботи та навчання доцільно використовувати інструменти спільної діяльності та сервіси відеоконференцій.

2. Підвищена мотивація. За рахунок інтерактивних технологій, учні краще сприймають матеріал та долучаються до активного навчання. При цьому, візуалізація тем, які є складними для розуміння учнів, краще сприймаються при використанні цифрових технологій.

3. Доступ до освітніх ресурсів: навчальні платформи, типу Kahoot, в онлайн-режимі дають можливість отримувати знання незалежно від місця проживання та матеріальних можливостей.

Так, дослідник Т. Близнюк у своєму посібнику «Цифрові інструменти для онлайн і офлайн навчання» зазначає наступні позитивні моменти використання цифрових ресурсів [4, с. 51–55]: «...відсутність необхідності у додатковому обладнанні; правило «один екран – одна діяльність»; є можливості для впровадження інклюзивного навчання; студенти / учні вчать вчитися, а не просто отримувати оцінку».

Паралельно з цим, існують ряд недоліків впровадження цифрових інструментів в освіті:

1. Недостатня підготовка педагогів. Багато викладачів потребують додаткового навчання для ефективного використання цифрових інструментів у навчальному процесі.

2. Перевантаження учнів та студентів інформацією. Велика кількість доступних онлайн-ресурсів може створювати труднощі у виборі якісного та достовірного контенту.

Отже, для ефективного впровадження цифрових інструментів в освіті необхідно розробити такі стратегії:

1. Розвиток цифрової інфраструктури: забезпечення освітніх закладів необхідною технікою та доступом до швидкісного Інтернету.

2. Професійна підготовка педагогів: організація курсів, тренінгів та сертифікаційних програм для викладачів щодо використання цифрових технологій у навчанні.

3. Захист особистих даних: впровадження політик безпеки, навчання учасників освітнього процесу основам захисту конфіденційної інформації.

4. Оптимізація навчального процесу: використання сучасних методик інтеграції цифрових інструментів задля підвищення ефективності викладання.

Для прикладу наведемо кейси успішного використання цифрових інструментів. В Україні використання онлайн-платформ відбувається не тільки для навчання у ЗЗСО/ЗВО, а також для підготовки до ЗНО/НМТ, що стає поширеною практикою, яка підвищує доступність якісних навчальних

матеріалів для учнів з різних регіонів. Тоді як у Фінляндії, ці платформи використовують для тісної співпраці між учнями та вчителями, що сприяє розвитку навичок командної роботи та критичного мислення.

Отже, впровадження цифрових інструментів в освіті відкриває широкі перспективи для покращення якості навчання та підготовки учнів до викликів сучасного світу. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку методик ефективного використання цифрових технологій, оцінку їх впливу на навчальний процес та вдосконалення заходів з кібербезпеки.

Література

1. Ковбасюк Т., Паніна Л. Використання сучасних освітніх інструментів для підвищення рівня цифрової компетентності педагога НУШ. *Збірник статей VIII міжнародної науково-методичної конференції «Критичне мислення в епоху токсичного контенту»*. Київ : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2020. 494 с. **2. Толочко С.** Цифрова компетентність педагогів в умовах цифровізації закладів освіти та дистанційного навчання. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка*. 2021. № 13(169), С. 28–35. **3. Говорун Б.** Цифрові інструменти вчителя : функції, переваги, застосування. URL: <https://osvita.ua/school/method/91206/>. **4. Близнюк Т.** Цифрові інструменти для онлайн і офлайн навчання : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2021 : [б.в.], 64 с.

Кириленко Є. В.,

здобувач ступеня доктора філософії,
ВНЗ «Університет ім. Альфреда Нобеля»,
м. Дніпро

ВІДНОВЛЕННЯ АВТОТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ ЧЕРЕЗ ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ОСВІТУ: РІЛЬ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ У ПІДГОТОВЦІ СПЕЦІАЛІСТІВ НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ

Відновлення автотранспортної галузі України у воєнний та післявоєнний періоди є стратегічним завданням, яке потребує не лише інвестицій у матеріально-технічну базу, а й підготовки фахівців нового покоління. Зміни у логістиці, підходах до організації транспортних перевезень, необхідність оптимізації інфраструктури та розвиток інноваційних бізнес-моделей висувають підвищені вимоги до професійної підготовки студентів фахових коледжів автотранспортного профілю. У цих умовах підприємницька освіта набуває особливої значущості, оскільки сприяє формуванню в майбутніх фахівців ініціативності,

креативності та здатності адаптуватися до нестабільних економічних реалій.

Воєнні дії завдали значних руйнувань транспортній інфраструктурі України, що зумовило перебудову логістичних маршрутів, скорочення транспортних потужностей та збільшення витрат на відновлення транспортних засобів. Загальний обсяг прямих збитків об'єктів транспортної інфраструктури оцінюється у \$38,5 млрд. Зокрема, пошкоджено та зруйновано понад 26 тис. км автомобільних доріг, що оцінюється у \$28,3 млрд. [1]. Ці зміни вплинули на попит на спеціалістів у галузі автотранспорту, спричинивши необхідність підготовки кадрів,

здатних працювати не лише в умовах традиційного ринку праці, а й запускати власні підприємницькі ініціативи у сфері вантажних і пасажирських перевезень, сервісного обслуговування, логістичного менеджменту.

До основних викликів у професійній підготовці фахівців автотранспортної галузі належать:

- Перебудова логістичних ланцюгів через зміну транспортних коридорів, що зумовлює потребу в нових компетентностях у сфері міжнародних перевезень, митного регулювання та цифрової логістики.

- Потреба в кваліфікованих фахівцях з навичками кризового управління, здатних адаптувати бізнес-моделі до нестабільних умов та змінюваних економічних реалій.

- Обмеженість матеріально-технічної бази у фахових коледжах, що ускладнює впровадження сучасних підходів до навчання та використання цифрових технологій у підприємницькій підготовці.

- Необхідність інтеграції підприємницьких навичок у традиційні програми професійної підготовки, що потребує оновлення змісту навчання, методичних матеріалів та залучення бізнесу до освітнього процесу.

Попри виклики, післявоєнний період створює унікальні можливості для оновлення підходів до професійної підготовки та інтеграції підприємницької освіти у навчальні програми фахових коледжів. Одним із перспективних напрямів є створення бізнес-орієнтованого середовища у фахових коледжах, що сприятиме розвитку підприємницького мислення у студентів та їхньому залученню до реальних бізнес-процесів.

Серед ключових можливостей можна виокремити:

- Розвиток державно-приватного партнерства з транспортними компаніями, що дозволить студентам отримати доступ до стажувань, реальних виробничих кейсів та менторської підтримки від представників бізнесу.

- Інтеграція цифрових технологій у навчальний процес, включаючи бізнес-симуляції, аналіз транспортних потоків за

допомогою штучного інтелекту, автоматизоване управління логістичними процесами.

- Розширення практико орієнтованого підходу через створення бізнес-інкубаторів при фахових коледжах, що дозволить студентам розробляти власні проєкти у сфері транспорту та логістики, тестувати їх на практиці та залучати інвесторів.

- Посилення міжнародної співпраці у сфері професійної підготовки, що включає адаптацію найкращих практик з Європи та Азії щодо дуальної освіти, підприємницького навчання та цифрової трансформації транспортного сектору.

В Україні вже існують приклади успішного впровадження ініціатив з розвитку підприємницької освіти у транспортній сфері. Зокрема, у 2021 році було видано методичний посібник «Підприємницька компетентність майбутніх фахівців», розроблений Інститутом професійно-технічної освіти НАПН України. Цей посібник представив методичну систему розвитку підприємницької компетентності майбутніх фахівців, включаючи рекомендації щодо впровадження педагогічних технологій розвитку ділової активності, фінансової грамотності та самоменеджменту у процесі професійної підготовки студентів фахових коледжів [3].

Крім того, у 2021 році за підтримки Фонду ООН у галузі народонаселення та Міністерства освіти і науки України було реалізовано проєкт «Skills Lab», спрямований на розвиток важливих навичок у молоді закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Проєкт мав на меті сприяти молоді у побудові успішної кар'єри та розвитку таких навичок, як критичне мислення, тайм-менеджмент, креативність, емоційний інтелект, уміння вести переговори, управління проєктами, цифрова грамотність та підприємницькі навички [2].

Приватний фаховий коледж Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Юрія Бугая (МНТУ) спільно з експертами ініціативи YEP «Підприємницький університет» запровадив дисципліну «Інноваційне підприємництво та управління стартап-проєктами». Це дозволяє

студентам отримувати практичні знання та навички у сфері підприємництва, що є важливим для розвитку автотранспортної галузі [4].

Ці приклади свідчать про активні зусилля українських освітніх закладів та організацій у впровадженні підприємницької освіти, що є важливим кроком для підготовки фахівців, здатних адаптуватися до сучасних викликів та сприяти розвитку транспортної галузі України.

Таким чином, інтеграція підприємницької освіти у професійну підготовку студентів фахових коледжів автотранспортного профілю є стратегічно важливим напрямом, що сприятиме не лише розвитку транспортної інфраструктури України, але й формуванню нового покоління спеціалістів, здатних ефективно працювати в умовах глобальних змін.

Література

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на листопад 2024 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024-UA.pdf. **2. Навички для успішної кар'єри** [курс для здобувачів освіти закладів професійної (професійно-технічної) освіти]. Київ: Центр «Розвиток КСВ», 2020. 300 с. **3. Підприємницька компетентність майбутніх фахівців: методичний посібник** / За наук. ред. **М.Т. Теловатої**. Житомир: «Полісся», 2021. 266 с. **4. Фаховий коледж МНТУ**. URL: <https://college.istu.edu.ua/>.

Мора А. В.,

здобувач ступеня доктора філософії,
ВНЗ «Університет ім. Альфреда Нобеля»,
м. Дніпро

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ДІАЛОГІЧНО-ДИСКУСІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЮРИДИЧНОГО ПРОФІЛЮ

Формування майбутніх фахівців у будь-якій сфері нерозривно пов'язано із опануванням навичок практичного застосування здобутих знань у динамічному професійному середовищі. Йдеться про низку соціально-комунікативних та інтелектуальних навичок, які дозволяють досягти поставлених професійних цілей в умовах конкуренції, стресу, часових та ресурсних обмежень тощо.

Це актуально зокрема й до фахівців юридичного профілю. Сфера права охоплює широке коло форм діяльності, які нерозривно пов'язані із соціально-комунікативними навичками. Здійснення юридичного аналізу, формування правової позиції, оцінка юридичних ризиків, пошук рішень, представлення ідей та їхнє відстоювання перед третіми особами, взаємодія із позицією колег та опонентів тощо. Наявність знань та інформації на практиці може бути

недостатньо для досягнення професійних цілей у контексті реального життя і потребує використання когнітивних, соціальних та особистісних інструментів.

Серед таких навичок можна виокремити: риторичні вміння, критичне й креативне мислення, навички активного слухання та взаємодії з думкою інших, кооперація, адаптивність тощо. Цей перелік не є вичерпним, але окреслює низку основних вмінь, більшість з яких можна віднести до категорії «м'яких» або «гнучких» навичок [2].

Як зазначають С. Комарницький, Л. Шелудченко Ю. Фірман, підготовка ефективних фахівців досягається у спосіб якісного поєднання функціонально-технічних та соціально-комунікативних навичок, водночас зберігаючи баланс між ними [3]. Досягненню такого результату сприяє використання інтерактивних методів навчання, які ще в процесі здобуття освіти

надають можливість студентам відточувати свої навички на практиці.

Погоджуємося із поглядами Н. Волкової, що інтерактивні методи навчання передбачають постійну активну взаємодію студентів з інформацією та між собою, спонукають до аналітичного та критичного осмислення, співпраці, взаємної підтримки та змагальності в конкурентних умовах [1]. Кожен окремий метод має свої особливості, які важливо враховувати для максимізації ефективності їхнього застосування.

Для майбутніх юристів особливо актуальними можуть бути діалогічно-дискусійні методи навчання. Деякі з них, як-то ігрові судові засідання, дебати або ж круглі столи, по суті імітують і дозволяють студентам «приміряти» на себе окремі форми юридичної професії, що дає змогу їм більш поінформовано та усвідомлено проходити процес здобуття освіти. До того ж, такі інструменти підвищують рівень засвоювання

інформації і можуть сприяти підвищенню інтересу до навчання.

Деякі з діалогічно-дискусійних методів навчання також доступні для студентів як позааудиторні активності у формі змагань та заходів. Вони мають свої умови застосування та особливі характеристики, що обмежує потенціал їхнього використання безпосередньо в рамках освітнього процесу. Водночас позааудиторні активності дозволяють студентам взаємодіяти із такими інструментами і розвивати відповідні навички, зокрема завдяки фактору спільноти, яка часто формується навколо таких змагань чи заходів.

Зрештою, ефективне та релевантне застосування діалогічно-дискусійних методів навчання є актуальним для майбутніх юристів як інструмент для розвитку їхніх «твердих» та «м'яких» навичок та розвитку відповідних компетентностей.

Література

1. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі : навч.-метод. посіб. Дніпро : Університет ім. А. Нобеля, 2018. 360 с. **2. Черушева Г.** Концептуальні підходи до визначення «soft skills» у сучасних моделях управлінської компетентності. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 2023. 1(28). С. 128–137. **3. Шелудченко Л. С., Комарніцький С. П., Фірман Ю. П., Мельник В. А.** (2024). Роль соціально-комунікативних навичок у підготовці здобувачів вищої освіти. *Професійно-прикладні дидактики*. 2024. С. 100–104.

Письменна О. М.,

здобувачка ступеня доктора філософії,

Криворізький державний педагогічний університет,

м. Кривий Ріг

САМООСВІТА СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ КОЛЕДЖІВ: ФОРМИ, ФУНКЦІЇ ТА УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Самоосвітня діяльність є важливим елементом професійної підготовки, оскільки передбачає систематичне оновлення знань студентами медичних спеціальностей відповідно до сучасних досягнень науки, клінічних протоколів та технологічних інновацій. До основних функцій самоосвіти для студентів медичних коледжів належать: когнітивна – набуття, поглиблення та систематизація знань; мотиваційна – формування стійкого інтересу до навчання та саморозвитку; адаптаційна – здатність до

швидкого реагування на зміни в медичній сфері; праксіологічна – використання отриманих знань у реальних клінічних ситуаціях; рефлексивна – розвиток навичок самооцінки власного рівня підготовки [1].

Розрізняють традиційну аудиторну й позааудиторну, а також дистанційну самоосвітню діяльність залежно від місця її проведення. За кількістю залучених студентів виокремлюють індивідуальну й групову самоосвітню діяльність.

Індивідуальна самоосвіта охоплює:

самостійне опрацювання наукової та навчальної літератури; вивчення нових клінічних протоколів, аналітичних оглядів; використання мультимедійних ресурсів для опанування професійних навичок. Групова самоосвіта передбачає: участь у студентських наукових товариствах, дискусійних клубах; взаємне навчання (тьюторство, спільний аналіз клінічних випадків); робота в малих групах над проєктами та дослідженнями.

У межах навчального процесу самоосвіта може мати місце у таких випадках, як-от:

- Лекції-дискусії – розгляд актуальних медичних питань з активною участю студентів.

- Практичні заняття у форматі проблемного навчання – студенти самостійно шукають рішення для поставлених клінічних завдань.

- Семінари-дослідження – самостійне вивчення медичних проблем із подальшою презентацією висновків.

- Конференції, майстер-класи, симуляційні тренінги – розгляд реальних клінічних кейсів у форматі професійного спілкування.

Поза освітнім закладом самоосвіта може бути організована в різних формах, з-поміж яких виокремлюються:

- Індивідуальна самоосвіта: самостійне вивчення літератури, наукових статей, медичних довідників; опрацювання професійних стандартів, клінічних рекомендацій; ведення рефлексивних записів, навчального щоденника.

- Участь у професійних спільнотах: обговорення клінічних випадків у професійних форумах, групах; участь у медичних товариствах, наукових клубах; взаємонавчання (peer learning) у малих професійних групах.

- Дистанційне навчання та онлайн-курси: проходження сертифікаційних курсів (Coursera, Prometheus, EdX); участь у вебінарах, відеолекціях, дистанційних тренінгах; використання інтерактивних медичних симуляторів, мобільних застосунків [2].

За рівнем організованості навчального процесу та його інтегрованістю у систему офіційної освіти самоосвіту студентів

медичних коледжів можна поділити на формальну, неформальну та інформальну.

1. Формальна самоосвітня діяльність відбувається у межах офіційних освітніх програм або сертифікованих платформ, а її результати можуть бути визнані в подальшому професійному розвитку. Головними її характеристиками є: організована, регламентована структура навчання; контроль з боку закладу освіти або офіційних освітніх організацій; завершується отриманням сертифіката, заліку, мікрокваліфікації чи інших офіційних підтверджень.

Формальна самоосвітня діяльність може відбуватися в таких форматах:

- Опрацювання рекомендованих навчальних матеріалів, підручників, стандартів лікування, що розширюються регламентований обсяг навчальної програми.

- Опанування онлайн-курсів, дотичних до навчальної програми, із обов'язковою сертифікацією (наприклад, основи медичної грамотності, сучасні діагностичні методики).

- Участь у конференціях, наукових семінарах, сертифікованих тренінгах.

- Виконання завдань, спрямованих на глибше засвоєння професійних компетентностей (аналіз клінічних випадків, розбір наукових статей).

- Отримання мікрокваліфікацій за окремими спеціалізованими напрямками (наприклад, «Основи кардіомоніторингу», «Основи екстреної допомоги», «Медична англійська»).

2. Неформальна самоосвітня діяльність здійснюється поза межами офіційних освітніх програм, але у структурованих навчальних середовищах, які сприяють професійному розвитку. Неформальна самоосвіта відбувається у спеціально створених умовах, але поза формальною системою освіти; орієнтована на практичний досвід і професійне самовдосконалення майбутніх фахівців, але зазвичай не передбачає офіційне підтвердження, але має структурований формат. Неформальна самоосвіта охоплює:

- Самостійне проходження онлайн-курсів, які не включені у програму коледжу, але є корисними для професійного розвитку (наприклад, вебінари з ультразвукової

діагностики).

– Участь у студентських медичних клубах, дискусійних гуртках, клінічних розборах.

– Робота в малих навчальних групах над вирішенням клінічних завдань, консультації з викладачами поза навчальним процесом.

– Стажування в медичних закладах або волонтерська діяльність у сфері охорони здоров'я.

3. Інформальна самоосвітня діяльність – це природний процес набуття знань і навичок, який відбувається без спеціально організованих навчальних програм. Її головними характеристиками чи ознаками є:

– Спонтанне набуття знань без чітко визначених освітніх меж.

– Здійснюється з ініціативи студента, без контролю з боку викладачів чи організацій.

– Набуті знання використовуються для саморозвитку, але не мають формального підтвердження.

До інформальної самоосвіти належать:

– Самостійне опрацювання професійної літератури, медичних довідників, наукових

статей.

– Перегляд навчальних відео, медичних подкастів, участь у дискусіях у професійних форумах.

– Спостереження за роботою медичних фахівців у клініках, аналіз реальних клінічних ситуацій.

– Використання мобільних застосунків для розвитку професійних знань (наприклад, Medscape, Complete Anatomy) [2].

Отже, самоосвітня діяльність студентів медичних коледжів поза освітнім закладом реалізується у формальній, неформальній та інформальній формах. Формальна самоосвіта є частиною офіційної освіти, включає сертифікаційні курси та мікрокваліфікації. Неформальна – організовується студентами або професійними спільнотами та сприяє практичному вдосконаленню. Інформальна – відбувається природним шляхом у процесі взаємодії з професійним середовищем і сприяє особистісному та професійному розвитку.

Література

1. Бичко М. В. Самоосвітня діяльність як елемент підготовки майбутніх лікарів до безперервного професійного розвитку в період карантинних обмежень. *Матеріали навчально-наукової конференції з міжнародною участю «Сучасні тренди розвитку медичної освіти: перспективи і здобутки»*, 24 берез. 2022 р. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2022. С. 24–25.

2. Письменна О. М. Організація самоосвітньої діяльності студентів медичних коледжів в умовах змішаного навчання. *Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology*. 2024. № 1 (27). С. 123–132. DOI: <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2024-1-27-14>.

Рижко Е. С.,

здобувач ступеня доктора філософії,

ВНЗ «Університет ім. А. Нобеля»,

м. Дніпро

ОНЛАЙН-КУРСИ ТА ІНТЕРАКТИВНІ ПЛАТФОРМИ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ ПРОГНОСТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Сучасні економічні процеси характеризуються високою стійкістю та динамічністю, що вимагає від майбутніх економістів формування прогностичних умінь, зокрема аналітичного мислення, оцінки ризиків та стратегічного планування. У зв'язку з розвитком цифрових технологій онлайн-курси та інтерактивні платформи набувають все більшого значення у

підготовці студентів економічних спеціальностей.

Онлайн-курси з економічних дисциплін пропонують унікальні можливості для студентів, зокрема: гнучкість навчання, що дозволяє вивчати матеріал у зручному темпі; доступ до великої кількості навчальних ресурсів від провідних світових університетів та експертів; можливість опанування

спеціалізованих програмних засобів для економічного прогнозування; використання інтерактивних методів навчання, таких як моделювання, бізнес-симуляції та кейс-методи.

Популярні онлайн-платформи, такі як *Coursera*, *edX*, *FutureLearn*, *Udemy*, *Prometheus*, пропонують курси з економічного аналізу, макро- та мікроекономіки, фінансового прогнозування. Наприклад, «*Economics of Money and Banking*» на *Coursera* дозволяє студентам зрозуміти, як функціонують фінансові ринки та прогнозувати їх зміни на основі аналізу макроекономічних показників.

Інтерактивні платформи навчання доповнюють традиційні методи викладання, надаючи студентам можливість працювати в реальному часі з економічними моделями, аналізувати ринкові тенденції, проводити власні прогнози та перевіряти їх на основі історичних даних. До основних видів таких інтерактивних платформ належать:

1. Економічні симулятори (*SimCompanies*, *Investopedia Simulator*, *Wall Street Survivor*) – інтерактивні платформи, які моделюють реальні економічні процеси, дозволяючи користувачам розвивати навички управління бізнесом, фінансового планування, стратегічного прийняття рішень та прогнозування економічних тенденцій. Наприклад, використання *Investopedia Simulator* дає змогу студентам брати участь у віртуальних інвестиційних іграх, аналізувати

рух фондового ринку та створювати власні прогнози щодо фінансових ризиків.

2. Фінансові платформи для аналітики (*Bloomberg Terminal*, *Yahoo Finance*, *TradingView*) – інструменти для моніторингу фінансових ринків, аналізу економічних показників, розрахунку інвестиційних ризиків та прогнозування ринкових коливань на основі історичних даних і поточних макроекономічних змін.

3. Статистичні та аналітичні інструменти (*Python*, *Excel*, *SPSS*, *Stata*, *MATLAB*) – програмне забезпечення для аналізу великих масивів даних, побудови економетричних моделей, обробки статистичної інформації, прогнозування макро- і мікроекономічних процесів, а також автоматизації фінансових розрахунків.

Застосування онлайн-курсів та інтерактивних платформ як інструментів формування прогностичних умінь майбутніх економістів сприяє розвитку аналітичного та критичного мислення, що є необхідним для ефективного економічного прогнозування; підвищенню рівня самостійності студентів, завдяки чому вони можуть активно приймати участь у вирішенні кейсів та бізнес-симулятор; формуванню навичок використання сучасних інструментів аналізу економічних процесів та оцінки ризиків. Отже, онлайн-курси та інтерактивні платформи є потужними інструментами для формування прогностичних умінь майбутніх економістів.

Література

1. *Economics of Money and Banking*. *Coursera*. URL: <https://www.coursera.org/learn/money-banking>.

Стасюк Ю. М.,

ст. викладач кафедри маркетингу і міжнародного менеджменту,
Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара,
м. Дніпро

ТЕСТИМОНІАЛЬНІ КОМІКСИ ТА МУЗЕЙНА ОСВІТА ЯК ПЛАТФОРМИ ГУМАНІТАРНОГО СПРОТИВУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Російсько-українська війна зумовила не лише безпрецедентні виклики для системи освіти й культури, а й започаткувала гуманітарний ренесанс – процес активного

відновлення, переосмислення і розбудови нових форм комунікації, пам'яті та участі. В умовах повномасштабного вторгнення та гібридних загроз актуалізується потреба в

таких освітніх і культурних практиках, які формують не лише знання, а й стійкість, емпатію та громадянську ідентичність. Одним із потужних інструментів у цьому процесі стають testimoniaльні комікси – графічні історії, що базуються на реальних подіях і свідченнях учасників війни [0]. Вони мають значний потенціал в освітньому просторі як засіб емоційного занурення, осмислення травматичного досвіду й побудови діалогу поколінь [0; 0].

Не менш важливою платформою для гуманітарного спротиву є музейна освіта, що трансформується у відкриту, динамічну, мобілізаційну систему. Сучасні підходи, зокрема Rapid Response Collecting, дозволяють оперативно документувати події війни, залучати молодь до процесу збереження пам'яті та інтегрувати ці процеси в освітній контекст [0]. Важливе місце при цьому посідає комунікаційна складова музейної діяльності, яка забезпечує не лише передачу знань, а й формування ціннісного простору, орієнтованого на критичне мислення та емоційне залучення. Такі формати, як цифрові експозиції, інтерактивні стенди та візуальні історії, забезпечують нову якість взаємодії між музеєм, школою й громадою [0].

Змістовна трансформація освітнього процесу в умовах війни вимагає формування нової професійної культури педагогів, здатних адаптувати гуманітарні практики до нестандартних умов. Педагогічна комунікація в умовах кризи потребує переорієнтації на цінності довіри, співпереживання та включеності, що формуються через культурні коди, зокрема візуальні [0]. Використання коміксів і музейних матеріалів як складників освітнього середовища не лише збагачує зміст навчання, а й слугує інструментом відновлення психологічної рівноваги, підтримки патріотизму та соціальної згуртованості [0]. Отже, гуманітарний ренесанс в українській освіті виявляється у здатності поєднувати креативні форми комунікації з глибоким етичним змістом. Постає проблемне питання: яким чином testimoniaльні комікси та практики музейної освіти можуть бути інтегровані в освітній

процес як інструменти гуманітарного спротиву в умовах війни?

Testimoniaльні комікси – це візуально-наративна форма, що поєднує художні засоби та документальне свідчення реальних подій. У контексті війни цей формат набуває особливого значення як інструмент соціальної пам'яті, емоційного впливу та гуманітарного спротиву. Саме тому в українському освітньому дискурсі зростає інтерес до інтеграції коміксів у навчальні програми, зокрема як засобу передачі досвіду війни, побудови емпатії та розвитку критичного мислення [0]. На відміну від традиційних освітніх медіа, комікси мають унікальну здатність знижувати поріг входу до складних тем, створюючи простір для діалогу між різними поколіннями, культурами й ціннісними позиціями [0].

У сфері педагогіки графічні наративи все частіше використовуються для роботи з історичною травмою, особливо у підлітковому та молодіжному середовищі. Дослідження підтверджують, що комікси як освітній інструмент сприяють глибшому розумінню подій через поєднання візуального коду, тексту й персоналізованого свідчення [0]. Такі практики дозволяють виводити освітній процес за межі формалізованої передачі знань, створюючи емоційно-активне середовище. Зокрема, у класах історії, громадянської освіти, літератури або креативного письма комікси дають змогу залучати учнів до рефлексії над реальними подіями війни без спрощення змісту чи маніпуляції травмою [0].

Музейна освіта є ще одним потужним ресурсом для формування стійкої громадянської ідентичності в умовах воєнного та післявоєнного суспільства. Практика Rapid Response Collecting, яку реалізують українські музеї, полягає у фіксації й експонуванні подій, що відбуваються в реальному часі, зокрема через візуальні форми, такі як фото, предмети побуту, плакати чи комікси [0]. Залучення учнів та студентів до спільного створення таких експозицій не лише поглиблює історичне розуміння, а й стимулює розвиток їх активної життєвої позиції. Завдяки поєднанню коміксів із музейними

матеріалами формується мультимедійний простір, який можна інтегрувати в навчальні курси як фрагменти виставок, інтерактивні модулі або цифрові ресурси.

Крім того, використання тестимоніальних коміксів у школі або ЗВО сприяє розвитку візуальної грамотності – навички, що дедалі більше визнається ключовою у цифрову добу. Студенти вчаться читати візуальні коди, критично оцінювати джерела та розпізнавати наративні техніки, що особливо важливо в умовах інформаційної війни [0]. Ці навички дають змогу протидіяти дезінформації, спираючись на достовірні історії очевидців і художньо адаптовані свідчення. Саме така форма знання – візуальна, етична, емоційна – здатна підтримати учасників освітнього процесу в умовах кризи, формуючи довіру, залученість і відчуття безпеки.

Поєднання музейної освіти та коміксів дозволяє будувати нову педагогічну екосистему, яка об'єднує документування, інтерпретацію, емоційне співпереживання й культурну трансформацію. Навчальні проекти, у яких учні створюють власні комікси на основі місцевих історій або музейних експонатів, не лише поглиблюють засвоєння знань, а й сприяють формуванню гуманістичного світогляду. У цьому сенсі тестимоніальні комікси та музейна практика є не просто методами викладання, а активними платформами гуманітарного спротиву. Вони зберігають, комунікують і переосмислюють пам'ять, допомагаючи освіті перетворювати травматичне минуле на ресурс для майбутнього.

Важливо зазначити, що ефективно

використання візуального наративу в освітньому чи музейному середовищі вимагає не лише технічної, але й емоційно-психологічної підготовки персоналу. Як показують дослідження, емоційний інтелект, поєднаний із розвиненою професійною культурою, є провідними чинниками, що визначають здатність фахівців реагувати на соціальні виклики та будувати довірливе середовище взаємодії [0]. Зокрема, у сфері вищої освіти це сприяє розвитку інклюзивних підходів до комунікації, що особливо важливо у роботі з темами травми, пам'яті та ідентичності. Компетенції м'яких навичок стають основою для ефективного застосування новітніх форм контенту – таких як комікси – у трансформаційних соціальних процесах.

Таким чином, використання графічних наративів, зокрема коміксів, у контексті соціальної пам'яті, травми та воєнного досвіду демонструє потужний потенціал для комунікації складних історичних і культурних тем. Аналіз джерел підтверджує здатність візуального оповідання трансформувати індивідуальні переживання у колективні форми пам'яті, сприяючи емоційній рефлексії та суспільному діалогу. Такі підходи є особливо цінними у посткризових суспільствах, де відновлення довіри й ідентичності потребує інноваційних засобів вираження. Отже, комікси можуть відігравати не лише естетичну, а й терапевтичну, освітню й культуротворчу функцію у процесі осмислення травматичного минулого.

Література

1. Стасюк Ю., Вайнілович І., Кобченко А. Роль емоційного інтелекту та професійної культури у розвитку закладів вищої освіти. *Challenges and Issues of Modern Science*. 2024. Т. 3. С. 14–22. URL: <https://cims.fti.dp.ua/j/article/view/265>.
2. Artime Omil C. Memory construction in contemporary graphic novels (2005–2015): the Spanish Civil War and its aftermath: doctoral thesis; Universitat Oberta de Catalunya, 2023. URL: <https://openaccess.uoc.edu/handle/10609/147689>.
3. Earle H. E. H. Comics, trauma, and the new art of war. University Press of Mississippi, 2019. 246 p.
4. Gundermann C. et al. World War II and holocaust comics, perpetrators, and education. *Journal of Perpetrator Research*. 2022. Vol. 4. № 2. URL: <https://doi.org/10.21039/jpr.4.2.113>.
5. Hudoshnyk O., Krupskiy O. Practices of using Rapid Response Collecting by Ukrainian museums in wartime. *Muzeológia a Kultúrne Dedičstvo*. 2023. Vol. 11. № 2. P. 5–16. DOI: <https://doi.org/10.46284/mkd.2023.11.2.1>.
6. Hudoshnyk O., Krupskiy O. P. Science and comics: from popularization to the discipline of Comics Studies. *History of*

Science and Technology. 2022. Vol. 12. №. 2. P. 210–230. DOI: <https://doi.org/10.32703/2415-7422-2022-12-2-210-230>. **7. Hudoshnyk O., Krupskiy O. P.** Ukrainian testimonial-based comics in the mediatised space of war. *Journal of Graphic Novels and Comics*. 2025. P. 1–20. DOI: <https://doi.org/10.1080/21504857.2025.2451172>. **8. Krupskiy A., Stasyuk Yu.** Communicative competence as a necessary element of a manager's professional culture. *Pedagogy of Higher and Secondary Education*. 2009. №. 25. P. 111–116. **9. Merino A.** Memory in comics : Testimonial, autobiographical and historical space in MAUS. *Transatlantica. Revue d'études américaines. American Studies Journal*. 2010. №. 1. URL: <https://doi.org/10.4000/transatlantica.4941>. **10. Mirnenko V., Hudyma O.** Organizational and communicative adaptation in wartime: cultural and structural dimensions. *Qubahan Academic Journal*. 2024. Vol. 4. №. 2. URL: <https://doi.org/10.48161/qaj.v4n4a248>. **11. Orazi V.** Comics as a tool for managing discomfort and trauma. *eHumanista : IVITRA*. 2024. №. 24. P. 102–119. URL: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/9651484.pdf>. **12. Yakymchuk O.** Philosophical foundations of education development in the era of Industry 5.0. *Philosophy and Cosmology*. 2024. Vol. 33. P. 57–66. URL: <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/33/8>.

Труханова В. В.,

вихователь Комунального закладу дошкільної освіти
(ясла-садок) компенсуючого типу № 148 КМР,
вихователь КЗДО КТ № 148 КМР,
м. Кривий Ріг

РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний світ перебуває в стані постійних змін, і Україна вчасно реагує на виклики сьогодення. В останні роки спостерігається суттєве збільшення уваги до розвитку творчого потенціалу дошкільнят, що, без сумніву, зумовило активізацію педагогічних пошуків як в науці, так і в практиці дошкільного виховання. Наразі особливого значення набувають уміння особистості мислити, продукувати оригінальні ідеї, виявляти творчий підхід до вирішення задач в нетипових ситуаціях, що зумовлює спрямованість системи сучасної дошкільної освіти на ефективний розвиток здібностей, починаючи з раннього дитинства.

Оновлений Базовий компонент дошкільної освіти визначає творчість як одну з ключових якостей дошкільника, поряд із самостійністю, ініціативністю, спостережливістю, відповідальністю, справедливістю, чуйністю [6, с. 17].

У зв'язку з цим, формування творчої особистості – один із важливих соціальних пріоритетів, вирішувати який покликані всі ланки системи освіти, починаючи з дошкільної.

Головні напрями наукового вивчення творчого розвитку дітей дошкільного віку були розпочаті в працях О. Запорожця, Д. Ельконіна, Г. Костюка, О. Леонтьєва та ін., а нині продовжуються О. Савенковим, І. Білою, М. Подд'яковим, Н. Хазратовою, О. Музиною та ін. Дослідники наголошують, що основними ознаками креативності дошкільнят є рухливість, гнучкість мислення, швидка адаптація до нових умов, а тому завдання їх розвитку – це одне з найважливіших завдань у вихованні підростаючої особистості.

Мета даної статті – теоретично проаналізувати та практично дослідити вплив творчих ігор на розвиток креативності дошкільнят.

Ураховуючи світові тенденції освітньої політики, дошкільна освіта України обрала напрям на формування творчості як базової якості особистості дитини дошкільного віку. На підтвердження цього виступає Закон України «Про дошкільну освіту» (2021 р.), в якому підкреслюється вагоме значення дошкільної освіти у формуванні всебічно розвиненої особистості дитини, розвитку її

здатків та здібностей. Методичний посібник Інституту проблем виховання НАПН України «Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ» (2015 р.), Базовий компонент дошкільної освіти (2021 р.) та комплексні програми «Дитина», «Впевнений старт» передбачають перехід дошкільної освіти до творчих технологій виховання й навчання, модернізацію змісту дошкільної освіти шляхом забезпечення всебічного розвитку дітей дошкільного віку відповідно до їх задатків, нахилів, здібностей, зокрема творчості [3, с. 5].

Проблема креативності тривалий час перебуває в центрі уваги зарубіжних і вітчизняних психологів. Проаналізувавши науково-психологічну літературу, ми робимо висновок, що термін «creativity» позначають все, що має безпосередньо стосується створення чогось нового; власне процес такого творення; продукт цього процесу; його суб'єкт; обставини, в яких творчий процес відбувається; чинники, які його обумовлюють тощо, тобто «креативність» трактується як поняття синонімічне «творчості».

Розглянемо обґрунтування понять «творчість», «творчі здібності» та «творча особистість» у висловлюваннях науковців. Творчість – це здатність людини до створення нового, нестандартного мислення, вирішення суперечностей, знаходження нових варіантів вирішення проблем та нестандартні підходи до розв'язання нових і незнайомих задач [1, с. 18]. О. Кульчицька розглядає творчі здібності як властивості дитини, що забезпечують творення нового й оригінального, нестандартне бачення у звичному нових можливостей його функціонування або включення його як частини в нову систему, можливість продукувати значну кількість ідей [5]. Поняття «творчої особистості» аналізується і вихователями, так А. Бузова обґрунтовує: «креативна особистість – це цілісна людська індивідуальність, яка виявляє розвинені творчі здібності, творчі вміння, що забезпечують їй здатність генерувати якісно нові матеріали, технології та духовні цінності, які більшою чи меншою мірою

змінюють на краще життя людини» [1].

У дошкільнят здатність до творчості формується поступово, проходячи кілька етапів розвитку. У старшому дошкільному віці творчі здібності насамперед проявляються через уяву. Вони розкриваються у тих ситуаціях, коли дитина відходить від шаблонних дій, пропонує та реалізує оригінальні способи розв'язання практичних або ігрових завдань, створює власні продукти творчості – малюнки, казки, оповідання, конструкції [4].

За А. Бузовою, до творчості належать сюжетно-рольові (сімейні, побутові, суспільні), театралізовані (режисерські, ігри-драматизації), конструкторсько-будівельні ігри (із конструктором і природними матеріалами). Творча гра відіграє провідну роль у освітньому процесі та потребує особливої уваги педагогів і психологів. Вона передбачає самостійну діяльність дітей, але без належного досвіду ігрової взаємодії дошкільнята ще не здатні самостійно визначати, розподіляти та втілювати ролі, розгортати сюжет, координувати свої дії з іншими учасниками й організовувати гру у позитивному, безпечному напрямі. Тому педагог має здійснювати попередню роботу, спрямовану на розвиток самостійності, інтелектуальної ініціативи, творчості, формування нових мотивів до інших видів діяльності, а також стимулювати практичне мислення на основі знань про навколишній світ [1].

Педагогічна суть творчої гри у формуванні творчості дітей полягає в тому, що для них значущим є не стільки результат, скільки сам процес, наповнений емоціями й переживаннями, пов'язаними з ігровою діяльністю. Педагог у своїй роботі повинен приділяти особливу увагу формуванню дружніх, довірливих стосунків між дітьми, навчати їх позитивним способам спілкування, допомагати аналізувати причини конфліктів і формувати вміння самостійно їх вирішувати, а також заохочувати фантазію й творчий підхід до різних ситуацій, що сприяє розвитку творчості дошкільнят.

Роль вихователя у керівництві творчою грою є надзвичайно важливою та спрямованою на розвиток креативності,

комунікативних і соціальних здібностей дітей. Педагог має залучати дітей до гри, організовувати рольовий діалог – спочатку разом із собою, а згодом між самими дітьми. Організуючи спільну гру, вихователь поступово ускладнює правила: спочатку бере на себе головну роль і запрошує дитину до участі, поступово віддаючи ініціативу й ролі

дітям, орієнтуючи їх на взаємодію та рольовий обмін [2, с. 25].

Ефективність творчої гри для розвитку особистості дитини значною мірою залежить від професійних умінь педагога, його обізнаності, творчого підходу й уміння організувати й скерувати ігрову діяльність.

Література

1. Бурова А. Гра – ефективний засіб виховання самостійності дітей дошкільного віку. *Вихователь – методист дошкільного закладу*. Тернопіль, 2010. № 5. С. 17–27. **2. Бурова А.** Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. *Вихователь – методист дошкільного закладу*. Тернопіль: Мандрівець, 2010. № 6. С. 22–27. **3. Гнізділова О.** Формування креативності дошкільників засобом сучасних ігрових та мистецьких матеріалів із Magic-Effect. *Педагогічні науки*. Зб. наук. праць. Полтава, 2021, Вип. 78. С. 5–10. **4. Крамаренко В.** Характеристика мистецько-діяльнісного критерія сформованості креативності дитини дошкільного віку засобами сучасного мистецько-ігрового матеріалу. *Педагогічні науки*. Зб. наук. праць. Полтава, 2021, Вип. 78. С. 38–42. **5. Кульчицька О.** Діагностика рівня розвитку творчих здібностей. *Обдарована дитина*. 2013. № 4. С. 13–28. **6. Пасічніченко А.** Формування креативності у дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки*. Зб. наук. праць. Полтава, 2021, Вип. 78. С. 17–21.

Шаталова С. В.,

учитель англійської мови Криворізької гімназії № 21,
м. Кривий Ріг

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ВЧИТЕЛЕМ МЕДІАРЕСУРСІВ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Усвідомлення доцільності використання медіаресурсів на уроках іноземних мов у школі спирається на сукупність специфічних характеристик їхнього застосування. Виокремлення цих характеристик підкреслює взаємопроникнення і взаємозв'язок структурних компонентів готовності педагога до впровадження відповідного процесу. Для визначення особливостей ефективного використання медіаресурсів у навчанні іноземних мов доцільно проаналізувати чинники, що зумовили необхідність виокремлення цих особливостей. До них належать: роль учителя в освітньому процесі, характеристика цільової учнівської аудиторії, психологічні особливості розвитку школярів, специфіка предмета «Іноземна мова», а також різноманітні підходи до класифікації медіазасобів.

Згідно з Концепцією «Нова українська школа» змінюються вимоги до організації

освітнього середовища, яке має повною мірою відповідати потребам дитини. Ініціювання навчальної діяльності не лише вчителем, а й учнями створює умови для розвитку навичок самостійного вибору, сприяє формуванню нових і вдосконаленню вже наявних практичних умінь, набуттю знань та формуванню позитивного ставлення до оточуючих [3]. Дотримання принципу дитиноцентризму є визначальним під час організації освітнього процесу та вивчення іноземних мов у школі.

Роль учителя також трансформується, оскільки він перестає бути єдиним джерелом знань для учнів [1, с. 8]. Сучасна молодь здобуває знання з медіаресурсів, і завдання вчителя полягає у допомозі школярам у конструюванні та реалізації власної освітньої траєкторії.

Крім того, важливим є усвідомлення вчителем необхідності формування у школярів навичок ХХІ століття – ключових

життєвих умінь для успішної самореалізації у динамічному й конкурентному суспільстві. Організація «Партнерство задля розвитку навичок XXI століття» (The Partnership for 21st century skills) виділяє інформаційну, медійну та комп'ютерну грамотність як життєво важливі навички [7]. Для розвитку таких умінь учитель має переосмислити дидактичний інструментарій викладання іноземних мов.

Наказ Міністерства освіти та науки України № 137 «Про перелік засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для навчальних кабінетів школи» від 13.02.18 р. [2] підтверджує обов'язкове використання комп'ютерного обладнання у процесі навчання. Відповідно до настанов Концепції «Нова українська школа» (2016) медіаграмотність складає зміст інформаційно-цифрової компетентності, яка визначена як одна з 10 ключових сучасних компетенцій особистості [3, с. 10]. Фахівці-словесники О. Семеног та М. Ячменик переконані, що застосування засобів медіаосвіти, з урахуванням особливостей педагогічного потенціалу та педагогічної доцільності засобів, індивідуальних та вікових особливостей учнів, сприяє соціалізації, моральному, громадянському, естетичному вихованню медіаграмотних особистостей [4, с. 25].

Водночас іншомовна освітня галузь передбачає необхідність навчання школярів іноземних мов із застосуванням спеціальних програмних засобів, ігор, соціальних мереж; створення інформаційних об'єктів іноземними мовами; спілкування іноземною мовою з використанням інформаційно-комунікаційних технологій з дотриманням мережевого етикету, створення простих медіапродуктів.

Беззаперечним є твердження про те, що ефективність використання медіаресурсів у процесі навчання іноземних мов залежить від розуміння особистості учня, його потреб та вподобань.

Можемо стверджувати, що сучасні діти здатні сприймати інформацію з медіасередовища, аналізувати її комплексно, за допомогою усіх сенсорних каналів, швидко запам'ятовувати візуалізовані дані завдяки високій фотографічній пам'яті. Через нестійку пам'ять та увагу вони потребують постійних

змін вправ та великої кількості репродуктивних завдань. Зрештою, вони більш мотивовані до навчання, коли перебувають у комфортному та звичному для себе середовищі, використовуючи ті інструменти, до яких звикли у повсякденному житті, а саме медіаресурси.

Медіаресурси виконують функцію інструментів інтеграції соціокультурної й мовної інформації. Вони надають доступ до автентичних матеріалів, що відображають типові ситуації спілкування у країнах, мову яких вивчають, і сприяють формуванню культурологічних знань. Завдяки використанню автентичних медіатекстів учні отримують соціокультурну інформацію, знайомляться з побутом і традиціями народу, мову якого вивчають, та опановують розуміння невербальних аспектів комунікації. Це допомагає виховувати толерантність до культурних відмінностей, засвоювати духовні надбання інших народів і розширювати власний світогляд.

Медіаресурси урізноманітнюють способи організації як індивідуальної, так і групової роботи учнів. Парні та групові завдання стимулюють співпрацю, взаємодію, сприяють обміну думками, вирішенню проблем і розвитку навичок критичного мислення [6]. Спільне навчання мотивує учнів до саморегульованої та проблемно-орієнтованої діяльності [5, с. 240]. Навички колективного вирішення проблем формують ширший спектр соціальних та емоційних умінь, необхідних для успішного життя й співпраці: наполегливість, емпатію, стійкість, вдумливість, сміливість і лідерство [5, с. 243].

Таким чином, залучаючи медіаресурси на уроках іноземних мов, учителі сприяють тому, щоб учні ставали критичними користувачами інтернет-ресурсів і онлайн-медіа, вміли робити обґрунтований вибір і уникати ризикованих дій.

Отже, використання медіаресурсів на уроках іноземних мов сприяє формуванню в учнів соціокультурної компетентності, розвитку критичного мислення та навичок співпраці. Це забезпечує їхню готовність до ефективної комунікації в сучасному багатокультурному середовищі.

Література

1. Кремень В. Г. Якісна освіта і нові вимоги часу. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2013. № 3. С.4–11.
2. Про затвердження Примірного переліку засобів навчання та обладнання навчального і

загального призначення для навчальних кабінетів початкової школи: Наказ Міністерства освіти та науки України від 13.02.2018 року № 137. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0137729-18#Text>. 3. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року від 2016 року № 988-р. Кабінет Міністрів України : Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934>. 4. Семенов О. М., Ячменик М. М. Мовно-методична підготовка майбутнього вчителя-словесника до використання засобів медіаосвіти : монографія. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. Макаренка, 2019. 211 с. 5. Шлейхер А. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття / пер. з англ. : Г. Лелів. Львів : Літопис, 2018. 296 с. 6. Sadiq M. The use of photographs as a powerful tool in teaching / learning environment : an experience. Library IATED. URL: <http://bit.ly/2LX2Nsw>. 7. The Partnership for 21st Century Skills. Framework for 21st Century Learning. URL: https://www.teacherrambo.com/file.php/1/21st_century_skills.pdf.

Яременко О. І.,

в.о. директора Криворізької гімназії № 70,
м. Кривий Ріг

ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Формування творчої діяльності учнів є однією з провідних цілей сучасної освіти. Це зумовлено зростаючими вимогами до молодого покоління щодо креативного мислення й інноваційності в умовах стрімкого технологічного прогресу.

Безумовно, на уроках важливо формувати творчу діяльність учнів з раннього віку, навчати їх генерувати нові ідеї, знаходити нестандартні рішення та розвивати інноваційні підходи. Така діяльність сприяє розвитку учнівської творчості та стимулює їх до активної пізнавальної діяльності.

Однак формування будь-якої учнівської діяльності неможливе без певного підґрунтя. І таким підґрунтям вважаються педагогічні умови. Загалом учені-дослідники визначають педагогічні умови як «сукупність об'єктивних можливостей, що забезпечують успішне вирішення поставлених завдань [4, с. 20] або як «функціональну залежність суттєвих компонентів педагогічного явища від комплексу об'єктів (речей, їх станів, процесів, взаємодій) у різних проявах» [4, с. 23].

На думку О. Бражнич, «педагогічні умови є сукупністю об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей здійснення педагогічного процесу, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети» [1, с. 125]. Також науковець наголошує на тому, що педагогічні умови формування діяльності учнів є вкрай необхідними для ефективного навчання та

розвитку особистості кожного учня. Вони забезпечують оптимальне середовище для навчання та розвитку дітей, дозволяючи їм розвивати свій потенціал та здібності.

Тож, можна зробити висновок, що педагогічні умови формування особистості – це спеціально створені умови, які сприяють розвитку різних аспектів особистості учня в процесі навчання та виховання.

Здебільшого педагогічні умови формування особистості визначаються як «обставини, за яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей» [4, с. 9]. Вони передбачають створення сприятливого середовища для розвитку особистості, включаючи різні методи та технології навчання, форми та засоби організації навчального процесу, підбір належної літератури та інших навчальних ресурсів. Такі умови сприяють формуванню ціннісних орієнтацій, соціальної активності, творчого мислення, розвитку особистісних якостей та здібностей учнів, вони є важливим елементом виховної та навчальної діяльності педагогів.

Основні педагогічні умови для формування творчої діяльності учнів пов'язують із створенням сприятливого психологічного клімату в класі, де учні почуваються комфортно та підтримують один одного. Психологічний клімат учнів у класі –

це «сукупність взаємин між учасниками навчального процесу, що характеризується особливими емоційними, мотиваційними, ціннісними ставленнями, довірою, взаємоповагою, що будують атмосферу, сприятливу для навчання, спілкування, взаємодії та розвитку особистості кожного учасника навчального процесу» [3, с. 235].

Створення сприятливого психологічного клімату залежить від психологічної складової навчально-виховного процесу, яка містить в собі такі елементи, як емоційний настрій, морально-етичні орієнтації, співпрацю та взаємодію. Клас, де панує атмосфера довіри та підтримки, де діти відчують свою важливість, мотивовані до навчання та розвитку, є більш успішним у формуванні творчої діяльності учнів. Позитивний психологічний клімат в класі сприяє зниженню рівня стресу, покращує самопочуття учнів та їхню самооцінку, збільшує їхній інтерес до навчання, підвищує мотивацію до досягнення успіхів в різних сферах життя.

Орієнтація на індивідуальні та вікові особливості учнів також є важливою педагогічною умовою формування творчої діяльності учнів. Кожен учень має свої унікальні здібності, інтереси та стилі навчання, які потрібно враховувати при формуванні творчої діяльності. Педагог повинен створювати індивідуальні умови для кожного учня, має виявляти і підтримувати інтереси, ідеї та творчі задуми учнів, допомагати реалізовувати потенціал їхніх індивідуальних можливостей. А це, своєю чергою, «потребує застосування активних та інтерактивних методів навчання і всіх форм спільної діяльності – колективної, групової й індивідуальної, проведення нетрадиційних занять (прес-конференцій, змагань, театралізованих занять, конкурсів, заочних мандрівок та ін.)» [2, с. 39].

Тож, орієнтація на індивідуальні властивості учнів передбачає врахування їхнього рівня знань, інтересів, характеру, темпу

навчання та інших особистісних особливостей. Це допоможе педагогу вибрати такі методи та засоби навчання, які відповідають потребам кожного учня, та створити атмосферу в класі, що сприяє творчому розвитку.

Не менш важливою педагогічною умовою формування творчої діяльності учнів є забезпечення умов для розвитку їхньої самостійності та ініціативності. Розвиток самостійності та ініціативності є необхідним, оскільки творчість передбачає нестандартне мислення та здатність до самовираження. Таким чином учитель повинен надавати можливість учням самостійно планувати певні види робіт та здійснювати контроль за їхнім виконанням. Натомість учень, взаємодіючи з учителем і середовищем, самостійно набуваючи певних навчально-творчих умінь і досвіду творчої діяльності, стає здатним до самоорганізації власної діяльності, яка поступово ускладнюється, розширюється й поглиблюється – він самостійно ставить і виконує складніші завдання, набуває потребу в творенні і пізнанні в життєдіяльності, прагне до саморозвитку, постійного збагачення й розкриття власного потенціалу. Тож, забезпечення умов для розвитку самостійності та ініціативності є важливою педагогічною умовою формування творчої діяльності учнів, оскільки дозволяє розкрити їхній потенціал та знайти власний підхід до вирішення проблем.

Отже, можна зробити висновок, що педагогічні умови – це структурна оболонка педагогічних технологій чи педагогічних моделей. Створення сприятливого психологічного клімату в класі, забезпечення розвитку самостійності та ініціативності учнів та орієнтація на їхні індивідуальні особливості є важливими педагогічними умовами формування творчої діяльності. Разом ці умови створюють оптимальний стан для розвитку творчої діяльності учнів, який сприяє формуванню креативності та самовираженню учнів.

Література

1. Бражнич О. Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Кривий Ріг, 2021. 238 с. **2. Кабусь Н. Д.** Обґрунтування інваріантної моделі організації навчально-творчої діяльності : соціально-педагогічний аспект. *Вісник ХДАК*. 2019. Вип. 28. С. 38–46. **3.** Педагогічний словник : навч.-метод. посіб. / упоряд. : **О. С. Бабенко, В. І. Білоус, Н. І. Будняк, О. М. Мельничук, О. В. Шумська**. Львів : ПАІС, 2014. 260 с. **4.** Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. : **А. В. Семенової**. Одеса : Пальміра, 2016. 272 с.

РОЗДІЛ 4

ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТЯНИНА В УМОВАХ ВІЙНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТRENДИ

Ребенок В. М.,
д-р пед. наук, професор,
зав. кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності,
НУ «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

Сучасний освітній процес в Україні відбувається в умовах постійної небезпеки – під звуки сирен, обстрілів, із частими перервами через загрозу життю. Значна частина дітей і молоді втратила можливість систематично навчатися. Повномасштабна військова агресія проти України, спрямована на геноцид українського народу, призвела до масштабних руйнувань, вимушеного внутрішнього переміщення учасників освітнього процесу, їхнього виїзду за кордон, цілеспрямованого знищення українських освітян на тимчасово окупованих територіях, незаконного вивезення дітей на територію країни-агресора, організації навчання в умовах блекауту та значного психологічного тиску.

У зв'язку із затяжною фазою російсько-української війни виникає необхідність опановувати нові стратегії життя, праці й навчання в умовах воєнного стану. Дистанційна форма навчання, впроваджена за допомогою сучасних технологій, створює можливості для здобуття знань навіть за надзвичайних обставин. Незважаючи на ці випробування, українська освіта обов'язково вийде з них сильнішою, стане ключем до відновлення надій і перспектив для майбутнього кожного громадянина, допоможе знайти власне місце у нових реаліях, буде опорою прогресу та розвитку нації й фундаментом її майбутнього.

Мета роботи – розкрити особливості підготовки студентів в освітньому процесі під час воєнного стану.

Слід підкреслити, що у перші місяці військової агресії особливо гостро постали питання збереження функціонування закладів освіти, оперативного переміщення до безпечніших регіонів країни з окупованих і прифронтових територій, збереження педагогічних та науково-педагогічних колективів і студентського контингенту, а також гарантування їхньої безпеки – ці аспекти стали пріоритетними для Міністерства освіти і науки України.

До серйозних викликів в організації якісного освітнього процесу додалися нестабільна комунікація на територіях, наближених до зон активних бойових дій, на тимчасово окупованих і деокупованих територіях, пограбування та пошкодження цифрової інфраструктури з боку окупантів, а також обмеженість бюджетного фінансування в умовах воєнного стану, що обумовлює необхідність мобілізації ресурсів від донорів і партнерів з розвитку [1].

У таких умовах організація освітнього процесу може здійснюватися у дистанційному та змішаному форматах, які поєднують очні й дистанційні форми навчання. Це дозволяє, зокрема, проводити практичні й лабораторні заняття в очному режимі, а лекційні – у дистанційному. Заклади освіти мають можливість організовувати навчання із застосуванням дистанційних технологій та технічних засобів комунікації, які є доступними для учасників освітнього процесу.

Платформа Moodle є відкритою системою управління дистанційним навчанням, яка забезпечує широкий спектр інструментів для взаємодії між педагогами, здобувачами освіти та адміністрацією закладу. Вона дозволяє подавати навчальні матеріали у різних форматах, організовувати тестування й опитування з використанням завдань як закритого (множинний вибір, зіставлення), так і відкритого типу; здобувачі освіти мають можливість виконувати завдання з подальшим надсиланням файлів. Система також містить розвинені інструменти моніторингу освітньої діяльності – фіксує загальний час роботи з окремим навчальним предметом, аналізує результати опанування окремих тем чи модулів, а також відслідковує загальний рівень успішності як окремих здобувачів, так і академічних груп.

До функціональних можливостей Moodle входять: форми для здавання завдань, форуми для дискусій, завантаження файлів, електронний журнал оцінювання, система обміну повідомленнями, календар подій, публікація новин і анонсів, а також онлайн-тестування.

Головною перевагою Moodle є її безкоштовність, проте впровадження, налаштування та технічна підтримка цієї системи потребують певних фінансових витрат. Крім того, складність панелі управління зумовлює необхідність додаткового часу на її освоєння. Однак, в умовах обмеженого фінансування більшість закладів вищої освіти України віддають перевагу саме цій платформі, оскільки вона дозволяє організовувати навчання і

тестування безкоштовно, забезпечуючи ефективність дистанційної форми здобуття освіти. Moodle зарекомендувала себе як надійна та ефективна система для дистанційного навчання у вітчизняних закладах вищої освіти [3].

З урахуванням сучасних освітніх викликів, онлайн-платформа Moodle була інтегрована у навчальний процес Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Шевченка. Moodle дає змогу здійснювати перевірку та контроль знань студентів за допомогою проміжних і підсумкових тестів у модульному середовищі, організовувати виконання теоретичних модулів, ліквідувати академічну заборгованість і виконувати завдання самостійної роботи здобувачів вищої освіти [2].

Висновок. Сучасний рівень і перспективні плани розвитку та висувають підвищені вимоги до якості професійної підготовки студентів. Вони мають володіти, окрім спеціальних знань і навичок, широким кругозором, логічним мисленням, здатністю приймати оптимальні розв'язання. Діяльність студента, в ході якого розвиваються необхідні вміння та якості, може давати певні результати, якщо у нього є внутрішня потреба в професійній діяльності щодо інформаційних технологій.

Перспективи подальших досліджень. Можливість удосконалення та поглиблення інформаційних технологій під час формування професійних знань і вмінь у студентів у ЗВО.

Література

1. Когут У., Сікора О., Вдовичин Т. Виклики навчання та викладання в умовах війни. Молодь і ринок. № 6 (204). (2022). С. 83–88.
2. Модернізація організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти : метод. посіб. / авт. кол. : А. Е. Бойко, В. В. Вербицький, А. В. Корнієнко, О. В. Литовченко. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 223 с.
3. Шкарлет С. М. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність : наук.-метод. збірник. Київ-Чернівці : «Букрек». 2022. 140 с.

Іванова В. В.,

*канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки,*

Потапенко О. Б.

*канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки,*

*Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг*

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Серед важливих викликів сучасності чинне місце займає проблема формування і розвитку творчої, всебічно гармонійної особистості. Такий розвиток дозволяє людині активно виявляти себе в різних сферах суспільного життя – професійній, громадській, спортивній та інтелектуальній.

Фізична культура відіграє ключову роль у підвищенні соціальної та трудової активності, а також у задоволенні моральних і естетичних потреб людини, створюючи умови для повноцінного спілкування. Сучасне моральне виховання має на меті свідоме і цілеспрямоване формування таких цінностей, як гуманність, працьовитість, чесність, правдивість, дисципліна, відповідальність, самоповага, патріотизм і любов до рідної землі. Протягом усієї історії людства фізична культура була тісно пов'язана з моральним вихованням.

Проблема формування ціннісних орієнтацій особистості завжди була об'єктом дослідження науковців. Дану проблематику досліджували філософи М. Вебер, І. Кант; педагоги – С. Гончаренко, М. Ярмаченко. Дослідницький інтерес мають наукові праці Н. Коцур, А. Лайчук.

У філософській літературі термін «мораль» трактується як духовно-культурний інструмент регулювання поведінки особистості й соціальних спільнот через уявлення про належне – узагальнені норми, цінності, взірці поведінки та принципи взаємодії між людьми і групами [4, с. 397].

У педагогічному словнику мораль подається як «форма суспільної свідомості, що охоплює систему поглядів, уявлень, норм і оцінок, які визначають поведінку

індивідів» [1, с. 216]. У науковій літературі моральні цінності інтерпретуються як:

1) етично усвідомлені доброчесності й відповідні їм норми поведінки (наприклад, мудрість, мужність, толерантність, вірність, правдивість, щирість);

2) узагальнені значення основних етичних понять – таких як добро і зло, справедливість, щастя, гідність, честь, обов'язок, а також принципів, серед яких альтруїзм, гуманізм, повага до життя;

3) універсальні моральні ідеали, вимоги й взірці, які мають самостійну цінність, визнаються суспільством, а також знаходять своє вираження в праві, релігії, мистецтві та філософії [4, с. 708].

Процес формування моральних цінностей в учнів здійснюється через моральне виховання. Під моральним вихованням розуміють цілеспрямований вплив школи, родини та громадськості, спрямований на розвиток у дітей стійких моральних якостей, потреб, емоцій і навичок поведінки, що ґрунтуються на засвоєнні моральних ідеалів, норм і принципів, а також на практичній діяльності. Методологічну основу морального виховання становить етика – наука, що досліджує мораль, її суть, структуру та походження.

У багатьох педагогічних концепціях простежується тісний зв'язок між моральними цінностями та фізичним вихованням і культурою. Ще з давніх часів формування моральних якостей розглядалося у контексті фізичного виховання. Цей взаємозв'язок був предметом дослідження в античній Греції, зокрема в освітніх системах Афін і Спарти. У праці Дж. Локка «Думки про виховання» (XVII століття) також звертається

увага на вплив фізичного розвитку людини на її моральне становлення.

Термін «фізична культура» визначається як складова загальної культури суспільства, яка охоплює систему фізичного виховання, спеціальні наукові знання і матеріальні засоби, необхідні для розвитку фізичних здібностей людини та зміцнення її здоров'я. Фізична культура включає елементи особистої й громадської гігієни, формує правильний режим праці та відпочинку. У шкільному середовищі вона відіграє особливо важливу роль, а її розвиток забезпечують кваліфіковані фахівці з фізичного виховання [1, с. 345].

Учні оволодівають основами фізичної культури в процесі фізичного виховання. У педагогіці фізичне виховання трактується як соціально-педагогічний процес, мета якого – зміцнення здоров'я, загартування організму, гармонійний розвиток фізичних форм, функцій і можливостей людини, а також формування необхідних рухових навичок та вмінь [1, с. 345].

Морально-вольові якості не є вродженими, вони формуються впродовж життя. Більшість дослідників погоджуються, що в процесі їх розвитку особливе значення надається поєднанню вольових зусиль особистості з прийнятими в суспільстві ідеологічними засадами, світоглядом, моральними принципами й традиціями.

Моральне виховання учнів під час уроків фізичного виховання та в процесі спортивної діяльності здійснюється через поступове засвоєння ними морально-етичних знань, формування вміння розпізнавати моральні аспекти в змісті навчальної дисципліни та

спортивних подій, систематизацію цих знань і їхнє перетворення на особисті переконання. Фізична культура і спорт чинять глибокий, багатоаспектний вплив на людину, охоплюючи не лише її фізичний розвиток, а й душевний та духовний стан – тобто впливають на тіло, душу й дух [2, с. 112].

У процесі розвитку фізичних здібностей неодмінно активізуються, виявляються й удосконалюються вольові якості особистості. Без цього неможливе досягнення жодної мети, пов'язаної з фізичною досконалістю. Серед вольових рис, які найбільш піддаються формуванню під час фізичного виховання, виділяють:

- цілеспрямованість – здатність зосереджувати всі зусилля на досягненні поставленої мети;
- наполегливість – уміння долати труднощі на шляху до результату;
- терплячість і витримка – здатність контролювати емоції та настрій;
- рішучість і сміливість – готовність швидко приймати рішення і діяти навіть у складних або ризикованих ситуаціях;
- ініціативність – здатність шукати нестандартні шляхи вирішення завдань [3].

Отже, можна зробити висновок, що заняття фізичною культурою та спортом відкривають перед кожною людиною можливість розкрити свій потенціал і зміцнити віру в себе. Учні мають шанс прагнути нових звершень, розвивати наполегливість. Варто пам'ятати, що морально-вольові якості не є вродженими – вони формуються поступово в процесі виховання.

Література

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 1997. 376 с.
2. Коцур Н. І. Основи здоров'я учнів основної школи: навч. метод. посіб. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я. М. 2016. 333 с.
3. Лайчук А. М. Формування морально-вольових якостей учнів під час тренувального етапу в спортивній школі. URL: www.narodnaosvita.kiev.ua.
4. Філософський енциклопедичний словник /за ред.: В. Ф. Шинкарука. Київ. Абрис. 2019. 744 с.

Дмитришин С. Ю.,
студент,

науковий керівник – д-р пед. наук, доцент Волкова Н. В.,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна кардинально змінила повсякденне життя українців, і система освіти не стала винятком. Багато школярів та студентів зіткнулися з новими труднощами у процесі навчання. У цьому матеріалі ми проаналізуємо, як можна реалізувати право на освіту під час воєнного стану та які можливості відкриваються для тих, хто бажає продовжувати навчання.

У період воєнного стану освітній процес зазнав значних змін. Чимало закладів освіти перейшли на онлайн-формат навчання, а деякі були змушені тимчасово припинити свою роботу. Отримання консультацій з юридичних питань може допомогти краще зрозуміти, як ці зміни впливають на права та обов'язки учня чи студента.

Метою статті є аналіз процесу адаптації української освіти до умов воєнного стану, вивчення основних викликів, з якими стикнулася система освіти, а також визначення ефективних підходів та стратегій для забезпечення безперервності навчального процесу та захисту прав здобувачів освіти в цей складний період.

Основні трансформації в освітньому процесі:

- перехід на онлайн-формат навчання;
- зміни в розкладі та тривалості уроків;
- модифікація навчальних планів;
- введення нових методів оцінювання

знань.

Ці адаптації не означають зниження якості освіти. Навпаки, їхня мета – забезпечити стабільність навчання навіть у важких умовах воєнного стану [2].

Головні права осіб, які здобувають освіту:

– право на гарантовану безпеку під час навчання;

– право на отримання освіти високої якості;

– право на можливість академічного пересування;

– право на отримання психологічної підтримки;

– право на доступ до інклюзивної освіти.

В умовах військового стану з'явилися нові можливості для академічної мобільності, що дозволило багатьом українським студентам продовжити навчання в інших країнах.

Основні аспекти академічної мобільності під час війни:

– полегшення процесу переведення до університетів за кордоном;

– програми підтримки для українських студентів у європейських навчальних закладах;

– можливість поєднання навчання в українських та міжнародних університетах;

– визнання періоду навчання за кордоном після повернення в Україну.

У результаті війни українська освітня система пережила значні зміни, що зумовлено необхідністю адаптації до нових умов. Перехід до дистанційного навчання, коригування розкладу, адаптація навчальних програм та введення нових форм контролю знань стали важливими кроками для забезпечення безперервності освітнього процесу. Незважаючи на труднощі, що виникли внаслідок воєнного стану, система освіти продовжує працювати.

Надання можливостей для навчання за кордоном та підтримка українських студентів в інших країнах стало важливим кроком для збереження освітнього процесу в умовах кризи. У цей складний період, важливою є підтримка всіх учасників освітнього процесу та забезпечення їхніх прав, що дозволяє не тільки зберегти рівень освіти, а й зменшити негативні наслідки війни для майбутнього покоління.

Література

1. Волкова Н. В. Стратегічні цілі реалізації інформатизації вищої освіти. *Проблеми трудової і професійної підготовки* : наук.-метод. зб. Т. 3. Слов'янськ : СДПУ, 2012. Вип. 17. Т. 1. С. 247–253. **2. Щербак О. І.** Професійно-педагогічна освіта: теорія і практика : монографія. Київ : Наук. світ, 2010. 345 с.

Можасв Є. В.,
студент,

науковий керівник – д-р пед. наук, доцент Волкова Н. В.,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий

ОСВІТА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ

Унаслідок повномасштабного вторгнення РФ українці вже два роки живуть в умовах постійної загрози та обмежень воєнного стану, що змусило їх адаптуватися до нових реалій. Навіть у тих регіонах, де ситуація є відносно спокійною, звичний спосіб життя змінився для кожного.

Метою статті є аналіз змін, що відбулися в освітній системі України під час війни, вивчення нових реалій, з якими стикнулися учні, студенти та освітяни, а також визначення основних викликів, яких доводиться переборювати задля забезпечення безперервності та якості освіти в умовах воєнного стану.

В умовах війни українські освітні установи функціонують в гібридному форматі, поєднуючи очне навчання з дистанційним. Офлайн заняття можливі лише в тих закладах, де є належно обладнані укриття, куди здобувачі освіти переміщуються під час повітряних тривог.

У регіонах із високим ризиком обстрілів, через близькість до зони бойових дій, здобувачі освіти повністю змушені навчатися онлайн.

Хотілось би зазначити, що протягом війни ринок праці в Україні зіткнувся з низкою серйозних проблем, серед яких найбільш вагомим є дефіцит кадрів. Міграція населення та мобілізація чоловіків спричинили «кадровий голод». У багатьох регіонах з'явився значний попит на кваліфікованих працівників, а також на фахівців робочих спеціальностей [1].

На ринку праці також спостерігається тенденція до залучення жінок до спеціальностей, які традиційно вважалися

«чоловічими». Українки все частіше обирають професії операторів котельних установок, машиністів, трактористів, водіїв громадського транспорту та інші.

Війна значно змінила не тільки соціально-економічну ситуацію в Україні, але й систему освіти та ринок праці. В умовах воєнного стану освітній процес адаптувався до нових реалій, поєднуючи очне та дистанційне навчання, зберігаючи при цьому право здобувачів освіти на якісну освіту та безпечні умови для навчання. Технологічні та організаційні зміни, що відбулися в освітній сфері, стали відповіддю на виклики війни та необхідність забезпечення безперервності навчального процесу.

У цей же період ринок праці переживав дефіцит кадрів, зумовлений міграцією та мобілізацією, що спричинило збільшення попиту на кваліфікованих робітників і фахівців. Водночас спостерігається нова тенденція до залучення жінок до професій, які раніше вважалися «чоловічими», що є важливим кроком у трансформації трудового ринку та розширенні можливостей для жінок.

Таким чином, адаптація до нових умов війни вимагає гнучкості та готовності до змін у всіх сферах життя, зокрема в освіті та трудовій діяльності, що дозволяє країні продовжувати рухатися вперед, незважаючи на складнощі воєнного часу.

Отже, поточний стан української освіти та ринку праці демонструє високу здатність до адаптації і перебудови в умовах війни. Усі ці зміни вимагають постійного моніторингу та підтримки з боку держави та освітніх установ для подолання кризових періодів і

забезпечення розвитку національної економіки та гуманітарної сфери в цілому.

Література

1. Волкова Н. В. Соціокультурний контекст професійної підготовки майбутніх педагогів в епоху інформаційної комунікації. *Збірник наукових праць*. Кривий Ріг : КДПУ, 2010. Вип. 30. С. 417–423. **2. Галус О. М.** Наукові підходи щодо професійної підготовки майбутніх педагогів у ступеневому вищому навчальному закладі. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. Серія : Педагогічні та психологічні науки*. 2010. № 54. С. 13–17.

Рибаченко О. С.,
студент,

науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Король А. М.,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг

РІЗНОМАНІТНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНА ПОЗИЦІЯ» В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Сучасна освіта зосереджує увагу на особистості майбутнього педагога, його здатності творчо працювати в професійно-педагогічній сфері. Ще Василь Сухомлинський відзначав, що педагогічна праця потребує елементу дослідження, адже кожна особистість, з якою взаємодіє вчитель, – це унікальний світ думок, почуттів, інтересів. Творчою є не будь-яка праця, а лише та, яка активно впливає на педагогічне явище, формує його. Творчий характер педагогічної праці він пов'язував з позицією вчителя.

Педагогічна діяльність та її ефективність, за твердженням психологів (В. Ананьєва, Г. Костюка, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна та ін.), зумовлюється рівнем сформованості професійних якостей особистості вчителя, серед яких важливе місце посідає професійна позиція.

Аналіз наукової літератури свідчить, що в роботах часто трапляються поняття: «соціальна позиція», «позиція особистості». Для вирішення поставлених завдань важливо з'ясувати, на якій стадії наукової розробки знаходиться досліджувана нами проблема, визначити вихідні базові поняття.

У філософській літературі «соціальна позиція» визначається як система стійких відносин особистості до громадянської діяльності, явищ суспільно-політичного життя. Соціальна позиція характеризується як діяльнісне ставлення до життя суспільства,

чим досягається єдність соціального і внутрішньо-індивідуального в кожній особистості. Людина є носієм, провідником норм, принципів, ідеалів суспільства, певної соціальної групи [5].

Досліджуючи позицію як характеристику особистості, психологи і педагоги використовують поняття «активна позиція». Багато хто вважає необхідним формувати у майбутніх учителів таку позицію, яка забезпечувала б реалізацію активності особистості в педагогічному процесі.

У Короткому словнику актуальних педагогічних термінів надається декілька визначень поняття «позиція особистості»: «Позиція особистості – це складна, досить стійка система стосунків, настанов та мотивів особистості, якими вона керується у своїй діяльності, а також цілей та цінностей, куди спрямована ця діяльність» [3].

Розглядаючи сутність поняття «позиція», науковець І. Фірсова визначає її, як стійку систему ставлень людини до певних аспектів реальності [6]. Ряд дослідників вважають, що позиція особистості може бути представлена основними життєвими стосунками, що регулюють прояв життєдіяльності особистості. Так, Н. Дуднік розглядає «позицію» через категорію «ставлення» та підкреслює, що посісти ту або ту «позицію» означає визначитися у своєму ставленні до життя [1].

О. Іванова у своїх дослідженнях

сформулювала поняття «позиція особистості». На її думку, це стійке ставлення до різних аспектів діяльності та до себе самого (вищий рівень індивідуального самопізнання), що регулює поведінку особистості» [2].

Отже, процес професійного самовизначення особистості є тривалим і виступає невід'ємною складовою загальної соціалізації, спрямованої на виховання конкурентоспроможної та успішної людини. Успішне професійне самовизначення ґрунтується на психологічній готовності особистості до вибору професії, що пов'язано з формуванням професійної спрямованості, адекватної самооцінки, достатньої поінформованості та стійких професійних намірів.

Так, у сучасному психолого-педагогічному словнику за ред. О. Шапран та Я. Домбровської, надається така характеристика поняття «педагогічна позиція»: «...система інтелектуальних та емоційно-оціночних ставлень до дитини та дитинства, педагогічної дійсності та педагогічної діяльності» [4].

Л. Хмельникова виокремлює професійну позицію як складову поняття «педагогічна позиція», вбачаючи в її складі два компоненти: професійний і особистісний. Згідно з цією точкою зору позиція вчителя сприймається як єдине ціле – професійно-особистісна позиція і водночас стійка система

його ставлень до тих аспектів реальної дійсності, які включені до педагогічної діяльності, і до самого себе як особистості [7].

Отже, професійна позиція особистості – це стале ставлення до всього спектру професійно значущих задач та обставин професійного функціонування, а також до себе, що керує поведінкою особистості.

Відповідно, слід сформулювати таке визначення професійної позиції педагога – це інтегральна якісна властивість особистості, яка виникає у процесі її професійного формування, що є цілісним поєднанням компонентів: ціннісно-мотиваційного, змістовно-діяльнісного й особистісного. Виявляється це у ставленні до себе, до дітей, до власної професії та професійної діяльності, що є усвідомленою, ціннісно осмисленою і забезпечує результативність інтеграції особистості у процеси пізнання та перетворення себе та світу навколо, сприяючи особистісно-професійному зростанню та реалізації поставлених цілей у всіх видах діяльності.

Таким чином, професійна позиція педагога визначається як система його ціннісно-сміслових стосунків із соціально-культурним середовищем, собою та своєю діяльністю, що визначає її професійну присутність у виховній взаємодії з дитиною, її роль у сучасному освітньому просторі.

Література

1. Дуднік Н. Ю. Формування активної професійної позиції майбутніх учителів у процесі педагогічної підготовки. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. Вип. 43. С. 248–253.
2. Іванова О. Поняття «професійна позиція» у науковому дискурсі. *Молодь і ринок*. 2019. № 1. С. 130–135.
3. Короткий словник актуальних педагогічних термінів / упор. : Н. М. Флегонтова. Київ : КНУТД, 2013. 55 с.
4. Сучасний психолого-педагогічний словник / авт. кол. за заг. ред. : О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький :[б.в.], 2016. 473 с.
5. **Філософський енциклопедичний словник**. Національна академія наук України. Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ : Абрис, 2012. 751 с.
6. Фірсова І. В. Формування професійної позиції майбутнього викладача в процесі професійної соціалізації. *Наукові записки (Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка)*. Сер. : Педагогічні науки. 2018. Вип. 167. С. 225–230.
7. Хмельникова Л. І. Формування професійно-суб'єктної позиції студента. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39 (4). С. 311–316.

Скрипник О. О.,

директор,

ДПТНЗ «Криворізький центр професійної освіти робітничих кадрів

торгівлі та ресторанного сервісу»,

м. Кривий Ріг

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ТА РІШЕННЯ

Нещодавно до Верховної Ради було подано новий законопроект, що має на меті встановити нові правові основи для функціонування системи професійної освіти. Цей документ передбачає значні зміни в галузі професійної освіти, зокрема зміну назв освітніх установ та кваліфікацій, поліпшення фінансування та збільшення автономії навчальних закладів.

Метою статті є аналіз проблем функціонування професійно-технічної освіти в Україні в умовах війни, нововведень у професійно-технічній освіті та визначення можливих шляхів їх вирішення з урахуванням сучасних викликів і потреб освітньої системи в умовах надзвичайних ситуацій.

Передусім відзначимо, що відбувається зміна термінології стосовно кваліфікацій випускників ЗПТО. Замість терміну «кваліфікований робітник» та відповідного диплома, тепер застосовуватиметься поняття «професійний спеціаліст», а випускники отримуватимуть диплом «професійного фахівця» в тій чи тій професійній галузі.

Особи, які здобувають професійну освіту, більше не називатимуться учнями – відтепер вони матимуть статус студентів. Це відкриває для них нові можливості та розширює права. Зокрема, студенти зможуть отримати професійну кваліфікацію навіть без наявності базової середньої освіти, що значно полегшує доступ до професійної освіти й сприяє залученню більшої кількості людей до набуття фахових навичок.

Крім того, вони отримують право безкоштовно здобувати освіту за іншою професією за певних умов. Повторне навчання стане можливим лише через три роки після завершення першого безкоштовного курсу, за умови наявності страхового стажу не менше двох років.

Законопроект також передбачає створення нової системи фінансування закладів професійної освіти. Хоча конкретні деталі цієї системи наразі не оприлюднені, очікується, що фінансування стане більш гнучким і ефективним [1].

Однією з важливих складових реформи є підвищення автономії професійних коледжів. Вони отримають більше можливостей для самостійного управління навчальним процесом. Зокрема, такі заклади зможуть:

- визначати власні правила прийому студентів;

- розробляти індивідуальні освітні та навчальні програми, а також програми неформальної освіти;

- самостійно визначати напрямки використання зароблених коштів.

Висновок. Законопроект, який передбачає зміни в системі професійної освіти, є важливим кроком до модернізації галузі в умовах сучасних викликів. Він створює умови для більш гнучкої та доступної професійної освіти, що дозволить здобувачам освіти отримувати кваліфікацію без обмежень за рівнем попередньої освіти. Зміни у фінансуванні та збільшення автономії ЗПТО сприятимуть покращенню управління та ефективності навчального процесу. Однак, для успішної реалізації цих змін важливо враховувати специфіку воєнного часу, що накладає додаткові обмеження на освітній процес, а також необхідність адаптації матеріально-технічної бази освітніх закладів до нових умов.

Не менш важливим є забезпечення належного контролю та підтримки на всіх етапах впровадження змін, щоб уникнути потенційних негативних наслідків, зокрема нерівності доступу до професійної освіти або зниження якості підготовки, а також не

допустити руйнування вагомих напрацювань системи професійно-технічної освіти.

Успішна реалізація цього законопроекту, сподіваємося, сприятиме розвитку

професійно-технічної освіти, підвищенню її привабливості та актуальності, а також забезпеченню потреб ринку праці у кваліфікованих фахівцях у поствоєнний період.

Література

1. Ягупов В. В. Інформаційно-аналітична компетентність керівників професійно-технічних навчальних закладів як суб'єктів управління. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/profos/2012_3/1/2012_1_10.p df. **2. Ягупов В. В.** Інформаційно-аналітична компетентність керівників професійно-технічних навчальних закладів : поняття, зміст і структура. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. 2012. № 2. URL: http://www.ipto.kiev.ua/files/pdf/naukoviy_visnik/naukoviy_visnik_3/articles/Yagupov.pdf.

Степанова Є. Т.,

студентка,

науковий керівник – канд.пед.наук, доцент Макаренко І. Є.,

Криворізький державний педагогічний університет,

м. Кривий Ріг

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГНУЧКИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ: СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ

У сучасному світі, де освіта стає дедалі динамічнішою, педагог відіграє роль не лише транслятора знань, а й тьютора, модератора, фасилітатора, організатора освітнього процесу, наставника та консультанта. Для ефективного виконання цих ролей педагогу необхідні не лише глибокі знання з предмету, а й розвинені комунікативні навички, які допомагатимуть учителю налагодити конструктивну взаємодію з учасниками освітнього процесу, створити сприятливу атмосферу на уроці, донести навчальний матеріал у доступній та цікавій формі, запобігати та вирішувати конфлікти тощо.

Мета статті – дослідити роль формування комунікативних навичок як запоруки побудови їх успішної професійної діяльності.

У процесі професійної підготовки майбутніх педагогів особливу увагу слід приділяти формуванню комплексу «гнучких» навичок (soft skills), серед яких соціально-комунікативний компонент відіграє ключову роль.

Поняття «комунікативна компетентність вчителя» має різні трактування в науковій літературі, але загалом розглядається як складна інтегративна здатність, що поєднує знання, вміння, навички, досвід, особистісні

якості для ефективної комунікації [2]. Педагог має вміти чітко та зрозуміло передавати знання учням, налагоджувати контакт, мотивувати, керувати освітнім процесом. Все це вимагає розвинутих комунікативних навичок.

Формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів – це процес вироблення та засвоєння цінностей, теоретичних знань, вироблення комунікативних умінь і навичок, набуття позитивного комунікативного досвіду в процесі систематичного вирішення комунікативних завдань під час педагогічної практики та аудиторних занять [1].

Для ефективного формування комунікативних навичок майбутніх педагогів важливо застосовувати різноманітні інтерактивні методи та форми роботи. Традиційні методи навчання, такі як лекції та семінари, можуть дати базові знання з теорії комунікації, але для формування практичних навичок необхідні більш інтерактивні та практичні підходи, як-от:

– тренінги з розвитку комунікативних навичок: рольові ігри, симуляції, дебати, кейси, спрямовані на розвиток вербальної та невербальної комунікації, активного

слухання, навичок переконання, ведення переговорів тощо;

– практика спілкування: спілкування з учнями під час педагогічної практики, участь у батьківських зборах, співпраця з колегами в межах проєктів;

– аналіз комунікативних ситуацій: розбір реальних та вигаданих комунікативних ситуацій, визначення помилок, пошук оптимальних рішень;

– використання сучасних технологій: онлайн-курси, вебінари, відео-блоги, форуми, соціальні мережі, що надають можливість спілкуватися з фахівцями та колегами з різних країн, ділитися досвідом та отримувати зворотний зв'язок.

Заклади вищої педагогічної освіти відіграють фундаментальну роль у формуванні комунікативної компетентності майбутніх педагогів, що є невід'ємною складовою їхньої професійної підготовки. Цей процес передбачає:

1. Оптимізацію навчальних програм шляхом інтеграції дисциплін, спрямованих на розвиток комунікативних умінь та навичок, впровадження інтерактивних методик викладання та залучення фахівців із ефективної комунікації.

2. Створення сприятливого комунікативного середовища в освітньому закладі, що стимулює активну взаємодію між студентами та викладачами, організацію різноманітних позааудиторних заходів для практичного застосування комунікативних навичок.

3. Надання кваліфікованої психолого-педагогічної підтримки студентам, зокрема шляхом проведення тренінгів, консультацій та інших форм роботи, спрямованих на розвиток особистісних якостей, необхідних для результативної професійної комунікації в педагогічній діяльності.

Оцінювання рівня розвитку комунікативних навичок майбутніх педагогів доцільно здійснювати за допомогою комплексного підходу, що передбачає застосування низки методів:

– спостереження за поведінкою студентів під час навчальних занять та педагогічної практики з метою виявлення їхньої здатності налагоджувати ефективну комунікацію з учнями, колегами та батьками;

– ретельний аналіз письмових робіт студентів, зокрема есе, рефератів, курсових та кваліфікаційних робіт, для оцінки рівня сформованості навичок письмової комунікації, дотримання норм академічного письма та культури мовлення;

– використання стандартизованих тестових завдань, спрямованих на перевірку теоретичних знань та практичних навичок у сфері педагогічної комунікації;

– отримання зворотного зв'язку від учнів, колег-педагогів та батьків під час проходження педагогічної практики

Отже, формування комунікативних навичок у майбутніх педагогів є невід'ємною складовою їхньої професійної підготовки і запорукою побудови успішної педагогічної діяльності. Цей безперервний процес потребує системного підходу та використання різноманітних методів та підходів не лише з боку закладів освіти, але й значної самомотивації та відповідальності самих студентів. Таким чином, майбутні педагоги мають усвідомлювати, що високий рівень комунікативної компетентності – це не лише результат навчання у ЗВО, але й плід їхньої власної наполегливої роботи, прагнення до самовдосконалення та готовності вчитися з кожної комунікативної ситуації.

Література

1. Байдюк Л. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в сучасних умовах. *Збірник наукових праць «Проблеми підготовки сучасного вчителя»*. Вип. 2(26), 2022 URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2022/2/9.pdf.
2. Боровець О. В., Яковичина Т. В. Формування soft skills у майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки. URL: <https://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/2950/2803>.
3. Кипиченко Н. С. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи: реалії та перспективи. *Дослідження молодих учених у контексті*

розвитку сучасної науки : матер. VI щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. (21 квітня 2016 р.). 2016. С. 37–42.

Тарасов В. А.,

здобувач ступеня доктора філософії,

Тютюнов О. В.,

здобувач ступеня доктора філософії,

Криворізький державний педагогічний університет,

м. Кривий Ріг

ПРАКТИКО ОРІЄНТОВАНА ПІДГОТОВКА ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПРОФІЛЮ У КОНТЕКСТІ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ

Післявоєнне відновлення економіки України вимагає якісної підготовки інженерів-педагогів, здатних забезпечити ефективну професійну освіту майбутніх фахівців автотранспортної галузі. Заклади фахової передвищої освіти відіграють важливу роль у підготовці кадрів для транспортної інфраструктури, логістики, ремонту та експлуатації транспортних засобів. В умовах сучасних викликів практикоорієнтоване навчання стає ключовим фактором, що дозволяє випускникам успішно адаптуватися до реальних умов виробництва та сприяти відновленню галузі.

Між тим, війна створює значні перешкоди для реалізації повноцінної практикоорієнтованої підготовки інженерів-педагогів автотранспортного профілю. Передусім, це стосується руйнування або часткового пошкодження матеріально-технічної бази закладів освіти, що ускладнює доступ студентів до сучасного обладнання та навчальних майстерень. Крім того, безпекові ризики обмежують можливість проведення практичних занять на базі підприємств автотранспортної галузі, що значно зменшує рівень інтеграції теоретичних знань із реальним виробничим процесом. Значущим негативним фактором є також кадрові втрати серед викладачів і майстрів виробничого навчання, які виїхали за кордон або мобілізовані. В умовах нестабільності економічної ситуації роботодавці також змушені скорочувати співпрацю з освітніми установами, що зменшує можливості дуальної освіти та стажувань. Водночас, адаптація навчальних процесів до нових

реалій та активне використання цифрових технологій частково компенсує ці обмеження, дозволяючи майбутнім інженерам-педагогам здобувати необхідні навички в дистанційному та змішаному форматах [2].

Попри численні виклики, післявоєнний період відкриває значні перспективи для вдосконалення практико орієнтованої підготовки інженерів-педагогів автотранспортного профілю. Важливими напрямками розвитку є оновлення освітніх програм відповідно до сучасних вимог ринку, розширення дуальної освіти, активне використання цифрових технологій, міжнародна співпраця та розвиток наставництва. Комплексна реалізація цих заходів сприятиме формуванню конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно інтегруватися в оновлену економічну систему країни.

Актуальність підготовки інженерів-педагогів вимагає перегляду змісту навчальних дисциплін з урахуванням сучасних викликів. Особливої уваги потребує інтеграція курсів з цифрової діагностики автомобілів, альтернативних джерел енергії та логістичних процесів, що відповідає новітнім тенденціям в автотранспортній галузі. Крім того, важливо розширювати практичні компоненти підготовки, забезпечуючи студентів не лише теоретичними знаннями, а й навичками роботи з інноваційними технологіями, що активно впроваджуються у сферу обслуговування та експлуатації транспортних засобів [1].

Одним із провідних напрямів розвитку є

активне залучення роботодавців до навчального процесу через впровадження механізмів дуальної освіти. Це передбачає організацію довготривалих виробничих стажувань для студентів на базі автотранспортних підприємств, що сприятиме набуттю практичних навичок у реальних виробничих умовах. Важливу роль у цьому процесі відіграє створення партнерських програм між університетами, фаховими коледжами та приватним сектором. Ефективне впровадження дуальної освіти дозволить забезпечити відповідність підготовки майбутніх інженерів-педагогів актуальним потребам галузі та сприятиме підвищенню їхньої конкурентоспроможності на ринку праці [3].

З огляду на виклики, спричинені війною, особливого значення набуває впровадження цифрових і симуляційних технологій у підготовку інженерів-педагогів. Використання віртуальних навчальних лабораторій, систем моделювання технологічних процесів і симуляторів керування транспортними засобами дозволяє частково компенсувати нестачу сучасної матеріально-технічної бази. Такі технології дають змогу студентам отримувати практичні навички в дистанційному форматі та готуватися до реальних виробничих умов ще до початку безпосередньої роботи на підприємствах. Крім того, використання VR- та AR-рішень для навчання майбутніх інженерів-педагогів сприяє покращенню засвоєння складних технічних процесів та інтеграції інноваційних методів навчання [1].

Міжнародне партнерство є важливим чинником оновлення матеріально-технічної бази закладів освіти та розширення можливостей студентів. Участь у програмах академічного обміну, міжнародних грантах і

проєктах сприяє залученню додаткових ресурсів для модернізації навчального процесу. Університети та коледжі можуть отримати доступ до передового досвіду організації практикоорієнтованої підготовки, адаптувати кращі європейські практики та забезпечити студентам можливість стажування за кордоном. Зокрема, програми Erasmus+ та інші міжнародні ініціативи можуть стати ефективним механізмом підвищення якості підготовки інженерів-педагогів, що в майбутньому позитивно позначиться на відновленні транспортної галузі [3].

Важливим кроком до покращення практикоорієнтованої підготовки є розвиток наставництва та системи професійних тренінгів. Впровадження програм стажування викладачів у профільних компаніях дозволить забезпечити актуалізацію їхніх знань і методик викладання. Також необхідно створювати платформи для обміну досвідом між освітянами та практиками транспортної галузі, що сприятиме впровадженню сучасних технологій у навчальний процес. Залучення провідних спеціалістів галузі як менторів студентських груп може стати ефективним інструментом для формування висококваліфікованих фахівців, здатних адаптуватися до реалій ринку праці [3].

Отже, розвиток практико орієнтованої підготовки інженерів-педагогів автотранспортного профілю є стратегічно важливим завданням у процесі післявоєнного відновлення економіки. Інтеграція сучасних освітніх технологій, розширення партнерств між закладами освіти та бізнесом, а також залучення міжнародного досвіду дозволять забезпечити якісну підготовку фахівців, які сприятимуть розвитку транспортної інфраструктури та економічного потенціалу країни.

Література

- 1. Кучма О. І., Філатов С. В.** Формування професійних компетентностей майбутніх фахівців автотранспортного профілю з використанням технологій дистанційної навчальної взаємодії. *Вісник університету ім. А. Нобеля :Серія «Педагогіка і психологія»*. 2022. № 2 (24). С. 181–190.
- 2. Ребенко В., Носовець Н.** Методичні основи професійної підготовки майбутніх викладачів транспортної галузі засобами інформаційно-комунікаційних технологій у ЗВО. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка*. 2024. № 185-186 (29-30). С. 145–150. DOI: 10.58407/visnik.242927.
- 3. Cruz C.** Recommendations for inclusive vocational education and training in Ukraine. URL: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Support%20for%20Inclusive%20VET%20in%20Ukraine%20Cruz%202023%20%28003%29.pdf?utm_source=chatgpt.com.

РОЗДІЛ 5

ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА В ОСВІТНІЙ СФЕРІ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОДИ

Волкова Н. П.,

*д-р пед. наук, професор,
зав. кафедри психології та педагогіки,
ВНЗ «Університет ім. Альфреда Нобеля»,
м. Дніпро*

Резван О. О.,

*д-р пед. наук, професор,
зав. кафедри мовної підготовки, педагогіки та психології,
Харківського національного університету
міського господарства ім. О. М. Бекетова,
м. Харків*

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ НАУКОВОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ: З ДОСВІДУ УНІВЕРСИТЕТУ

Підвищення рівня культури наукового мовлення майбутніх докторів філософії з професійної освіти є важливим завданням їх підготовки в умовах аспірантури. Це обумовлене тим, що сучасний науково-педагогічний працівник має грамотно висловлювати власні ідеї та презентувати результати наукових досліджень (наукова стаття, тези, монографія, дисертація) в міжнародному освітянському просторі.

Аналіз наукових праць дозволив констатувати, що питання культури наукової мови є предметом досліджень значної когорти українських науковців: Т. Можарова, І. Олійник, О. Семенов, Ю. Сурмін, О. Фурман та ін.

Проведений І. Олійник аналіз рівня зазначеного феномену у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня в майбутніх докторів філософії виявив «низку причин недостатньої сформованості цього конструкту: низький рівень мовно-комунікативної підготовки, недостатнє розуміння призначення різних стилістичних мовних засобів, доречності, застосування варіантних мовних форм у тексті дослідження, що породжує невпевненість щодо якості наукового продукту» [1, с. 64]. Зазначене визначає вагомість подальшого вивчення досліджуваного питання.

Мета статті – розкрити досвід

формування культури наукової мови майбутніх докторів філософії в Університеті імені Альфреда Нобеля.

Щодо сутності поняття «культура наукової мови», то студіювання наукового фонду дозволило констатувати, що існують різні підходи до його трактування. Нам імпонує погляд О. Семенова, яка презентує зазначений феномен як «нормативне застосування наукової мови в усній і писемній, діалогічній і монологічній формах, високий рівень мовно-комунікативної культури» [2, с. 6].

У стандарті вищої освіти зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, затверджене наказом МОН України № 924 від 26.06.2024 року визначено результати навчання, яких необхідно досягти у процесі підготовки здобувачів. Акцентуємо на тих, які безпосередньо пов'язані з культурою наукової мови: вільно презентувати та обговорювати результати досліджень, наукові та прикладні проблеми професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, а також – підготовки відповідних педагогічних кадрів для неї державною та іноземною мовами; оприлюднювати результати досліджень у наукових публікаціях українського та міжнародного рівня, брати участь у

міжнародних проєктах (РН1); формувати та перевіряти гіпотези на основі системного наукового світогляду, загального культурного кругозору і демонструвати здатність знаходження оптимального рішення при обстоюванні власної наукової позиції із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності (РН2); розробляти та реалізовувати в команді наукові та/або інноваційні проєкти у сфері професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, а також підготовки відповідних педагогічних кадрів для неї, які мають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику у цій сфері та дотичних до них міждисциплінарних напрямках (РН4); розробляти інноваційні методи і практики викладання конкретних навчальних дисциплін, посібники, підручники у сфері професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, а також – підготовки відповідних педагогічних кадрів для неї на основі системного наукового світогляду з використанням інноваційних педагогічних технологій (РН7).

Зупинитися на підходах щодо формування культури наукової мови майбутніх докторів філософії, які здобувають третій (освітньо-науковий) рівень за спеціальністю А5 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» галузі знань А Освіта/Педагогіка у ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля».

Метою освітньо-наукової програми «Професійна освіта» (ОНП) є підготовка висококваліфікованих, конкурентоспроможних науково-педагогічних кадрів, здатних до самостійної дослідницько-інноваційної, науково-педагогічної, проєктної діяльності, генерації нових ідей та їх імплементації у теорію і практику професійної освіти; якісного супроводження освітнього процесу та креативного розв'язання актуальних проблем у сфері професійної освіти, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних міждисциплінарних знань та/або професійної практики.

Освітня складова програми становить 45 кредитів ЄКТС та реалізується упродовж чотирьох семестрів, містить освітні компоненти загальної (18 кредитів ЄКТС) та професійної (27 кредитів ЄКТС) підготовки, серед яких вибіркові освітні компоненти складають 12,5 кредитів ЄКТС. Упевнені, що кожен освітній компонент ОНП «Професійна освіта» забезпечує в тій чи тій мірі формування у здобувачів культури наукової мови. Проте безпосереднє спрямовані такі: «Іноземна мова для академічних цілей» (ОЗК2), «Педагогічна майстерність викладача закладу професійної освіти» (ВПК1), «Академічне письмо та риторика» (ВПК1.2), «Професійно-педагогічна комунікація» (ВПК1.3), «Лідерство, рефлексія та особистісно-професійний розвиток сучасного фахівця» (ВПК2), «Академічна доброчесність та якість освіти» (ВПК3.2), а також практика в педагогічній майстерні та науково-викладацька практика.

Усвідомлюмо, що знання культури наукового усного й письмового мовлення мовою міжнародного спілкування, якою є англійська, є ключем, що відкриває майбутньому доктору філософії шлях у світову науку та дозволяє представити результати своїх досліджень науковій спільноті для обговорення. Саме тому під час вивчення освітнього компонента «Іноземна мова для академічних цілей» викладачі акцентують увагу не лише на формуванні в здобувачів умінь і навичок презентації власних наукових результатів англійською мовою та ведення наукової дискусії, а й на ознайомленні з вимогами до структури наукової статті й особливостями її написання відповідно до стандартів провідних міжнародних наукових журналів, алгоритмами опису етапів наукового дослідження іноземною мовою. Окрема увага приділяється формуванню навичок пошуку інформації в іншомовних наукових джерелах та написанню наукових текстів різних жанрів (статей, анотацій, планів, рецензій, звітів тощо) іноземною мовою.

У ході вивчення дисципліни «Академічне письмо та риторика» увага майбутніх докторів філософії акцентується на знайомстві із закономірностями

функціонування мовних засобів у науковому стилі, основами системності наукового стилю, стилістичною зумовленістю використання мовних засобів у процесі наукового дослідження; жанрами усної форми наукового стилю: повідомлення, доповідь, дискусія, опонування; формуванні в аспірантів здатності до самостійної роботи зі стилістичними ресурсами мови, зокрема використанні писемних та наукових стилістичних норм, необхідних для здійснення науково-дослідницької діяльності; сприянні оволодінню здобувачами технологією роботи з науковими текстами, логічної, об'єктивної та послідовної передачі інформації у вигляді схем, планів, тез, наукових статей; удосконаленні здібності до компресії та прогресії наукових текстів та ін. Особлива увага приділена актуальним для професійної освіти темам, що стосуються академічної доброчесності, протидії плагіату, культури оформлення наукового тексту та ін.

На розвиток монологічного та діалогічного мовлення, уміння формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, доносити зрозуміло і недвозначно професійні знання,

обґрунтовуючи й узагальнюючи інформацію для фахівців та широкого загалу; вести аргументовану дискусію із використанням коректних полемічних прийомів; створювати умови конструктивної взаємодії з суб'єктами освітнього процесу і обирати оптимальні методи, засоби і форми взаємодії, забезпечувати сприятливий морально-психологічний клімат під час командної взаємодії; налагоджувати соціальну, наукову взаємодію, співробітництво, попереджати та розв'язувати конфлікти; діяти на основі системного професійної етики, загального культурного кругозору тощо спрямований освітній компонент «Професійно-педагогічна комунікація».

Підсумовуючи, зазначимо, що культурою наукового мовлення є однією з ключових компетентностей сучасного викладача-дослідника. Лише за умови її сформованості майбутній доктор філософії матиме можливість ефективно представити науковій спільноті результати своїх досліджень для обговорення, збагачувати власний професійний досвід, розкриваючи свій науковий потенціал.

Література

1. Олійник І. В. Підвищення культури наукової мови як важливий аспект формування дослідницької компетентності у майбутніх докторів філософії. *Освіта та педагогічна наука*. 2021. № 1 (176). С. 63–71. **2. Семеног О. М.** Культура наукової української мови : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 216 с.

Гаркуша І. В.,

*PhD із соціальних комунікацій, доцент,
доцент кафедри психології та педагогіки,
ВНЗ «Університет ім. Альфреда Нобеля»,
м. Дніпро*

РОЛЬ МОВНИХ ТА НЕМОВНИХ ЗАСОБІВ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ ЗАГРОЗИ

Актуальність пропонованого дослідження зумовлена тим, що в умовах військової загрози та кризи комунікація відіграє ключову роль у згуртуванні суспільства, координації дій та підтримці морального духу. Використання мовних та немовних засобів комунікації забезпечує ефективний інформаційний обмін, сприяє

зміцненню національної ідентичності, формуванню єдиного комунікаційного простору та протидії дезінформації.

Попри значну кількість досліджень у сфері комунікацій, недостатньо вивченими залишаються такі питання, як-от:

– специфіка використання мовних і немовних засобів у військових умовах;

– роль невербальної комунікації в підтримці психологічної стійкості населення під час кризових ситуацій;

– особливості інформаційного впливу на різні групи суспільства в умовах гібридної війни;

– механізми використання комунікаційних стратегій для запобігання соціальним конфліктам.

Метою статті є аналіз особливостей мовних та немовних засобів комунікації у військових умовах, їхнього впливу на мобілізацію населення, підтримку соціальної згуртованості та протидію деструктивним інформаційним впливам.

Задоволення комунікаційних потреб та забезпечення згуртованості суспільства в умовах військової загрози та кризи вимагають використання широкого спектру мовних та немовних засобів. Ці засоби є важливими інструментами для формування спільної ідентичності, сприйняття загрози, координації дій та підтримки соціальної єдності.

Мовні засоби комунікації, такі як слова, символи, терміни, мовні конструкції тощо, відіграють ключову роль у встановленні спільного мовного коду, який сприяє зрозумінню та співпраці серед населення. У період військової загрози мова стає не лише засобом передачі інформації, але і важливим інструментом мобілізації, підтримки та мотивації. Наприклад, використання патріотичних слів та фраз може збуджувати національний дух та підтримувати дух боротьби [2].

Паралельно з мовними засобами, немовні засоби комунікації, такі як жести, міміка, тілесна мова, також мають велике значення. Вони дозволяють виражати емоції, створювати зв'язок та встановлювати довіру між людьми. У складних умовах кризи немовні засоби можуть бути навіть ефективнішими, ніж мовні, оскільки вони передають емоції та почуття без потреби у розумінні конкретної мови [1].

Крім того, в сучасному цифровому світі роль медіа та соціальних мереж виявляється критичною. Швидкість та доступність інформації через ці канали дозволяє ефективно координувати дії, мобілізувати

ресурси та організовувати допомогу [5]. Однак необхідно пам'ятати про ризики маніпуляції та розповсюдження дезінформації, які можуть загрожувати соціальній згуртованості [3].

Роль мовних та немовних засобів комунікації у військових умовах та кризи полягає у забезпеченні ефективної взаємодії, сприянні мобілізації та мотивації населення, формуванні спільної ідентичності та підтримці соціальної єдності, підтримки морального духу та координації дій. Розглянемо основні аспекти цього впливу:

1. *Сприяння співпраці та взаєморозумінню.* Мовні та немовні засоби допомагають встановлювати контакти можуть розрізнятися між групами людей, відмінних за культурою, мовою чи соціальним статусом. Це сприяє підтримці спільних цілей та збільшенню рівня взаєморозуміння [2].

2. *Створення позитивної атмосфери та психологічної підтримки.* Важливим елементом комунікації є здатність підтримувати психологічний стан людей під час стресових ситуацій. Позитивна мова, емпатія та підтримка за допомогою немовних засобів можуть підняти настрій та підтримати віру в перемогу [4].

3. *Мобілізація та розподіл ресурсів.* Ефективна комунікація є провідним елементом у мобілізації ресурсів, таких як гуманітарна й медична допомога та матеріальні ресурси, і для їх розподілу та використання в критичні моменти.

4. *Підтримка соціальної когезії після кризи:* Після завершення кризи важливо забезпечити відновлення соціальної згуртованості та відновлення довіри між членами суспільства. Мовні та немовні засоби комунікації можуть відігравати провідну роль у процесі відновлення та підтримки довгострокової стійкості [2].

Комунікація, використовуючи мовні та немовні засоби, дозволяє сформувати спільну відповідальність громадян за майбутнє країни та стимулює активну участь у захисті національних інтересів.

Крім того, важливим аспектом є інклюзивність комунікації в умовах кризи. Забезпечення доступності інформації для всіх

верств суспільства, включаючи вразливі групи, допомагає підтримувати єдність та впевненість у кожному члені спільноти. Такий підхід підвищує ефективність комунікації та допомагає уникнути виникнення напруги та конфліктів всередині суспільства.

Узагальнюючи вищезазначене, роль мовних та немовних засобів комунікації в умовах військової загрози та кризи полягає в їхній здатності об'єднувати людей, створювати спільні цілі та цінності, сприяти психологічній стабільності та координації дій. Вони є ключовим елементом в підтримці соціальної згуртованості та забезпеченні стійкості суспільства під час складних випробувань.

Досягнення успіху у використанні мовних та немовних засобів комунікації в умовах військової загрози та гуманітарної кризи вимагає спільних зусиль всіх рівнів суспільства. Зокрема, важливою є роль уряду та інших владних структур у забезпеченні доступу до достовірної інформації, створенні умов для вільного обміну думками та ідеями, а також у виробленні спільної стратегії комунікації для мобілізації населення.

Крім того, громадські організації, активісти та медіа відіграють важливу роль у забезпеченні прозорості, відповідальності та дотримання принципів свободи слова. Їхня активна участь у комунікаційних процесах допомагає уникнути маніпуляцій та дезінформації, забезпечуючи таким чином збереження соціальної згуртованості.

Не менш важливим в освіті та культурі є формування національної свідомості та цінностей. Виховання громадян, які володіють критичним мисленням, медійною грамотністю та розуміють важливість етичних аспектів комунікації, сприяє підтримці соціальної стабільності навіть у найскладніших умовах.

Отже, ефективне використання мовних та немовних засобів комунікації в умовах військової загрози та кризи вимагає комплексного підходу та співпраці всіх сегментів суспільства. Тільки шляхом спільних зусиль забезпечується стійкість, об'єднаність та відповідальність перед майбутніми поколіннями.

Література

1. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 288 с. **2. Проблеми ефективності професійної мовної комунікації в умовах інформаційної агресії : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю (м. Київ, 26 квітня 2024 р.).** Київ : Київський інститут Національної гвардії України, 2024. 307 с. URL: <https://surl.lu/cgogja>. **3. Соціальна згуртованість в Україні. Аналітичний звіт.** Київ : SCORE, 2024. С. 60–75. https://api.scoreforpeace.org/storage/pdfs/Social-Cohesion-in-Ukraine_ukr_2024.pdf. **4. Філатова Л. С.** Педагогічна майстерність вчителя та її елементи. Педагогічна майстерність : навч. посіб. для здобувачів вищої освіти педагогічних університетів за спеціальностями 013 Початкова освіта; 016 Спеціальна освіта. Харків : ХНПУ, 2021. С. 18–28. **5. Чуприна А.** Роль соціальних мереж у кризовій комунікації в умовах війни. *Європейська бізнес асоціація*. 2022. URL: <https://eba.com.ua/rol-sotsialnyh-merezh-u-kryzovij-komunikatsiyi-v-umovah-vijny/>.

Ярошук К. І.,

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності,
Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка,

м. Чернігів

ВПЛИВ ВІЙНИ НА МОТИВАЦІЮ ТА ПРОФЕСІЙНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ ОСВІТЯНИНА: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Війна в Україні створила нову соціальну та психологічну реальність, яка значно вплинула на всі сфери життя, зокрема на освіту. Освітняни опинилися перед безпрецедентними викликами: необхідністю працювати в умовах стресу, втрати стабільності, вимушеного переміщення та змін в освітньому процесі. Вплив війни на їхню мотивацію та професійну ідентичність є критично важливим питанням, оскільки від рівня їхньої мотивації та самосприйняття залежить якість освіти, психологічний стан здобувачів освіти і загальна стійкість освітньої системи.

Професійна діяльність освітян у таких умовах потребує не лише адаптації до нових методів навчання (онлайн-формат, навчання у тимчасових класах, поєднання різних вікових груп), а й осмислення власної ролі як агента підтримки, мотивації та навіть психологічної реабілітації для учнів. Водночас багато педагогів відчують професійне вигорання, втрату впевненості у своїх силах, а інколи й розчарування у професії.

За даними досліджень, проведених у 2023 році, близько 60% освітян відзначають зниження власної мотивації через постійний стрес, а 45% стикаються з почуттям емоційного виснаження. Водночас 70% педагогів вважають свою роботу важливішою, ніж раніше, адже вони допомагають своїм вихованцям адаптуватися до воєнних реалій [2].

Отже, актуальність цієї теми зумовлена наступними факторами:

– війна спричинила значні психологічні та професійні зміни серед освітян, що може впливати на якість освіти;

– освітяни відіграють ключову роль у підтримці дітей та молоді в кризових умовах,

тому важливо дослідити, як забезпечити їхню мотивацію;

– дослідження професійної ідентичності освітян в умовах війни дозволяє розробити ефективні підходи до їхньої підтримки, що є критичним для майбутнього освіти в Україні.

Ці заходи можуть допомогти вчителям зберегти мотивацію та зміцнити їхню професійну ідентичність, що є критично важливим для забезпечення стійкості освітньої системи в умовах війни.

В той же час війна створює безпрецедентні виклики для освітян, впливаючи на їхню мотивацію та професійну ідентичність. Розуміння цих впливів є ключовим для підтримки вчителів та забезпечення якості освіти в умовах кризи.

Якщо розглядати питання впливу війни на мотивацію освітян, дослідження показують, що військові конфлікти можуть суттєво знижувати мотивацію до навчання та викладання. Війна впливає на психічний стан учнів та вчителів, що призводить до зниження концентрації, підвищеної втомлюваності та тривожності. Ці фактори негативно позначаються на мотивації освітян до виконання своїх професійних обов'язків [3].

Крім того, дослідження GoGlobal виявило, що 57% українських учнів відчують байдужість до навчання та зниження мотивації, а 55% скаржаться на погіршення пам'яті та швидку втомлюваність. Ці проблеми також впливають на вчителів, які потребують більше часу для відновлення сил та відчують підвищену тривожність [1].

Щодо впливу війни на професійну ідентичність освітян, варто зазначити, що професійна ідентичність вчителів формується через їхню роль у суспільстві та взаємодію з учнями. В умовах війни ці аспекти зазнають значних змін. Вчителі можуть відчувати

втрату контролю над освітнім процесом, що впливає на їхню впевненість у власній професійній ролі.

Проведений аналіз засвідчує, що війна може призвести до переосмислення вчителями своєї професійної місії та цінностей, що впливає на їхню професійну ідентичність. Вони можуть стикатися з моральними дилемами та необхідністю адаптуватися до нових реалій, що вимагає перегляду їхньої ролі як освітян.

Незважаючи на виклики, існують стратегії для підтримки мотивації та професійної ідентичності педагогів в умовах війни:

- психологічна підтримка: забезпечення доступу до психологічних консультацій та груп підтримки для вчителів;

- професійний розвиток: організація тренінгів та семінарів, спрямованих на адаптацію до нових умов викладання.

- спільноти практики: створення платформ для обміну досвідом та підтримки між освітянами [4].

Ці заходи, на наш погляд, можуть допомогти вчителям зберегти мотивацію та зміцнити їхню професійну ідентичність, що є критично важливим для забезпечення стійкості освітньої системи в умовах війни.

Отже, безумовно війна в Україні значно вплинула на професійну ідентичність та мотивацію освітян, змушуючи їх адаптуватися до нових умов праці, емоційних викликів і нестабільності. Попри труднощі, значна частина педагогів зберігає відданість своїй професії та усвідомлює її важливість у часи кризи.

На основі проведеного аналізу можна зробити такі висновки:

1. Зміни в мотивації. Освітяни стикаються з професійним вигоранням і стресом, але водночас відчувають зростання відповідальності перед учнями та суспільством.

2. Переосмислення професійної ідентичності. Вчителі не лише виконують освітню функцію, а й стають психологічними наставниками, мотиваторами та джерелом підтримки для учнів.

3. Важливість системної підтримки. Для збереження емоційної та професійної стійкості освітян необхідно впроваджувати комплексні заходи: психологічну допомогу, професійний розвиток, гнучкі умови праці та фінансову підтримку.

4. Необхідність подальших досліджень. Важливо продовжувати вивчати вплив війни на освітню сферу, щоб розробити ефективні стратегії підтримки вчителів та покращення освітнього процесу в умовах кризи.

Таким чином, хоча війна створила численні виклики для освітян, вона також відкрила нові можливості для переосмислення ролі педагога, підвищення його соціальної значущості та розробки нових підходів до професійної підтримки. Тільки через системну роботу та увагу до потреб освітян можна забезпечити стабільність та якість освіти в Україні навіть у складних умовах.

Література

1. Гриневич Л. Чи варто впроваджувати НУШ під час війни. URL: https://osvitoria.media/experience/chy-varto-vprovadzhuvaty-reformu-nush-na-tli-vijny/?utm_source=chatgpt.com. 2. Освітній аналітичний центр України, 2023. URL: <https://osvita.ua/>. 3. Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період : виклики, правила, перспективи : матеріали всеукр. наук.-педагог. підвищення кваліфікації (Львів-Торунь, 4 берез.-14 квіт. 2024 р.). Львів-Торунь, 2024. 368 с. 4. Проблеми розвитку ідентичності особистості в освітньому просторі. Матеріали II круглого столу 19 жовтня 2023 року. 36. матер. Київ : Міленіум, ВЦ «Просвіта», 2023. 152 с.

Корж В. А.,
студентка,
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Король А. М.,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ У РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

У сучасному світі, де технології стрімко розвиваються і відбуваються соціальні зміни, емоційний інтелект стає дедалі важливішим для успішної адаптації учнів. Вчителі відіграють важливу роль у формуванні емоційної грамотності учнів, адже саме в освітньому середовищі діти навчаються розуміти свої власні емоції та емоції інших. Актуальність розвитку емоційного інтелекту підкреслюється тим, що емоційно інтелектуальні особистості здатні краще впоратися зі стресом, покращувати міжособистісні стосунки та досягати успіхів у навчанні.

Високий рівень емоційного інтелекту позитивно впливає на академічну успішність, соціальну адаптацію та психічне здоров'я учнів. Учителі можуть впливати на формування цих навичок, застосовуючи різні методи навчання: інтерактивні вправи, ігри та обговорення емоційних ситуацій, що допомагає учням не лише усвідомлювати свої почуття, але й навчитися їх контролювати у спілкуванні з оточуючими.

Метою статті є аналіз ролі вчителя у розвитку емоційного інтелекту учнів.

Емоційний інтелект (EI) – це складний комплекс умінь, що включає в себе розпізнавання, усвідомлення, розуміння та управління як власними емоціями, так і емоціями інших людей. Це поняття охоплює вміння аналізувати емоційні стани, оцінювати їхній вплив на поведінку та прийняття рішень.

Дослідження емоційного інтелекту в зарубіжній психології розвивалося через кілька основних періодів, що були визначені Дж. Майєром:

1) 1900-1969 рр. – відносно незалежні окремі дослідження емоцій та інтелекту;

2) 1970-1989 рр. – вивчення особливостей взаємодії емоційних та перцептивно-когнітивних процесів;

3) 1990-1993 рр. – емоційний інтелект стає предметом психологічних досліджень;

4) 1994-1997 рр. – популяризація даних про емоційний інтелект;

5) 1998 р. – теперішній час – експериментальні дослідження феномену емоційного інтелекту [2, с. 11].

Український психолог О. Чебикін розробив теорію емоційної регуляції навчально-пізнавальної діяльності, що сприяло створенню комплексу психолого-педагогічних прийомів для покращення емоційного спілкування під час навчання. У своїх роботах О. Саннікова вивчала окремі складові емоційного інтелекту, виокремлюючи характерні ознаки актуальних емоцій та стійких емоційних переживань. Дослідження Е. Носенка та Н. Ковриги розглядають емоційний інтелект як складову внутрішнього світу особистості, підкреслюючи його роль у формуванні позитивного ставлення до себе, інших та світу в цілому [2, с. 14].

Таким чином, дослідження емоційного інтелекту є важливою темою у психології. Оскільки емоційний інтелект впливає на всі сфери життя учнів, включаючи навчальну діяльність та психічне здоров'я учнів.

Способи розуміння емоцій можна умовно поділити на перцептивні та раціональні. Перцептивні способи пов'язані з розпізнаванням емоцій і включають два основні підходи: з позиції зовнішнього спостерігача та з позиції внутрішнього спостерігача. Перший метод передбачає аналіз експресивних проявів інших людей або змісту ситуації. Другий підхід акцентує увагу на власному емоційному досвіді, що означає, що людина аналізує свої переживання, спостерігаючи, як емоції виникають і змінюються в процесі взаємодії з іншими. Раціональні способи пов'язані з усвідомленням емоцій. Однією з них є

усвідомлення загального фону емоційних переживань, що допомагає зрозуміти, в якому емоційному стані перебуває людина в цілому, що може впливати на її реакції і поведінку. Іншим важливим аспектом є усвідомлення власних емоцій, що включає не лише розпізнавання своїх почуттів, але й усвідомлення та причин, які їх викликали [2, с. 29].

Варто зазначити, що вчитель виступає не лише джерелом знань, а й провідником у процесі формування емоційного інтелекту учнів. Відповідно до цього, його завдання полягає у створенні умов, де діти можуть безпечно досліджувати свої почуття, вчитися їх виражати та керувати ними. Наприклад, через організацію групових занять шляхом обговорення літературних творів та вирішення конфліктних ситуацій у рольових іграх, педагог допомагає учням розпізнавати емоції інших і співпереживати. У результаті, такі методи сприяють розвитку емпатії та соціальних навичок, які є ключовими складовими емоційного інтелекту.

Ми вважаємо, що вчитель, який сам демонструє емоційну зрілість – наприклад, спокійно реагує на провокації або показує розуміння до переживань учнів, – стає прикладом для наслідування, що підсилює ефект навчання.

Учителі мають унікальну можливість впливати на емоційний інтелект учнів через щоденну взаємодію. Спілкування в класі, реакція на поведінку учнів і вирішення конфліктів формують у дітей розуміння того, як емоції впливають на стосунки. В результаті, педагог може навчити учнів розрізняти позитивні та негативні емоційні стани, а також показати, як конструктивно їх використовувати.

Крім того, важливу роль відіграє вміння вчителя адаптувати свої методи до індивідуальних особливостей учнів.

Розуміючи, що кожна дитина має унікальний емоційний досвід, педагог може підбирати підходи, які найкраще допомагають конкретному учневі розкрити свій потенціал емоційного інтелекту.

Проаналізувавши наукову літературу можемо зазначити, що важливим аспектом роботи вчителя є створення атмосфери довіри в класі. Коли учні відчують, що їхні почуття сприймають серйозно, вони стають більш відкритими до навчання емоційної саморегуляції. Так, вчитель, який уважно слухає і проявляє розуміння, допомагає учням розвивати впевненість у собі та своїх емоціях. Ще одним ключовим елементом є використання прикладів із життя для пояснення емоційних концепцій. Учитель може розповідати історії, аналізувати поведінку персонажів із книг, щоб показати, як емоції впливають на рішення і стосунки, що робить навчання емоційного інтелекту більш доступним і практичним для учнів.

Варто зазначити, що емоційний інтелект учителя також відіграє роль у формуванні командного духу серед учнів, оскільки організовуючи групові проєкти або спільні завдання, педагог може навчити дітей співпраці, врахування думок інших і управління емоціями в колективі, а такі навички стають основою для майбутньої соціальної взаємодії.

Таким чином, розвиток емоційного інтелекту необхідний для формування гармонійного суспільства. Учні навчаються розуміти себе та інших, стають дорослими з високим рівнем соціальної відповідальності, толерантності та здатності до співпраці. Вчителі, які беруть на себе роль наставників у цьому процесі, сприяють не лише академічному успіху, а й емоційному зростанню. Отже, інвестування в розвиток емоційного інтелекту в школах є надзвичайно важливим та актуальним завданням.

Література

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер. : С.-Л. Гумецька. Харків : Віват, 2020. 42 с.
2. Дерев'янка С. П. Феноменологія емоційного інтелекту : навч.-метод. посіб. Чернівці : Десна Поліграф, 2016. 312 с.
3. Носенко Е. Л., Четверик-Бурчак А. Г. Курс лекцій з дисципліни «Теорія емоційного інтелекту» із завданнями для самоконтролю. Київ : Ніка-Центр. 2016. 113 с.

Красних О. В.,
завідувач навчально-виробничою практикою,
Відокремлений структурний підрозділ
«Криворізький фаховий коледж
Державного університету економіки і технологій»,
м. Кривий Ріг

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ФАХОВУ ПЕРЕДВИЩУ ОСВІТУ УКРАЇНИ

Актуальність цієї теми зумовлена критичними умовами, в яких опинилася країна внаслідок повномасштабної війни. Воєнний стан суттєво змінив всі сфери життя, і система освіти не стала винятком. Важливою є потреба в адаптації освітнього процесу до нових реалій, забезпеченні доступу до освіти для всіх учнів та студентів, а також збереженні якісного навчання, попри складні умови.

Під час війни виникають численні проблеми, зокрема, евакуація учнів, дистанційне навчання, знищення навчальних закладів, а також необхідність надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу. Однак водночас ці виклики відкривають нові перспективи для розвитку освітніх технологій, гнучких форм навчання та інноваційних методів викладання.

З великими труднощами стикаються освітні заклади України, розташовані на прифронтових територіях, переважно через постійну небезпеку обстрілів, відсутність надійних укриттів та відключення світла. Справжнім порятунком для усіх здобувачів освіти, які не виїхали за кордон або досі живуть у прифронтових зонах, стала дистанційна освіта.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що в умовах воєнного стану важливо зберегти безперервність освітнього процесу, підтримати дітей, молодь і вчителів, а також адаптувати систему освіти до сучасних вимог і можливостей, зокрема, у напрямі цифровізації та інклюзивності. Перспективи розвитку освітнього процесу в Україні в умовах війни вбачаються у підвищенні ролі онлайн-освіти, покращенні інфраструктури та інструментів для дистанційного навчання, а також у сприянні відновленню та розвитку закладів освіти після завершення бойових дій.

Метою статті є аналіз змін, які відбулися в освітньому процесі в Україні під час воєнного стану, вивчення основних викликів, з якими зіштовхнулися учасники освітнього процесу, та оцінка перспектив розвитку системи освіти в умовах війни. Стаття має на меті дослідити, як війна вплинула на організацію навчання, впровадження нових технологій, забезпечення доступу до освіти, а також визначити можливості для подальшого розвитку та відновлення освітнього процесу після завершення бойових дій.

Унаслідок повномасштабної війни Україна переживає безпрецедентні зміни у всіх сферах життя, включаючи освітній процес. Освіта, яка є основою розвитку нації, опинилася в умовах, що потребують швидкої адаптації до нових реалій, збереження якості навчання та забезпечення безпеки учнів і педагогів [1].

Хотілось зупинитися на перспективах розвитку освітнього процесу після завершення бойових дій у передфаховій вищій освіті.

Цифровізація освіти. Один із головних уроків війни – це важливість цифрових технологій у навчанні. В умовах війни Україна зробила великий крок у розвитку онлайн-освіти та інтеграції технологій у навчальний процес. Після завершення бойових дій можна очікувати подальшого розвитку цифрових платформ для освіти, впровадження гнучких форм навчання, які дозволять забезпечити безперервність освіти навіть у випадку кризових ситуацій.

Відновлення інфраструктури освіти. Після завершення бойових дій одним із пріоритетів стане відновлення зруйнованих освітніх закладів. Міжнародна допомога, державні інвестиції та ресурси ООН можуть стати основою для відбудови інфраструктури

та побудови сучасних освітніх установ. Водночас, важливо враховувати сучасні вимоги до безпеки та комфорту навчального процесу, що можуть включати нові стандарти для побудови шкіл, передфахових вищих навчальних закладів і університетів.

Інклюзивність і рівність в освіті. Після війни важливо забезпечити інклюзивний доступ до освіти для всіх дітей, включаючи тих, хто постраждав від війни, та дітей із особливими потребами [2]. У цьому контексті актуальними стануть програми адаптації та реабілітації дітей, а також розвиток інклюзивної освіти.

Міжнародна співпраця в освіті. Після війни Україна має можливість зміцнити міжнародну співпрацю в галузі освіти, зокрема, через участь у міжнародних освітніх проєктах, обмін студентами та викладачами,

а також через залучення міжнародної допомоги для відновлення освітнього процесу.

Висновок. Освітній процес в Україні під час воєнного стану зазнав суттєвих змін, викликаних необхідністю адаптації до нових реалій. Виклики, з якими зіштовхнулася система освіти, у т.ч. передфахова вища освіта, стали не тільки випробуванням на стійкість, а й можливістю для інновацій та розвитку нових підходів. Перспективи розвитку освіти після завершення війни залежать від відновлення інфраструктури, подальшої цифровізації, а також забезпечення інклюзивного доступу до якісної освіти для всіх дітей та молоді в Україні.

Література

1. Шевченко Л. С. Класифікація та критерії ефективності педагогічних інновацій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми*. Зб. наук. пр. Київ-Вінниця : ТОВ «Планер», 2012. Вип. 29. С. 184–189. **2. Якісна освіта** – запорука самореалізації особистості : монографія. Київ : Пед. преса, 2007. 176 с.

Леонова А. О.,

здобувачка ступеня доктора філософії,

Леонов М. А.,

здобувач ступеня доктора філософії,

Криворізький державний педагогічний університет,

м. Кривий Ріг

ЦИФРОВА ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

В умовах війни в Україні суттєво загострилися психологічні проблеми серед усіх учасників освітнього процесу – учнів, студентів, педагогів та батьків. Травматичні наслідки війни (стрес, тривожність, ПТСР тощо) значно ускладнюють освітню діяльність і негативно впливають на її якість. Через це виникає гостра потреба у швидких, доступних і дієвих механізмах психологічної підтримки, які можуть бути реалізовані за допомогою цифрових технологій.

Метою статті є аналіз можливостей та перспектив використання цифрових технологій для психологічної підтримки

учасників освітнього процесу в умовах воєнного періоду в Україні.

У численних дослідженнях встановлено, що цифрові технології дозволяють забезпечити безперервну психологічну допомогу через сервіси онлайн-консультування, чат-ботів, мобільні додатки, телепсихологію, а також платформи інтерактивної підтримки. В умовах війни особливої ваги набуває можливість отримати психологічну консультацію саме у цифровому форматі, оскільки це дозволяє уникнути фізичних перешкод, таких як проблеми з пересуванням, безпекові ризики

або обмежений доступ до психологів у окремих регіонах [1].

Сучасні цифрові сервіси надають користувачам різні формати взаємодії зі спеціалістами: це може бути як відеозв'язок у режимі реального часу, так і листування через месенджери або онлайн-чати, що особливо важливо для осіб, які відчують труднощі з вербалізацією своїх переживань. Крім того, цифрові платформи можуть пропонувати попередньо записані навчальні відео, вправи з релаксації, аудіоматеріали для самостійної психологічної регуляції, що забезпечує додаткову автономність і гнучкість у використанні таких ресурсів.

В Україні широкого застосування набули чат-боти психологічної підтримки, які працюють цілодобово і здатні автоматично реагувати на запити користувачів. Такі інструменти стають першим етапом у наданні психологічної допомоги, оскільки допомагають оперативно ідентифікувати проблему та зорієнтувати людину щодо подальших кроків: самопомоги або звернення до спеціаліста [2].

Додатково перевагою цифрових технологій є доступність психологічної підтримки для широких верств населення, незалежно від їхнього географічного розташування, що особливо актуально в умовах переміщення значної кількості населення через військові дії.

В Україні активно застосовуються такі сервіси, як чат-боти психологічної підтримки в месенджері Telegram («Друг. Перша допомога», «Перемога»), а також гарячі лінії психологічної допомоги, організовані провідними психологічними спільнотами, зокрема Національною психологічною асоціацією України (2023). Наприклад, чат-бот «Друг. Перша допомога» спеціалізується на оперативному реагуванні на кризові ситуації: він містить алгоритми первинної діагностики емоційних станів та пропонує користувачам рекомендації щодо самозаспокоєння, подолання панічних атак, тривоги або гострого стресу. Він, за потреби, може переадресувати на платформу «Розкажи мені». Чат-бот «Як ти?» натомість пропонує тематичні інформаційні блоки, інтерактивні вправи, тести на визначення рівня

тривожності та рекомендації із саморегуляції емоцій.

Крім чат-ботів, популярністю користуються мобільні додатки, які розроблені як для широкого загалу, так і для окремих категорій учасників освітнього процесу. Наприклад, додатки Calm, BetterMe або Headspace, які адаптовані під українські реалії, пропонують користувачам аудіо- та відеоконтент із вправами для зниження стресу, релаксації, медитації та покращення сну. Для педагогів та студентів створені спеціальні онлайн-платформи (наприклад, Prometheus, EdEra, ВУМ онлайн), що надають безкоштовний доступ до курсів із психологічного відновлення, навичок стресостійкості, профілактики професійного вигорання [1].

Також слід відзначити роботу спеціалізованих онлайн-кабінетів психологічної підтримки, які функціонують на базі окремих закладів освіти та університетів. Такі сервіси забезпечують консультації кваліфікованих психологів через відеозв'язок або месенджери, дозволяючи оперативно реагувати на запити студентів і викладачів. Важливо, що завдяки таким цифровим інструментам суттєво скорочується час очікування на психологічну допомогу, а також збільшується охоплення аудиторії.

Особливість цифрових технологій у психологічній підтримці полягає також у тому, що вони дозволяють регулярно здійснювати моніторинг стану учасників освітнього процесу, виявляючи потенційні психологічні проблеми на ранніх стадіях, до їх загострення.

Важливим аспектом цифрової психологічної підтримки є забезпечення анонімності та конфіденційності звернень. В умовах війни багато людей стикаються з почуттям сорому або побоюванням стигматизації при зверненні за психологічною допомогою. Цифрові технології дозволяють уникнути прямого контакту, що знижує психологічні бар'єри та сприяє більшому охопленню людей, які потребують допомоги, але не готові її отримати відкрито [2].

Проте, існують і суттєві виклики, зокрема пов'язані з цифровою нерівністю, що виявляється у нерівномірному доступі до якісного інтернет-зв'язку, особливо в сільських місцевостях та районах активних бойових дій. Через це частина учасників освітнього процесу залишається поза межами цифрової психологічної підтримки, що створює додаткові виклики для освітньої системи в умовах війни. Вирішення цієї проблеми потребує системних державних та міжнародних програм забезпечення доступу до цифрових ресурсів та послуг.

Педагоги, які перебувають у найбільш складній психологічній ситуації через необхідність постійно підтримувати навчальний процес та взаємодіяти з великою кількістю учасників освітнього процесу, отримують підтримку у форматі спеціалізованих онлайн-курсів і вебінарів. Такі курси спрямовані на розвиток навичок саморегуляції, попередження професійного вигорання, навчання технікам екстреної психологічної допомоги, а також забезпечення психоемоційного самовідновлення. Водночас такі курси інтегруються в професійний розвиток педагогів і можуть використовуватися не лише в умовах війни, але й у повоєнний період як сталий компонент педагогічної підготовки [1].

Отже, цифрові технології є важливим інструментом організації психологічної підтримки учасників освітнього процесу в умовах війни. Завдяки широким можливостям цифрових інструментів, таким як чат-боти, мобільні додатки, онлайн-платформи та телепсихологія, вдається оперативно й ефективно реагувати на різноманітні психологічні виклики, пов'язані з наслідками війни.

Подальші напрями розвитку цієї сфери повинні включати не лише технічне розширення цифрових інструментів, але й формування цифрової психологічної компетентності серед педагогів та психологів, їхню готовність і спроможність використовувати цифрові сервіси в професійній діяльності. Важливо також звернути увагу на подолання цифрової нерівності шляхом створення системних механізмів, які забезпечать рівний доступ до цифрових послуг усім учасникам освітнього процесу, незалежно від їхнього географічного розташування та соціально-економічного статусу.

Таким чином, цифрова психологічна підтримка має значний потенціал як для стабілізації освітньої галузі України у воєнний період, так і для її подальшого розвитку та відновлення у післявоєнному суспільстві.

Література

1. **Захист і підтримка** ментального здоров'я українців в умовах воєнного стану : виклики і відповіді : монографія / НАПН України; за заг. : ред. В. Г. Кременя. Київ, 2024. 188 с.
2. **Годецька Т. І.** Інклюзивні освітні середовища в умовах цифрової трансформації суспільства : психологічний аспект (аналітичний огляд). *Аналітичний вісник у сфері освіти й науки: довідковий бюлетень (до 25-річчя ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського)*. 2024. Вип. 20. С. 78–111. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743109/1/Godetska_TI_AH_RB20_2024.pdf.

Сугак Д. В.,
здобувач ступеня доктора філософії,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг

ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА СТУДЕНТСЬКОГО ЛІДЕРСТВА У ВОЄННИЙ ПЕРІОД: ВИКЛИКИ І РІШЕННЯ

Війна в Україні створила суттєві виклики для всіх сфер суспільства, зокрема для вищої освіти. У таких умовах особливо гострою постала проблема забезпечення психосоціальної підтримки студентів, які перебувають під впливом постійного стресу, невизначеності й психологічного напруження. Особливої уваги потребує підтримка студентів-лідерів, які не лише стикаються з власними переживаннями, але й беруть на себе відповідальність за допомогу іншим, забезпечення життєдіяльності студентських спільнот, реалізацію волонтерських ініціатив та підтримку освітнього процесу в надзвичайних умовах.

Актуальність психосоціальної підтримки студентського лідерства полягає в необхідності збереження і посилення лідерського потенціалу студентської молоді як важливого ресурсу для стабілізації освітнього середовища, відновлення психологічного здоров'я та подальшого розвитку громадянського суспільства у післявоєнний період.

Метою статті є аналіз головних викликів та ефективних рішень щодо забезпечення психосоціальної підтримки студентського лідерства в умовах війни.

Студенти-лідери під час війни стикаються з надмірним навантаженням, оскільки поєднують навчання з волонтерською діяльністю, підтримкою однолітків та участю у громадських ініціативах. Це створює додатковий тиск на психоемоційний стан, спричиняючи хронічну втому, емоційне виснаження та підвищує ризик професійного вигорання. Через відповідальність за добробут і стабільність студентських колективів лідери часто нехтують власним психологічним станом, що посилює тривожність і може призводити до депресивних станів або втрати мотивації.

Відповіддю на ці виклики стали спеціалізовані програми психосоціальної підтримки, орієнтовані на студентських лідерів. Такі програми не лише спрямовані на психологічне відновлення, а й розвивають емоційний інтелект, стресостійкість, навички саморегуляції, кризового менеджменту та фасилітації групових процесів. Зокрема, у 2022–2023 роках Український католицький університет (УКУ) реалізував програму підтримки для лідерів і активістів, що включала групові психологічні зустрічі з елементами тренінгів зі стресостійкості, воркшопи з саморегуляції та індивідуальні консультації з психологами [2]. Подібний досвід запроваджено в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, де в межах «Центру психосоціальної підтримки» організовано онлайн-групи для лідерів студентських організацій із фокусом на адаптацію й управління стресом під час кризових подій [3]. Окремою складовою є практикуми з профілактики вигорання та розвитку навичок взаємодопомоги, що суттєво підвищує ефективність лідерів і підтримує їхню стійкість.

Ефективність таких програм підсилює їхня доступність та адаптація до умов війни завдяки дистанційним і змішаним форматам. Студенти-лідери регулярно отримують підтримку у формі групових тренінгів, індивідуальних консультацій або онлайн-заходів, що дає змогу своєчасно реагувати на проблеми та запобігати вигоранню.

Унікальні умови війни спричинили швидке впровадження цифрових технологій у сферу психосоціальної підтримки студентського лідерства. Найбільш ефективними виявилися онлайн-консультації з психологами, вебінари з техніками саморегуляції, мобільні додатки для зняття стресу й чат-боти, які пропонують екстрену

психологічну допомогу та інформаційну підтримку в режимі 24/7. Наприклад, Українська освітня платформа Prometheus запустила безкоштовний онлайн-курс «Базова психологічна допомога в умовах війни», орієнтований на студентів, освітян і волонтерів; курс містить модулі з самозахисту, емоційного відновлення та підтримки інших [1].

Великим попитом користується всеукраїнський чат-бот «Друг» у Telegram (Launch @friend_first_aid_bot), який цілодобово надає рекомендації щодо самозаспокоєння, алгоритми дій при панічних атаках, тривожних розладах, а також контакти фахівців для індивідуальних консультацій [4]. Для лідерів студентських спільнот проводяться регулярні онлайн-семінари з психоемоційного здоров'я на платформах Zoom і Google Meet. Приклад – цикл вебінарів «Сила підтримки», організований Національним університетом «Києво-Могилянська академія» спільно з психологами.

Такі цифрові рішення дозволяють оперативно реагувати на запити, обмінюватися досвідом і отримувати підтримку незалежно від місця перебування чи безпекових обмежень. Показовими є онлайн-проекти «Психологічний хаб для студентів», онлайн-школа «Студентське лідерство в умовах війни», які поєднують індивідуальні консультації з груповими заходами для підтримки студентського активу.

Інтеграція психологічних заходів у діяльність студентського самоврядування створює додатковий простір для самоорганізації й взаємодопомоги, підвищує ефективність підтримки та посилює згуртованість студентської спільноти.

Для підвищення ефективності психосоціальної підтримки студентського лідерства доцільно розробити та впровадити національні програми, спеціально

орієнтовані на потреби студентських лідерів, із залученням фахівців-психологів, менторів і експертів з лідерства. Важливим є поширення кращих університетських практик, зокрема досвіду Українського католицького університету, Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Національного університету «Києво-Могилянська академія», на інші заклади освіти шляхом створення мережі взаємодії між студентськими самоврядуваннями, організації обміну досвідом і проведення спільних навчальних заходів. Необхідно також посилювати інтеграцію цифрових рішень, зокрема розробку та адаптацію онлайн-ресурсів для потреб лідерів і впровадження регулярного навчання цифровій грамотності та навичкам психологічної самопомоги. Окремої уваги заслуговує забезпечення постійного зворотного зв'язку зі студентськими лідерами та їх залучення до розроблення і моніторингу програм підтримки, що сприятиме підвищенню гнучкості й актуальності цих програм. Доцільно також розширити включення психосоціальної тематики до освітніх програм із розвитку лідерських якостей, щоб майбутні лідери були належно підготовлені до подолання психологічних викликів у кризових ситуаціях.

Отже, психосоціальна підтримка є критично важливою складовою формування і збереження лідерського потенціалу студентської молоді в умовах війни. Ефективне поєднання спеціалізованих програм, цифрових технологій і мережевої співпраці дозволяє не лише попереджати професійне вигорання, а й сприяє розвитку психологічної стійкості та соціальної відповідальності майбутніх лідерів. Запровадження комплексних рішень та постійне удосконалення практик підтримки забезпечить сталий розвиток студентського лідерства у післявоєнний період та зміцнить роль молоді у відбудові країни.

Література

1. Базова психологічна допомога в умовах війни. Prometheus. URL: <https://prometheus.org.ua/prometheus-free/basic-psychological-aid-during-war/>.
2. Український католицький університет. URL: <https://ucu.edu.ua/>.
3. Центр психосоціальної підтримки та

реабілітації «РЕЗИЛЬЄНС». URL: <https://www.facebook.com/groups/480523188817879/>.
4. Launch @friend_first_aid_bot. Telegram. URL: https://t.me/friend_first_aid_bot.

Чупилко О. О.,
директор КЗ «Червоненський ЗДО (ясла-садок) «Берізка» загального розвитку»
Глеюватської сільської ради,
Криворізький район

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Становлення української державності, Інтеграція в європейське та світове співтовариство, побудова громадянського суспільства орієнтують на Людину, націю, пріоритети духовної культури, визначаючи ключові напрями реформування освітньо-виховного процесу. В основі виховання кожного народу лежить природна потреба до самозбереження, самовдосконалення й самоствердження через розбудову власної державності. Тому будь-яке виховання має ґрунтуватися на національно-патріотичних засадах.

Система виховання забезпечує безперервність національного розвитку через виховання у дітей національного духу, ментальності, характеру, психології, сімейно-родинної та побутової культури, основою яких є збереження рідної мови, вивчення духовної спадщини попередніх поколінь, пізнання власного родоvodu та дотримання норм народної моралі.

Нормативно-правові документи, як-от: Декларація прав дитини, Конвенція про права дитини, Закон України «Про освіту», Закон України «Про дошкільну освіту» [2], Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року (2021 р.), Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України та вимоги щодо її реалізації до 2025 року», затверджена наказом МОН України 06 червня 2022 року № 527), Заходи щодо реалізації національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року, затверджені наказом МОН України 06 червня 2022 року № 527, Лист Міністерства освіти і науки України № 1 / 6267-22 від 10.06.2022 року «Про деякі

питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України», Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку [3] вказують на необхідність здійснення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

Мета статті – розкрити методичне забезпечення, методи та форми реалізації національно-патріотичного виховання та формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку.

Спираючись на важливі законодавчі та нормативні документи, колектив КЗ «Червоненський ЗДО (ясла-садок) «Берізка» загального розвитку» Глеюватської сільської ради визначив напрям національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку як один із пріоритетний, акцентуючи увагу на важливість виховання дітей у дусі патріотизму, високих моральних ідеалів, почуття любові до своєї Батьківщини, глибокого розуміння історії свого народу, національної ідентичності, самобутності.

З 2021 року заклад дошкільної освіти працює над проблемою: «Національно-патріотичне виховання та формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку».

Відомо, що основні риси громадянина своєї держави формуються в молодому віці, під впливом загальнонародних, національних цінностей, у взаємодії особистості із суспільством, яке на кожному етапі представляють сім'я, заклад дошкільної освіти, різноманітні колективи.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що соціально-громадянська компетентність – це «здатність до прояву

особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини, готовності до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення спільного життя» [1].

У КЗ «Червоненський ЗДО (ясла-садок) «Берізка» загального розвитку» Глеюватської сільської ради передбачена організація системної і планової роботи з національно-патріотичного виховання дошкільників та формування соціально-громадянської компетентності, що спрямована на виховання у дошкільників любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, національних цінностей українського народу.

Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти здійснюється через різні складові організації діяльності закладу, окреслюється у його річному плані роботи, перспективних і календарних планах освітньої роботи в різних вікових групах і охоплює всіх учасників освітнього процесу.

Однією з найважливіших педагогічних задач, що вирішує педагогічний колектив закладу дошкільної освіти, є виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля.

Педагогічний колектив закладу дошкільної освіти вбачає головне завдання у тому, щоб слова «Україна», «патріотизм» набували для дитини особливого сенсу, тобто сприймалися «не лише розумом, а й серцем». Не менш важливим є повсякденне виховання поваги до Конституції держави, законодавства, державних символів – Герба, Прапора, Гімну, виховання поваги та любові до державної мови, що сприяє формуванню громадянина, патріота України.

Національно-патріотичного виховання дошкільників здійснюється педагогічним колективом закладу дошкільної освіти *через ознайомлення з рідною мовою, рідною*

історією, природою рідного краю, фольклором, національним мистецтвом, народним календарем, національною символікою, родинно-побутовою культурою, національними звичаями, традиціями та обрядами.

Ефективними *методами і формами роботи педагогічного колективу з національно-патріотичного виховання* дітей дошкільного віку є такі, як-от: розповіді вихователя, бесіди з цікавими людьми, екскурсії в природу, розгляд ілюстративних матеріалів, читання та інсценування творів художньої літератури, розглядання творів образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, слухання народної музики, спільні з родинами виховні заходи, свята, розваги, виставки, конкурси тощо.

Задля ефективного реалізації національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку зусиллями педагогічного колективу закладу дошкільної освіти напрацьоване гарне методичне забезпечення цього напрямку роботи, що включає:

1. Методичні розробки занять із національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

2. Авторські методичні розробки занять із національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

3. Ілюстративні матеріали (буклети, альбоми, світлини).

4. Комп'ютерні презентації.

5. Друковані наукові, навчально-методичні, науково-популярні та інші видання з національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

6. Художня література.

7. Аудіо- та відеозаписи тощо.

Ефективними *методами і формами роботи з національно-патріотичного виховання* дітей дошкільного віку є такі, як-от: розповіді вихователя, бесіди з цікавими людьми, екскурсії в природу, розгляд ілюстративних матеріалів, читання та інсценування творів художньої літератури, розглядання творів образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, слухання народної музики, спільні з родинами виховні заходи, свята, розваги, виставки, конкурси тощо.

Останнім часом почали впроваджувати в практику реалізації національно-патріотичного виховання такі *інноваційні форми роботи*, адаптовані до дітей старшого дошкільного віку, це, зокрема воркшопи, дитячі дайджести, національно-патріотичні, військово-спортивні керлінги, тренінгові заняття з розвитку міжнародної толерантності дітей, культурні проекти, інтерактивно-мультимедійні студії, етнографічні райтси.

З метою реалізації національно-патріотичного виховання та формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку у закладі дошкільної освіти було проведено чимало різноманітних заходів, як-от: День Єднання, День української мови, Річниця повномасштабного вторгнення, День Європи, День Вишиванки, День Гідності, Зустрічі з татусями –

Захисниками, Українська світлиця, Козацькі розваги, Шевченківські дні, День української хустки, День пам'яті жертв Голодомору, День Героїв України, «Ігри патріотів», національні вертепи, благодійні ярмарки тощо.

Аналіз досвіду практичної роботи переконує педагогічний колектив КЗ «Червоненський ЗДО (ясла-садок) «Берізка» загального розвитку» Глеюватської сільської ради в тім, що системна і планомірна робота з національно-патріотичного виховання дошкільників забезпечує всебічний розвиток особистості, її духовності, інтелектуального потенціалу та сприяє формуванню соціально-громадянської компетентності, що виявляється у ціннісному ставленні особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) / Науковий керівник : Т. О. Піроженко, член-коресп. НАПН України, проф, д-р псих. наук; Авт. Група : Байєр О. М., Безсонова О. К., Брежнєва О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнєєва О. Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М. А., Мордоус І. О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О. Д., Шевчук А. С. Київ : Видавництво, 2021. 36 с. **2. Закон України** «Про дошкільну освіту». URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14. **3. Каплуновська О.** Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 72 с.

*Барабаш К. В.,
здобувачка ступеня доктора філософії,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ Й МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ АДАПТИВНОГО КАРАТЕ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Розвиток уявлення людства про здоровий спосіб життя, систему фізичної підготовки змінювався залежно від того, наскільки знання стосовно медико-фізіологічних показників підлягали наукового аналізу, ґрунтувалися на статистичних даних, з одного боку, враховано на сучасному етапі позитивний досвід тієї чи тієї культури, країни (з діахронного погляду) в аспекті застосування методів у фізкультурній освіті, побудови стратегії здорового способу життя.

На сучасному етапі необхідністю є подолання суперечності між потребою розвитку вітчизняної інклюзивної освіти з урахуванням позитивного європейського досвіду й недостатньою увагою до вивчення окресленого питання на рівні розробленості й обґрунтованості, упровадження організаційних і педагогічних засад її реалізації.

Фізична діяльність дитини з особливими потребами спрямована не лише на покращення загального фізіологічного стану,

але також сприяє урівноваженню психоемоційного і фізичного компонентів, що послідовно відображено в здоров'яцентристській парадигмі («Побудова нової національної системи охорони здоров'я України», 2014; «Директива ЄС щодо видів фізичної активності, які покращують здоров'я»; «Розвиток освіти України на період 2015-2025 років», 2010).

Мета публікації – розкрити організаційні й методичні аспекти роботи вчителя фізичної культури з дітьми з особливими освітніми потребами (на прикладі адаптивного карате).

Звернення до діахронного контексту стосовно фізичної активності, здорового способу життя, фізичної культури і спорту, напрямів розвитку фізкультурної освіти і спорту, дозволяє дійти висновку про те, що фізкультурна освіта пов'язана зі складними соціокультурними й освітніми процесами, детермінована ними, орієнтована насамперед на «збереження фізичного й морального здоров'я особистості та суспільства» [2, с. 5].

Інклюзивна фізична освіта в Україні на сучасному етапі розвитку перебуває в тісному взаємозв'язку з соціальною інклюзією, що полягає в адаптації дітей з особливими потребами (діти із розладами в аутичному спектрі, затримкою психічного й мовного розвитку, діти з синдромом Дауна, синдромом Аспергера) до соціальних норм, доручення до культури праці й пізнання світу (освітня система). Соціальна інклюзія [3] з допомогою застосування фізичної діяльності орієнтована на успішне входження в соціум, уможливорює залучення до тієї чи тієї суспільно корисної діяльності відповідно до набутих умінь, фізичних можливостей вихованців.

Системний підхід до організації і проведення фізкультурної діяльності з дітьми з особливими потребами спрямований на лонгитюдний період, оскільки фізичні вправи здійснюють вплив на медико-фізіологічні й фізичні показники вихованців. Міра такого впливу за шкалуванням прогресивний / статичний, активний / помірний визначає подальшу стратегію, яка полягає у відборі саме таких фізичних вправ, які мають позитивну проєкцію.

Необхідно також урахувати те, що динаміка у фізіологічних змінах є суто індивідуальною, оскільки кожна дитина має низку протипоказань у виконанні тих чи тих фізичних рухів залежно від діагнозу. Необхідно зважати на те, що вихованці з особливими потребами виявляють виражену емоційну позицію у виборі фізичних вправ, яка є, по суті, визначальною в забезпеченні динаміки у фізичному розвитку, а також подальшого ускладнення (за можливості фізичних характеристик й позитивних емоційних реакцій вихованців) шляхом варіації або однієї, або комплексу вправ, де фізичні дії варіюються або повторюються у їх більш складному поєднанні.

Системність також виявляється в дотриманні певного статичного блоку фізичних вправ, який добирається на початковому етапі занять із дітьми з особливими потребами. Статичний блок фізичних вправ має враховувати медико-фізіологічні характеристики, становить механізм не лише адаптації вихованців до нової для них фізичної діяльності, але також є своєрідним каркасом стабільного фізичного розвитку. Згідно з дослідженнями психологів [1; 3, с. 34–36], саме емоційний складник відіграє значну роль в адаптаційних процесах. Це пояснюють насамперед зі шляхом подолання психо-емоційних травм, яка виникає при зіткненні дітей з особливими потребами зі світом. Фізичні вправи дібрані індивідуально, поєднують медичні рекомендації стосовно достатньо тривалого використання комплексу фізичних вправ, рекомендованих для виховання.

Стан, пов'язаний із порушеннями неврологічного розвитку, визначає доволі суворі вимоги до кількості дібраних фізичних вправ, послідовності їх виконання, міру їх ускладнення залежно від фізичних можливостей і медико-фізіологічних протипоказань. Стосовно емоційного ускладнення слід зазначити, що для дітей з особливими потребами рекомендовані адаптивні фізичні вправи, які викликають позитивну емоцію.

Тренер/вчитель фізичної культури застосовує психотехнічні вміння в доборі індивідуальної техніки рухів під час

виконання тієї чи тієї фізичної вправи. На етапі добору індивідуальних вправ можлива зміна умов, оскільки емоційний складник є вагомим чинником, що визначає бажання дитини виконувати фізичні рухи. Психоемоційний стан дитини з особливими потребами, як засвідчує практика фізичної діяльності, значною мірою гармонізується при виконанні фізичних рухів, особливо коли вчитель створює оригінальні способи вирішення рухових завдань. Розглянемо викладене положення на прикладі застосування адаптивного карате у роботі з дітьми з особливими потребами.

Адаптивне карате – неконтактний вид спорту – є неагресивним за мірою впливу на організм людини, рухові вправи сприяють виробленню координації, плавності в рухах, а також загальному умінню орієнтуватися в просторі. На психо-емоційному рівні відбувається динаміка, яка полягає у виробленні впевненості в собі, зниження дратівливості й переживання позитивних емоцій.

Варіантами рухової вправи, спрямованої на вироблення вміння рухатися вільно в просторі, можуть бути імітовані для театралізованої діяльності вправа-гусачок, вправа-зайчик, вправа-мишка, вправа-зайчик, вправа-черепашка, вправа-вужик тощо. Огляд вправ подаємо за результатами роботи з дітьми з особливими потребами «Криворізької спеціальної школи «Надія» ДОР; <https://nadiya.dnepredu.com/>).

Способами вирішення наведених вище рухових завдань можуть бути елементи театралізації. Наприклад, виконання вправи «Гусачок» може передбачати ускладнення рухів: крокування наприсядки, рухи руками (імітація крил гусачка), витягування тулуба уперед із випростаними уперед руками (імітація лету).

Залучення дітей з особливими потребами до театралізованої гри при виконанні фізичних рухів дозволяє змінювати умови, варіювати виконання фізичних дій. У виконанні вправи «Гусачок» на основі адаптивного карате варіантами були:

– розгинання ніг у колінних і кульшових суглобах;

– ходьба з перекатом із п'ятки на носок, поступово намагатися підніматися навшпиньки;

– присід, руки розташовані на колінах: 1) підстрибування в присіді; 2) крокування в присіді.

Використання вправ адаптивного карате в роботі з дітьми з особливими потребами може бути спрямованим на:

– розвиток тієї чи тієї фізичної якості (плавність у виконанні рухів, сила, гнучкість, витривалість);

– розвиток фізичних якостей загальною, комплексний позитивний вплив на організм дитини.

Карате є різновидом спорту, тому введення спортивних ігор, фізичних вправ, побудованих на основі бойового мистецтва, спрямовує на фізичне функціонування організму дитини з особливими потребами, сприяє психо-емоційному врівноваженню, робить успішною соціальну адаптацію.

Застосування театралізації при виконанні вправ з адаптивного карате сприяє виробленню вміння рухатися в просторі, дозволяє подальшій варіації вправ, у тому числі з передбаченим ускладненням рухів.

Перспективами подальших досліджень є розроблення комплексів вправ на основі адаптивного карате в роботі учителя фізичного виховання з дітьми з особливими освітніми потребами.

Література

1. Сергієнко Л. П. Спортивна морфологія. Теорія і практичні аспекти : підручник. Київ : КНТ, 2010. 776 с. **2. Скальські Даріуш.** Концепції фізкультурної освіти в країнах Європейського Союзу : автореф. дис. ... д-ра педагог. наук. Суми, 2019. 44 с. **3. Тарасун В., Хворова Г.** Концепція розвитку, навчання і соціалізації дітей з аутизмом : навч. посіб. Київ : [б.в.], 2004. 103 с.

Науково-методичне видання

МАТЕРІАЛИ РЕГІОНАЛЬНОГО НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ

**АКТУАЛЬНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ У
ВОЄННИЙ І ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОДИ**

(до 95-річчя заснування Криворізького педагогічного)

27 березня 2025 р.

Головний редактор:

Лаврентьєва О. О., доктор педагогічних наук, професор.

Редакційна колегія:

Волкова Н. В., доктор педагогічних наук, професор, ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»;
Гаманюк В. А., доктор педагогічних наук, професор, Криворізький державний педагогічний
університет; ***Мішеніна Т. М.***, доктор педагогічних наук, професор, Криворізький державний
педагогічний університет; ***Іванова В. В.***, кандидат педагогічних наук, доцент, Криворізький
державний педагогічний університет; ***Макаренко І. Є.***, кандидат педагогічних наук, доцент,
Криворізький державний педагогічний університет.

Збірник друкується за рішенням Науково-методичної ради
Криворізького державного педагогічного університету
(протокол № 9 від 01.05.2025 р.)